

INTERVJU: GORAN MARKOVIĆ | BRISEL I KOSOVO: POTPISNICI NESPORAZUMA

BIH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01164

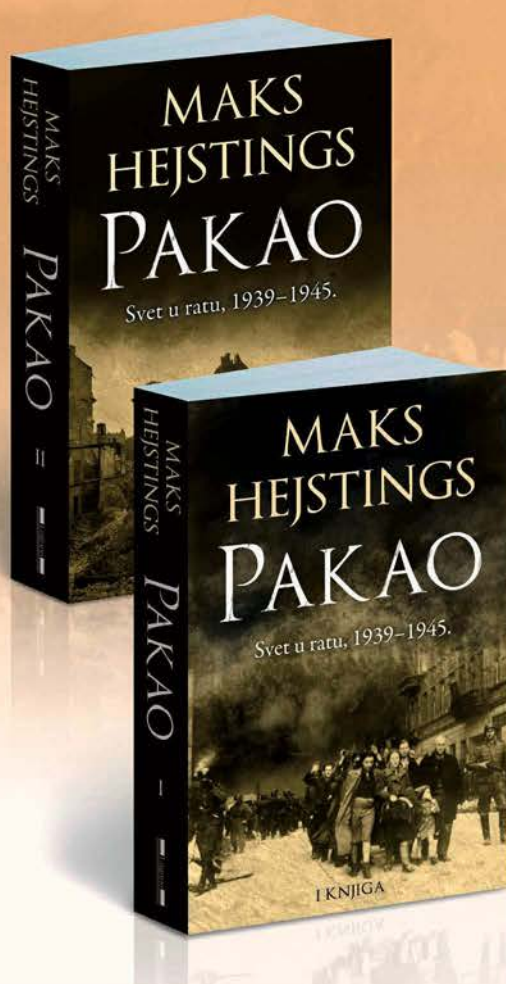
VREME

broj 1166
9. maj 2013.

**POVODOM DANA POBEDE:
70 GODINA BITKE NA SUTJESCI**

**SMRT FAŠIZMU,
SLOBODA NARODU**

**Najuzudljivija i
najsveobuhvatnija knjiga
o Drugom svetskom ratu.**

Jedinstveno delo o ljudima u
ratu koje istovremeno
predstavlja vojnu, političku
i diplomatsku istoriju.

Povest o najvećoj tragediji
ispričana kroz autentične priče
vojnika i civila koji su prošli
kroz 2174 dana pakla.

Maks Hejstings je skoro pola
veka ronio kroz okean ratnih
papira, dnevnika i dokumenata
svake vrste i iz toga stvorio
fascinantnu knjigu, dobro
opremljenu iznenađujućim
činjenicama i statistikama.

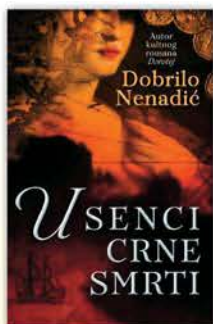
**Svetislav Basara
Fama o biciklistima**

Književna imaginacija
Fame je postala stvarnost.
Kulturna knjiga koja
predstavlja veliki zaokret
u srpskoj prozi.
Boriti se protiv gluposti
je poput jurišanja na
vetrenjače.

**Orasio
Kasteljanos Moja
Bezumlje**

Hrabar i izuzetno važan
roman koji istražuje
strahote rata na izuzetan
i zapanjujući način.
Mračna i izvrsna knjiga,
vešta vežba paranoje i
fantastičan doprinos
svetskoj književnosti.

**Dobrilo Nenadić
U senci crne smrti**

Majstor uzbudljivog
pripovedanja u ovom
pitoresknom putovanju
kroz šesnaestovekovnu
Evropu ispisuje briljantne
stranice o zamkama
pustolovine, iskušenjima,
dobru i zlu...

**Miomir Petrović
Miris mraka**

Roman inspirisan
Balkanom, istorijom i
ljubavlju. Saga o
porodicama koje su se,
krećući se kroz vekove
u kovitlacu istorijskog
mraka, sjedinile na
popločanim ulicama
Dorčola.

Laguna PREPORUČUJE

**Mo Jen
PROMENA**
Od dobitnika
Nobelove nagrade
za književnost 2012.

**Filip David
HODOČASNICI
NEBA I ZEMLJE**
Da li izbeći lomaču ili
po cenu života ostati
veran svojim
ubedenjima?

**Dragan Velikić
SEVERNI ZID**
Književnost je
najpouzdaniji svedok
prošlosti.

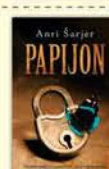
**Dejvid Mičel
HILJADU JESENI
JAKOBA DE ZUTA**
Nova knjiga autora
kulturnog romana
Atlas oblaka.

**Šani Bojandžiju
VEČNI NAROD
SE NE BOJI**
Jedinstven stil,
samouveren, sirov i
duhovit roman.

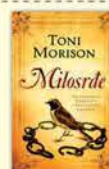
**Elif Šafak
VAŠLJIVA PALATA**
Dinamično i
urnebesno zabavno.

**Anri Šarjer
PAPIJON**
Životna lekcija o
hrabrosti i smelosti.

**Žorž Amado
ŠATRA ČUDESA**
Povodom 100 godina
od rođenja najvećeg
brazilskog pisca.

**Toni Morison
MILOSRĐE**
Jedinstveno delo
raskošne mašte,
poetičnog stila i
ogromne snage.

**Džejms Karnak
AUTOBIOGRAFIJA
DŽEKA TRBOSEKA**
Tekst o kojem
će se nesumnjivo
raspravljati godinama.

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnik glavnog urednika

Aleksandar Čirić

sekretarijat

Mirjana Kalezić

redakcija

Dejan Anastasijević,
Aleksandar Andić (foto), Muharem
Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan
Bubnjević, Sonja Čirić, Zora Drčelić,
Jovan Dulović, Slobodan Georgijev,
Jovana Gligorijević, Nebojša
Grujić (kultura), Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov,
Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić,
Jasmina Lazić (međuvreme), Zoran
Majdin, Radmilo Marković, Saša
Marković, Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković, Milan Milošević,
Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša
Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza,
Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov,
Dragan Todorović, Tanja Topić,
Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš
Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.),
Vesna Sbrinović, Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;

korektori: Ana Čuk, Marija Halupka,

Stanica Milošević;

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović;

daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje

www.vreme.com

Marija Vidić (urednica)

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

08 Kosovski Srbi i briselski sporazum:

Potpisnici nesporazuma i šire

12 Reprogram dugovanja za struju: Teška

sirotinja, drama, oružje, politički uticaj

15 Pej-Pal u Srbiji: Keš, kartica, klik

18 Kriminal: Četiri sačekuše i tri scenarija

20 Kultura sećanja:

Sedamdeset godine bitke na Sutjesci

32 Nuspojave: Kad ljubi Nebosanac

33 Vreme uspeha

41 Lisica i ždral: Nerađnički pokret

42 Ljudi i vreme

KULTURA

44 Intervju: Goran Marković

54 Pozorište:

Predstava s viškom predumišljaja

56 Knjige: „Njemačka i 'njezini' Hrvati. Od

ustaškog fašizma do Tuđmanovog
nacionalizma” – Ulrih Šiler

58 Reč o delu:

„U potrazi za domom” – Maja Korać

59 Lagunine knjige

63 TV manijak: Psy i Džong

SVET

64 Rat u Siriji:

„Crvene linije” na Bliskom istoku

68 Predlog za prevod:

Sudbina ratnog izveštača

MOZAIK

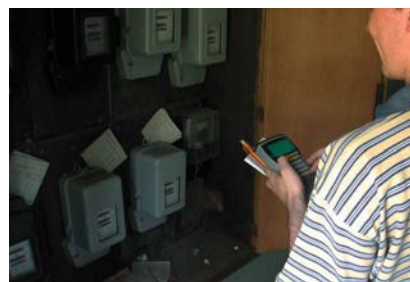
70 Intervju: Sedrik Vilani

74 Prirodne lepote i šire: Čudo Dinarida

76 Moj muški život: Slutnja smrti

77 Pošta

78 Vreme uživanja: Hik čik

Više od polovine potrošača, o
domaćinstvima je reč, račune plaća
odmah čim stignu i tako ostvaruju
stimulativni popust od pet odsto.
Čak 75 odsto dugovanja "otpada" na
svoga četiri odsto dužnika: prosečan
dug "velikog" neplatiše iznosi skoro
2.000.000, a "malog" 27.000 dinara

PIŠE: ZORAN MAJIDIN

Da li su četiri ubistva, jedno hapšenje i
najava povratka Luke Bojovića u Srbiju
povezani? Da li iza svega stoji neki novi
klan koji likvidacijama konkurenata
pravi sebi prostor? Ministar unutrašnjih
poslova odavno se slabo bavi svojim
poslom. Možda je to ukapirao još neko

PIŠE: MIRKO RUDIĆ

Posle više od dve godine krvavog
građanskog rata u Siriji koji je već koštao
života više od 70.000 ljudi, situacija
u ovoj zemlji se dodatno zaoštava

PIŠE: MOMIR TURUDIĆ

Na naslovnoj strani: J. B. Tito posle bitke na Sutjesci
Fotografija: Savo Orović

Dva genija za stvaranje novca, suosnivač "Majkrosofta" Bil Gejts i čelnik kompanije "Berkšir Hatavej" Voren Bafet odmerili su prošle nedelje snage u stonom tenisu. Kao i njegov prijatelj Bil Gejts, Bafet je veliki filantrop. Prošle godine Gejtsovoj fondaciji poklonio je 18,4 miliona akcija svog investicionog fonda, čija se vrednost procenjuje na 1,52 milijarde dolara, a njegovo poklanjanje novca za unapređenje obrazovanja i zdravstva postalo je godišnja tradicija.

FOTO: Rik Vilking/ Reuters

PROGNOZA VREMENA ZA PERIOD 9. 5. 2013 — 15. 5. 2013.

07/05/13 <http://www.meteos.rs>

min°C max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
Beograd	16 26	16 29	16 21	12 18	10 20	10 22	12 23
Vojvodina	15 26	14 28	14 20	12 18	9 21	8 22	9 24
centralna i južna Srbija	14 25	12 29	14 25	12 17	11 18	10 20	9 22

Promenljiva biometeorološka situacija. Za početak vikenda nepovoljna, a zatim povoljna u nedelju i početkom naredne sedmice. U petak će biti najtoplije, pa se osetljivim osobama ne preporučuje duže zadržavanje na suncu u najtoplijem delu dana.

BROJ NEDELJE

60,8

Suficit u spoljnotrgovinskoj razmeni poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Srbije sa svetom u prvom tromesečju iznosio je 101,4 miliona dolara, što je pad od 60,8 odsto u odnosu na isti period prošle godine, objavila je Privredna komora Srbije.

SVI PLJEVALJSKI TVITERAŠI

Kada ovaj broj "Vremena" bude objavljen u Novom Vinodolskom u Hrvatskoj već će početi Tvitomanija, regionalna konferencije o značaju i uticaju Tvitera. Učesnici su razni. Od privrednika i političara (mahom hrvatskih), preko novinara (sa svih strana, uključujući i mene), pi-ar menadžera (tih je najviše), umetnika, pa do onih kojima je određenje "tviteraš" bilo dovoljno da se odluče da dođu.

Zamišljeno je da se u tri dana pretresu sve zanimljive teme koje se tiču upotrebe Tvitera u regionu. A i tu imamo jednu specifičnost. Srbija je jedina zemlja u kojoj popularnost i značaj Tvitera nadmašuje Fejsbuk, pritom se ne misli na broj korisnika, već na ono što se na društvenoj mreži "proizvodi". Srpska Tviter zajednica je iz nekog razloga jača, političari ga koriste u velikoj meri, privrednici nešto manje sem ako su iz IT sektora, a sva estrada je na Tviteru.

Da ne bih drugima gazio u tanjir, a budući da učestvujem u debati u kojoj će se govoriti o preplitanju Tvitera i novinarstva, posvetiću se tome i u ovoj rubrici.

Tvitomanija nije jedini razlog, više me je inspirisala vest da je Tviter na svom sajtu objavio oglas gde traži Direktora vesti (Head of News) koji bi bio baziran u Njujorku ili San Francisku.

Iz oglasa se može štošta zaključiti o ambicijama Tvitera kada je izveštavanje u pitanju. Najpre, traži se čovek koji će obezbediti da tvitovi postanu važan segment novinarskog rada u svakoj redakciji. Moglo bi se reći da dostignu nivo važnosti koje danas imaju agencijske vesti, s tim da su tvitovi

besplatni. U oglasu se u istoj rečenici spominju "potencijal" i "rigorozno", što znači da su u kompaniji svesni i mogućnosti i mana svog servisa, da postane baza svih medijskih informacija, ali da istovremeno ne stvara informativni smog koji bi mogao da ga uguši i pre nego se razmahne.

Za sada je plan da se Tviter poveže samo sa američkim medijima, odnosno da samo sa njima razvija bliske odnose. Ali, ko uspe u Njujorku, uspeće svuda, kaže pesma, mnogo puta potvrđena do sada.

Može li Tviter da bude relevantan izvor informacija? Može, slično kao što je Vikipedija mesto na kome proveravamo šta jeste tačno, a šta nije, iako tu tačnost garantuje opšti konsenzus, a ne neka cenjena i proverena institucija.

Pritom, živ sam vam svedok, na Tviteru se objavljuje više relevantnih informacija nego u srpskim medijima, koji poslednjih nedelja uglavnom prate dešavanja u rijaliti programima i od toga prave udarne vesti. Štampa pogotovo.

Budući da svako od nas proizvodi informaciju, značaj vesti koju je neko lansirao, odnosno tvitovao, rašće sa retvitovanjem to jest prenošenjem od strane drugih tviteraša. To se svakodnevno pokazuje u praksi. Tviter zajednica ne pravi velike greške kod filtriranja, ono što je tačno na kraju opstaje. Nije mi nemoguće da zamislim informisanje samo na Tviteru, a uvođenje ogranka za Vesti moglo bi da znači da će tu sada biti i neke arbitraže ili odgovornosti.

Pa ako uspe u Njujorku, primiće se i u Pljevljima, da zaključimo pesmom.

**PIRAEUS
ŠTEDNJA**

**ODLIČNE KAMATE
POSEBNI TIPOVI ŠTEDNJE
SA DODATNIM POGODNOSTIMA**

SVE NIJANSE ŠTEDNJE

IZABERITE ŠTEDNJU KOJA SE NAJBOLJE
SLAŽE SA VAŠIM ŽIVOTNIM STILOM!

0800 000 800 piraeusbank.rs

**PIRAEUS
BANK**
 OTVORENA ZA VAS

ZDRAVLJE

Srbija protiv raka jajnika

Gotovo da ne prođe nijedan dan a da se žene ne upoznaju na opasnosti od raka dojke i grlića materice i ohrabre da su oni izlečivi ukoliko se otkriju na vreme. Postoji, međutim, još jedno maligno oboljenje koje pogađa isključivo žensku populaciju, a o kome se do sada skoro ništa nije reklo. Reč je o raku jajnika – najsmrtonosnijem ginekološkom kanceru.

Zanimljivo je da se Svetski dan borbe protiv raka jajnika prvi put obeležava tek ove godine. U Beogradu je tom povodom u Ustanovi kulture "Vuk Karadžić", u organizaciji Udruženja za ginekološku onkologiju Srbije UGOS i Udruženja građana za borbu protiv raka jajnika "Progovori", 8. maja održana konferencija za medije na kojoj su govorile i žene koje su pobedile ovaj oblik karcinoma.

Od raka jajnika potencijalno su ugrožene sve žene; simptomi postoje, ali se mogu pomešati sa simptomima koje nose druge, mnogo manje opasne bolesti i najčešće se dijagnostikuje u kasnijoj fazi. Svake godine dijagnostikovano je kod 250.000 a usmrti čak 140.000 žena širom sveta. Samo u Srbiji od raka jajnika godišnje oboli više od 800 žena, a 450 njih izgubi život.

Tek pre četiri godine, predstavnici organizacija pacijenata širom sveta okupili su se po prvi put kako bi razgovarali o zajedničkim problemima.

Ovaj inicijalni sastanak trebalo je da probudi svest zajednice kako bi se započelo sa promenama na globalnom nivou. Grupa se susretala sa mnogim nejasnoćama i greškama u razumevanju ove bolesti.

Naime, najčešći simptomi raka jajnika su: oticanje stomaka, naglo povećanje telesne težine, nadimanje, bol u predelu karlice i osećaj pritiska u stomaku, osećaj sitosti odmah po započetom obroku, često i naglo mokrenje, stalan osećaj umora, gorušica, bol u leđima, bol u toku seksualnog odnosa, zatvor, neobično vaginalno krvarenje i drugo. Navedeni simptomi su kod nekih žena uobičajeni i kada nije reč o raku jajnika. Međutim, ako se simptomi uporno ponavljaju svakodnevno duže od tri nedelje, žena bi trebalo da se obrati svom lekaru. Simptomi su dvosmisljeni i često pogrešno dijagnostikovani tako da se kod većine pacijentkinja bolest identifikuje u kasnom stadijumu. Zato i ne čudi da se za rak jajnika često kaže da je "tihi ubica".

Dobra vest je, međutim, da svest o ranim, upozoravajućim simptomima bolesti može spasiti život i da je prvi korak za to kompletan ginekološki pregled (Papanikolau test ne može otkriti postojanje ovog raka). Ukoliko se dijagnostikuje u ranoj fazi, mogućnost produženja života iznosi 93 procenta.

J. LAZIĆ

CRVENA LINIJA

Dobro nam poznata Karla del Ponte saopštila je na Uskrs kao član komisije UN kako nema dokaza da sirijska armija koristi bojni otrov sarin, ali ima osnovane sumnje da to čine pobunjeničke snage.

Neobično hitro, već u utorak 7. maja istraživači ratnih zločina iste firme, Ujedinjenih nacija, objavili su kako se ne može zaključiti da bilo koja od sirijskih sukobljenih strana koristi hemijsko oružje.

Američki predsednik Barak Obama nije stigao da se oglasi, mada je mogao, jer je malo pre toga izjavio kako će upotreba bojnih otrova u Siriji za SAD biti „crvena linija“. Ali, eto...

O tome ima više i bolje u tekstu „Crvene linije na Bliskom istoku“ (str. 64).

Otrovna priča širi se od početka decembra, kada su SAD saopštile da strahuju kako Sirija koristi bojni otrov sarin; toj sumnji tercio je pre neku nedelju izraelski brigadni general Isaja Brun, tvrdnjom da ga je koristila sirijska vojska u artiljerijskim napadima na Homs i Alepo.

Tako smo se prisetili časova predvojničke obuke i ABHO predavanja u neumrloj JNA. Sarin je, kratko, bezbojna, bezmirisna tečnost, nervni bojni otrov koji ubija za minut ili trajno onesposobljava, dakle hemijsko oružje klasifikovano Rezolucijom UN 687 kao oružje za masovno uništenje čija je proizvodnja i skladištenje stavljeno van zakona po Konvenciji o hemijskom oružju iz 1993.

Ne iznenađuje što su ga otkrili Nemci (1938, posle tabuna a pre somana i ciklosarina) koliko to što nisu stigli da ga upotrebe; ne iznenađuje ni odluka NATO da početkom pedesetih godina sarin uvede u arsenal standardnog naoružanja. Britanci su 2004. godine priznali da smrt dvadesetogodišnjeg vazduhoplovca Ronalda Medisona 1953. nije bila nesrećni slučaj pri istraživanju leka za prehladu, već testiranje sarina na ljudima. Tvrdi se da je u kurdskom gradu Halabža u severnom Iraku od posledica trovanja sarinom 1988. godine umrlo oko 5000 ljudi. Japanska sekta Aum Šinrikjo koristila je „prljavi“ sarin 1994. i 1995. godine.

Do 2007. godine trebalo je da su uništene sve postojeće zalihe sarina.

Ta „crvena linija“ je odavno prošla.

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

SNAGOM VETRA ODUVALI SMO CENE ZA PREKO 20 MODELA

POPUST DO **14.000 DINARA**

Kontakt centar: **063 9000**
www.telenor.rs

Cene uz ugovornu obavezu od 24 meseca i odgovarajući tarifni paket

telenor

Dobre stvari pokreću svet.

Kosovski Srbi i briselski sporazum

POTPISNICI NESP

Srbe koji se sporazumu još opiru Vlada će ignorisanjem na kraju marginalizovati, ali to ne umanjuje činjenicu da uoči potpisivanja sporazuma niko od tri grupe predstavnika Srba sa Kosova nije oko toga konsultovan

Širok front za podršku Briselskom sporazumu, koji je vladajuća koalicija nastojala da obezbedi uoči njegovog potpisivanja, ima jednu rupu. Vlada Srbije nije na vreme obezbedila saglasnost i podršku za sprovođenje sporazuma Srba na severu Kosova. U trenutku pisanja ovog teksta (utorak po podne) upravo je priveden kraju sastanak pet načelnika kosovskih okruga sa premijerom Ivicom Dačićem i prvim potpredsednikom Vlade Aleksandrom Vučićem. Reč je, zapravo, o pokušaju da se nadoknadi propust iz perioda koji je prethodio potpisivanju sporazuma.

Načelnik Prizrenskog okruga Jovica Budurić, odmah po završetku susreta sa premijerom i prvim potpredsednikom Vlade, rekao je novinarima da su na sastanku načinjeni kvalitetni pomaci i da su približeni stavovi, ali da ne može da kaže da je prihvaćena implementacija briselskog sporazuma. Budurić je dodao da će

detalji o implementaciji briselskog sporazuma biti dalje razrađeni tokom predstojeće Vučićeve posete Kosovu, najavljene za 12. maj: "Prvi put imamo kvalitetne pomake što se tiče severa i juga", rekao je Budurić i dodao da su načelnici okruga izneli pojedinačne probleme, jer su svi okruzi specifični. Ne mogu da kažem da je prihvaćena implementacija, ali imali smo konstruktivne razgovore i sve treba da se dogovori na terenu tokom Vučićeve posete."

Načelnici okruga su na sastanku, kako je dodao Budurić, dobili uveravanja da nema rokova, niti uslovljavanja za primenu briselskog sporazuma, ali da bi bilo dobro da se on što pre primeni, makar delimično. Međutim, na sastanku nije konkretno razmatrano koji deo sporazuma treba što pre implementirati i da će konkretne odluke biti donete tokom Vučićeve posete Kosovu.

Budurić je precizirao da će Vučić u

nedelju, 12. maja, obići severnu Kosovsku Mitrovicu, gde će razgovarati sa predsednicima opština sa severa, lokalnim odbornicima, ljudima u skupštini i onima koji rade u srpskim institucijama. "Videćemo se u skoro svim opštinama gde ima dosta Srba. Obići ćemo ceo prostor i na licu mesta ćemo se dogovoriti kada je u pitanju implementacija u kom smeru treba da se vode akcije i kako da zadržimo ljude na tim prostorima", rekao je Budurić i dodao da se pravi opširan projekat povratka ljudi na Kosovo i Metohiju.

MITING I ORGANIZATORI

Na pitanje da li će biti razgovora sa Srbima u kosovskim institucijama, Budurić je odgovorio da neće, jer su "oni bili najveći zagovornici svega negativnog u Briselu". Sastanak u Vladi Srbije, kome su prisustvovali i načelnik Kosovskog okruga Vladeta Kostić, načelnik Kosovsko-mitrovačkog okruga Radenko Nedeljković,

ORAZUMA I ŠIRE

**DOLAZAK NA
RAZGOVORE U VLADU:
Radenko Nedeljković,
Dragiša Milović, Slaviša
Ristić; Krstimir Pantić**

fotografije: FoNet

načelnica Pečkog okruga Vinka Radosavljević i načelnik Kosovsko-pomoravskog Srđan Mitrović, trajao je oko dva sata. Prethodni sastanak predstavnika Srba sa severa Kosova, koji je imao za cilj postizanje saglasnosti oko primene briselskog sporazuma, održan je 30. aprila u Beogradu i tada nije postignut dogovor, jer se kosovski Srbi protive njegovoj primeni.

No, iako su nakon sastanka održanog 7. maja predstavnici Srba sa Kosova koje čine načelnici okruga makar donekle pacifikovani, ostaje još jedna struja koja se sporazumu protivi. Srbi sa severa Kosova zakazali su za petak, 10. maj, u 12.44 minuta, protest u Beogradu, na kom će izraziti nezadovoljstvo zbog potpisivanja sporazuma sa Prištinom.

Protest pod sloganom "Ostajemo u Srbiji" najavljen je kao "svesrpski", a najavljeno je i da se očekuje dolazak "Srba sa celog KiM, iz Crne Gore, Republike Srpske i dijaspor, kao i predstavnika spc".

Protest je za sada dobio podršku Demokratske stranke Srbije i Pokreta "Dveri". U DSS-u su rekli da će ova stranka učestvovati na mitingu na koji "Srbi sa KiM pozivaju sve građane koji Kosovo smatraju delom Srbije i protive se Sporazumu iz Brisela", ali da još nije odlučeno da li će se neko od njenih zvaničnika i obratiti. Očekuje se da protest podrži i SRS. Za pokret Dveri, skup 10. maja je "datum za ujedinjenje patriotskog bloka". Boško Obradović, član Starešinstva Dveri, rekao je za Danas da će ovaj pokret aktivno učestvovati mitingu kosovskih Srba. "Cilj stvaranja patriotskog bloka je pre svega pružanje otpora sprovođenju Sporazuma Beograda i Prištine, kao i zahtev za ostavku vlade. Tek kasnije moguće su predizborne i postizborne koalicione saradnje. Dveri su učestvovala na svim dosadašnjim protestima protiv Sporazuma koje su organizovale i DSS, i SRS i patriotske organizacije. U Srbiji je potrebna protivteža koaliciji

nastaloj od delova stare i nove vlade, a vodilnica je odnos prema KiM i ulasku u EU", rekao je Obradović.

S obzirom na to da su načelnici okruga donekle približili stavove sa Vladom Srbije, ostaje pitanje ko organizuje protest i ko su legitimni predstavnici Srba sa severa Kosova. Kao glavne protivnike sporazuma i one koji insistiraju na referendumu o ovom pitanju, beogradska štampa označava predsednike četiri opštine na severu: Kosovska Mitrovica, Zvečan i Zubin Potok, načelnika kosovskomitrovačkog Okruga Radenka Nedeljkovića i zamenika direktora Vladine kancelarije za KiM Krstimira Pantića, inače bivšeg predsednika opštine Kosovska Mitrovica.

PREDSEDNICI I OPŠTINE

Kada je reč o legitimitetu, treba istaći da su svim lokalnim funkcionerima na centralnom i na severnom Kosovu mandati istekli prošle godine, kada su u Srbiji

bili održani lokalni izbori. Lokalnih izbora u to vreme na Kosovu nije bilo, tako da problem legaliteta i legitimiteta ostaje.

Predsednik opštine Zubin Potok Slaviša Ristić i opštine Zvečan Dragiša Milović su funkcioneri Demokratske stranke Srbije, a zamenik direktora Kancelarije za KiM Krstimir Pantić je iz Srpske napredne stranke.

Predsednik opštine Zubin Potok Slaviša Ristić funkcioner je DSS-a, a član je Glavnog odbora te stranke od njenog osnivanja. Diplomirani je ekonomista, a za predsednika opštine Zubin Potok izabran je dva puta, 2002. i 2008. godine. Njegov drugi mandat je, kao i u drugim opštinama sa srpskom većinom, osporavao tadašnji šef Unmika Joahim Riker. Takav Rikerov stav Ristić je 2008. godine okarakterisao kao kršenje Rezolucije 1244, čime je, smatra Ristić, šef Unmika izgubio pravo da bilo koga imenuje ili razrešava: "Unmiku jedino preostaje da prizna izbornu volju srpskog naroda. Prema tome, on više nema mandat da bilo šta uradi", kazao je Ristić. Međutim, upućeni kažu da ima ubedljivo najveći ugled među Srbima sa severnog Kosova. Zbog bliskosti sa prvim čovekom DSS-a na Kosovu, Markom Jakšićem, veruje se da je pod direktnim uticajem Vojislava Koštunice.

Predsednik opštine Zvečan je ortoped Dragiša Milović, takođe iz DSS-a. Takođe je dva puta biran na mesto predsednika opštine i takođe je pod direktnim uticajem okruženja predsednika DSS-a. Kažu da se najbolje snalazi pred kamerama od svih predsednika opština, zbog čega se često u ime svih obraća medijima. Od početka krize na barikadama, krajem jula 2011, iskazivao je nepoverenje prema pregovaračima koje je delegirala tadašnja Vlada.

Predsednik opštine Leposavić, Dragiša Vasić postavljen je na tu funkciju nakon što je 28. februara raskinuta koaliciona saradnja između Demokratske stranke i SNS-a, a dotadašnji predsednik opštine, Branko Ninić iz DS-a smenjen. Vasić, inače kadar SNS-a, u principu se protivi sporazumu, ali je njegov stav nešto umereniji nego u slučaju drugih predsednika opština sa severa Kosova. "Očekujem da probamo i da pokušamo da pronađemo rešenje koje bi bilo zadovoljavajuće za narod severa Kosova. Briselski sporazum u svakom slučaju nije zadovoljavajući za sever

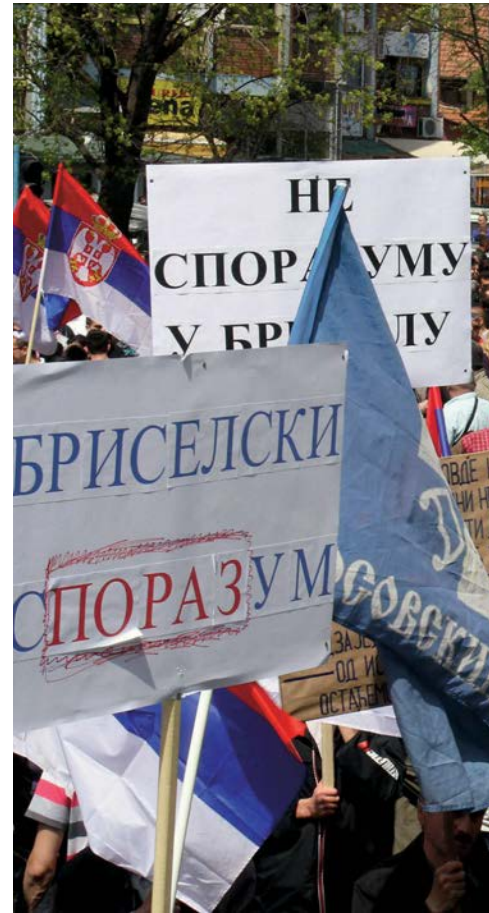
Kosova. Međutim, ako se nađu neka alternativna rešenja i bilo šta se dogovorimo sad sa gospodinom Vučićem, mi ćemo to probati da implementiramo. S tim da ukoliko se to našem narodu ne bi svidelo, odnosno ako ne bude odgovaralo, mi zaista ne možemo da prihvatimo nešto što vodi naš narod u albansku državu", rekao je Vasić 25. aprila, nakon sastanka sa Aleksandrom Vučićem.

Verovatno najznačajnija figura među liderima Srba sa severa Kosova jeste Krstimir Pantić, funkcioner Srpske napredne stranke. Izabran je za predsednika Skupštine opštine Kosovska Mitrovica oktobra 2010. godine, kada je smenjena dotadašnja lokalna vlast, koju su činili predstavnici "demokratskog bloka". Spekulisalo se da je produžena ruka kontroverznog biznismena Zvonka Veselinovića iz Mitrovice, koji se po medijima karakteriše kao glavni čovek u lancu šverca benzina i organizator barikada na severu Kosova. Njegov izbor su neočekivano podržala i dva odbornika SDPS-a Rasima Ljajića. Pantić uglavnom izbegava susrete sa predsednikom Srbije Borisom Tadićem. U februaru ove godine podneo je ostavku na mesto predsednika opštine Kosovska Mitrovica zbog prethodnog imenovanja na mesto zamenika direktora vladine Kancelarije za Kosovo i Metohiju.

Svojevremeno su mu srpski tabloidi zamerili činjenicu da je kao prvi čovek opštine Kosovska Mitrovica uzео stipendiju Ministarstva za zajednice i povratak u Vladi Kosova za doktorske studije na Tehnološko-metalurškom fakultetu u Beogradu, u iznosu od 90.000 dinara. On je objasnio da je u trenutku podnošenja zahteva za školarinu imao mesečna primanja od svega 11.000 dinara: "Nemam šta da krijem, tražio sam stipendiju od tadašnjeg ministra Bobana Stankovića zbog nezavidne materijalne situacije u kojoj sam se našao. Primao sam samo 11.000 dinara od Nacionalne službe za zapošljavanje i sa tim novcem sam mogao samo da izdržavam ženu i četvorogodišnju ćerku. Nisam imao para za školarinu za doktorske studije", rekao je Pantić i dodao: "Nisam ni dinar primio od Albanaca, to je finansirao Unmik." U njegovom "zahtevu za sponzorisanje doktorskih studija" sa potpisom tadašnjeg kosovskog ministra za zajednice i povratak Bobana Stankovića, navodi

se da je Pantić tražio stipendiju od Vlade Kosova kao rukovodilac kancelarije tog ministarstva.

Načelnik kosovskomitrovačkog okruga Radenko Nedeljković jedan je od šest odbornika u opštini Kosovske Mitrovice koji su napustili odbornički klub Demokratske stranke nakon potpisivanja sporazuma u Briselu.

SA KONSENZUSOM I BEZ NJEGA

U čitavoj priči oko podrške koju bi Srbi sa Kosova mogli da daju sporazumu sa Prištinom, potpuno su skrajnuti Srbi koji žive južno od Ibra. U trenutku kada su, 30. aprila, predstavnici Srba sa Severa ulazili u zgradu Vlade, dvadesetak predstavnika Srba iz drugih delova Kosova ostalo je ispred zgrade, jer nisu pozvani na sastanak sa premijerom Dačićem. Predsednik opštine Štrpce Zvonko Mihajlović je ispred zgrade Vlade rekao lideru snv severnog Kosova i Metohije Milanu Ivanoviću da se Srbi iz južnog Kosova osećaju diskriminisano i da smatraju da nije u redu što ne prisustvuju sastanku, kao

i što su Srbi sa severa Kosova ušli u zgradu Vlade, a da ih "nisu ni pogledali". Mihajlović je zamolio Ivanovića da ostalim učesnicima sastanka prenese želju da i predstavnici Srba južno od Ibra učestvuju u razgovorima. On je ranije kazao da se predstavnici Srba u centralnom i južnom Kosovu takođe protive sporazumu jer ne žele da žive u kosovskoj državi.

Kosovu u nedelju biti nastavljeni razgovori. "Najveći deo vremena provešćemo na severu Kosova i Metohije. Očekujem da budu prisutni odbornici sve četiri opštine sa severa – Kosovske Mitrovice, Leposavića, Zvečana i Zubinog Potoka. Bez obzira što su neki već izgubili legitimitet, nemam bojazni da razgovaram sa svima, da im izložim argumente cele Srbije", izjavio

pravo da sebe nazove "predstavnici Srba sa Kosova". Trenutno se, zapravo, jedino oni ne protive sporazumu. Poslanica Jedinственe srpske liste u kosovskom parlamentu Rada Trajković izjavila je svega nekoliko sati pre sastanka Dačića i Vučića sa načelnicima okruga da je briselski sporazum šansa za sve Srbe na Kosovu i Metohiji. "Imaćemo jedinstven politički nastup sa Srbima sa severa Kosova, što do sada nije bila realnost. Taj sporazum zaista za sve nas predstavlja jednu šansu u smislu, pre svega, jedinstvenog nastupa svih Srba koji su ostali da žive na Kosovu", rekla je Trajković za RTS. Upitana da li je kompromis sa Srbima sa severa Kosova u vezi sa primenom tog sporazuma na vidiku, Trajković je kazala da Srbi nemaju izlaz i da im je potrebno da dobiju garancije da nikada neće biti odbaceni, a da država sa druge strane zna da je oni neće kompromitovati u smislu onoga na šta se obavezala i prihvatila kao obavezu. Na pitanje zašto je Srbima južno od Ibra važno da se nađu za istim stolom sa predstavnicima Srba sa severa i predstavnicima vlade, Trajković je rekla da je to zato što su Srbi južno od Ibra u kontinuitetu ostavljani po strani. Govoreći o primeni briselskog sporazuma, Trajković je navela da će primena biti teška, ali da je obavezujuća. Ona je dodala da se srpska zajednica legalizuje i da postaje priznata institucija preko koje će Srbi moći da razgovaraju i artikuliraju svoje zahteve, što je do sada bilo nemoguće, a da je primena sporazuma veoma važna i zbog rešavanja bezbednosnih problema na Kosovu.

По свему судећи, one koji se sporazumu još uvek opiru, Vlada će ignorisati, a na kraju marginalizovati. Ali to ne umanjuje činjenicu da je uoči potpisivanja sporazuma napravljena greška u koracima i da niko od tri grupe predstavnika Srba sa Kosova nije oko toga konsultovan. To ide u prilog tezi da je sporazum potpisan pod pritiskom, a ne iz iskrene vere u to da problem Kosova i građana srpske nacionalnosti koji tamo žive treba rešiti i uvesti u normalne tokove. Uz sve to, treba imati na umu da, bez podrške Srba sa Kosova, implementacija sporazuma možda neće biti sprečena, ali će svakako biti otežana.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

PROTIV SPORAZUMA U BRISELU: Demonstracije u Kosovskoj Mitrovici

foto: EPA

No, iako su predsednici opština južno od Ibra: Štrpca, Prištine, Kosovog Polja, Lippljana, Vučitrna, Kosovske Kamenice, Kline i Orahovca, protiv sporazuma sa Prištinom, u utorak uveče stigla je vest da su načelnici njihovih okruga prihvatili sporazum, dok oni sa severa i dalje pružaju otpor. "Načelnici okruga sa Kosova južno od Ibra prihvatili su sporazum sa Prištinom na sastanku sa najvišim rukovodiocima Srbije, dok načelnici sa severa i dalje odbijaju da to učine", rekao je potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić. Prema njegovim rečima, na sastanku je došlo do pomaka, ali konsenzus sa kosovskim Srbima nije postignut, pa će tokom posete

je Vučić. Upravo je problem legitimiteta, s obzirom na istekle mandate ono što unosi najveći problem oko toga ko su predstavnici Srba sa Kosova. U tom smislu, Vlada je pronašla solomonsko rešenje tako što je pozvala na sastanak načelnike okruga, a ne predsednike opština. Međutim, teško da će im to pomoći da slome otpor koji Srbi sa Kosova, ili bar deo njih, pruža sporazumu. Postignuta saglasnost na sastanku održanom 7. maja verovatno je samo formalne prirode. Istovremeno, potpuno su preskočeni, štaviše, zaboravljeni, predstavnici Srba koji sede u kosovskom parlamentu i participiraju u Vladi Kosova, čineći tako još jednu grupu koja ima

Teška sirotinja, drama, oru

Više od polovine potrošača, o domaćinstvima je reč, račune plaća odmah čim stignu i tako ostvaruju stimulatívni popust od pet odsto. Dakle, više od polovine potrošača, njih bezmalo dva miliona, nije steklo tu "lošu naviku" da struju ne plaća. Čak 75 odsto dugovanja "otpada" na svega četiri odsto dužnika: prosečan dug "velikog" neplatiše iznosi skoro 2.000.000, a "malog" 27.000 dinara

Iscureo je i drugi rok za reprogram dugovanja za struju kako pravnih tako i fizičkih lica, a odziv je više nego mršav: svega petnaestak odsto i jednih i drugih, čiji dug jedva prelazi dvadesetinu ukupnog dugovanja, prihvatilo je ponudu. U Elektroprivredi Srbije kažu da više neće biti produžavanja roka, da sad sledi "instant" isključivanje sa mreže svih dužnika, potom slede tužbe sudu i, na kraju, prinudna naplata.

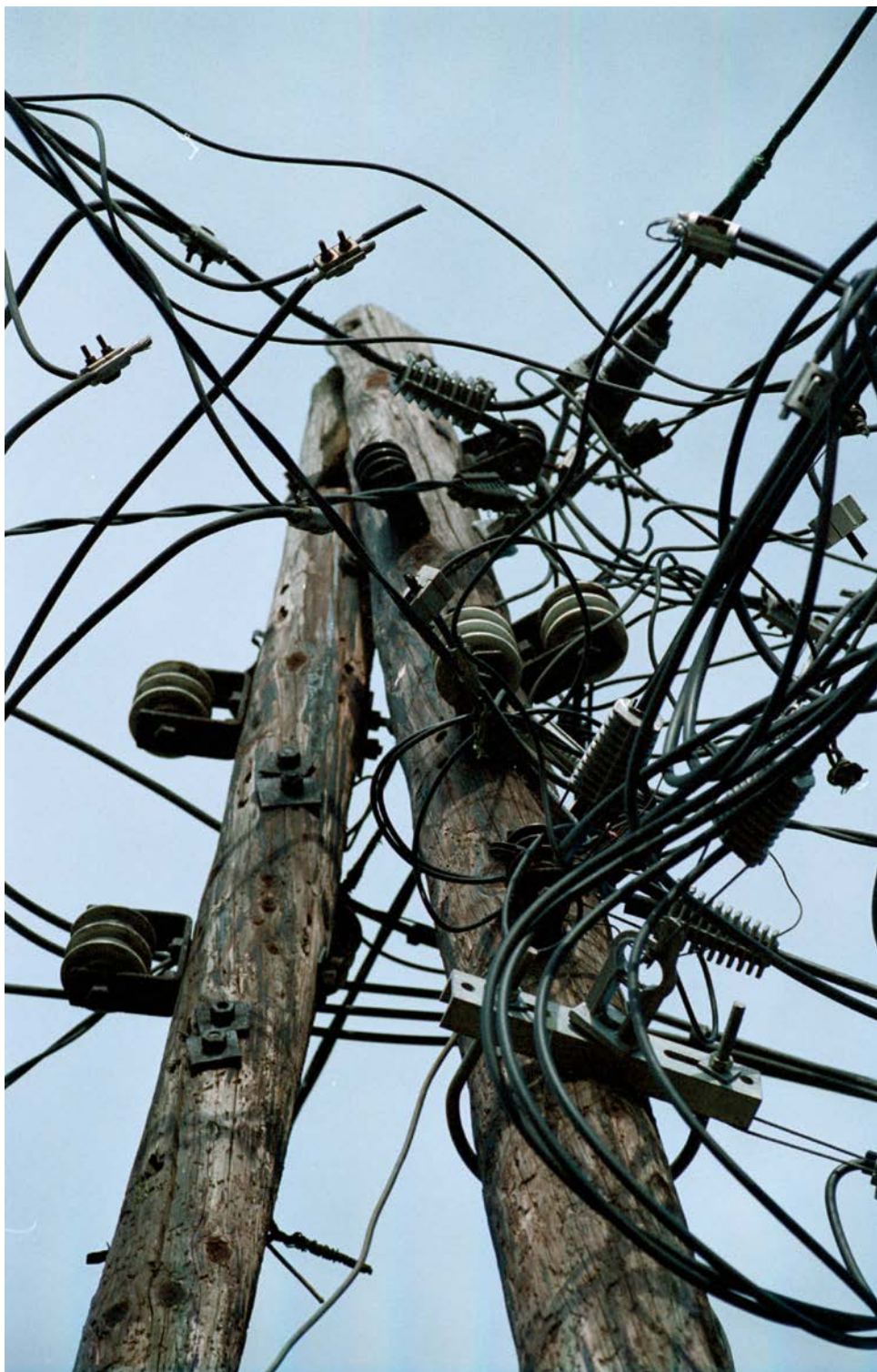
Snabdevanje električnom energijom, kažu, biće obustavljeno i onima koji su potpisali sporazum ali dogovoreno ne ispunjavaju. Za sada je broj takvih zanemarljiv, ali će se redovnost izmirenja pratiti i sporazumi raskidati, a isporuka energije obustavljati.

Istovremeno, i za sve ostale kupce koji u međuvremenu ne budu izmirivali dugovanja biće poslato upozorenje pred obustavu električne energije. I ovim kupcima, ako se o upozorenje ogлуše, biće obustavljena isporuka električne energije.

Nema tome šta da se zameri: red je da se potrošeno plati, procedure naplate dugovanja zakonom su propisane, ponuda jeste bila velikodušna – da se dug "razbije" na rate, da se otpiše deo kamata i da se ubuduće potrošeno plaća na vreme... Jedino "visi" pitanje zašto je odziv bio tako slab.

U Ministarstvu energetike kažu da je moguće da je reč o nedovoljnoj informisanosti potrošača, na čemu je trebalo da rade lokalne distribucije, ali i o dugogodišnjoj lošoj navici da se struja ne plaća, a da niko ne bude isključen sa mreže.

Zaista, moguće je da je reč o lošoj navici stečenoj tokom poslednje dve-tri decenije, kad je i mnogo toga drugog do tada nemogućeg namah postalo moguće, poželjno čak – da se tek tako, snalazljivošću, "ja tebi – ti meni" vezama stekne bogatstvo, politički položaj, "master" diploma ili štogod drugo materijalno i/ili ne

žje, politički uticaj

materijalno, ali moguće je i da ima nečeg i u načinu kako je ponuda formirana.

Konkretno: zbog čega je visina dugovanja (bila) jedini kriterijum po kome se određuje broj rata za otplatu, bez osvrta na (moguću) finansijsku sposobnost dužnika, odnosno po kom kriterijumu je (samo) taj kriterijum odabran.

MALO I MNOGO, MALI I VELIKI

Istina, ima neke logike u tome da se mali dug "razbije" na mali broj rata, jer "malo" podeljeno sa "malo" za rezultat ne može da ima "mnogo", dok "mnogo" podeljeno sa "mnogo" može za rezultat da ima "mnogo", jedino što je pitanje šta je to "malo" i šta je to "mnogo".

Naime, prosečan račun za struju u kategoriji domaćinstva iznosi (svega) 2420 dinara, a prosečan dug je četiri puta veći: za nekog je to "ništa", za nekog "malo", za nekog "nije mnogo", ali za nekog je "mnogo", premnogo, kao kuća veliko, sve u zavisnosti čime raspolaže, sa posebnim osvrtnom na to kako je u dug dospelo.

Da zna da to "prosečno" za nekog jeste "kao kuća" potvrdilo je Ministarstvo

energetike donošenjem Uredbe o energetski zaštićenim kupcima, po kojoj socijalno ugroženi mogu da računaju na "besplatne kilovate", pod uslovom, naravno, da zaista jesu socijalno ugroženi. Prema proceni Ministarstva, 300.000 domaćinstava spada u tu kategoriju. Istina, mesec dana po donošenju uredbe, prijavilo se (svega) 54.000 domaćinstava, ali i to je, valjda, zbog neobaveštenosti.

Više od polovine potrošača, o domaćinstvima je reč, račune plaća odmah čim stignu i tako ostvaruju stimulatívni popust od pet odsto. Dakle, više od polovine potrošača, njih bezmalo dva miliona, nije steklo tu "lošu naviku" da struju ne plaća.

Trećina njih, nešto više od milion njih, u umerenoj je dcnji – do dva meseca, što više liči na "ček na poček" ili "dozvoljeni minus", što u suštini jeste loša navika, ali se prihvata kao "način preživljavanja", a i reklamira se kao "dobra opcija".

Svi ostali, malo jače od pola miliona njih, spadaju u "neredovne platiše", s tim da čak 75 odsto dugovanja "otpada" na svega četiri odsto dužnika. Taj podatak privlači posebnu pažnju: prosečan dug

"velikog" neplatiše iznosi skoro dva miliona, a "malog" 27.000 dinara.

NIŠTA ČUDNO

Na ljubazan poziv Elektroprivrede Srbije da plate ono što su potrošili odazvalo se (svega) 101.537 domaćinstava čime je reprogramirano ukupno 4,2 milijarde dinara duga, od čega je 680 miliona dinara (oproštena) kamata. Prosečan reprogramirani dug, kad se odbije kamata, iznosi 34.455 dinara, prosečna rata 5842 dinara, a svako dužničko domaćinstvo reprogramom je uštedelo, opet u proseku, 6697 dinara, za malo pa tri prosečna računa: da li je "malo", da li "ne mnogo", da li "kao kuća", ko bi ga znao. Uzgred, najveći broj "neplatiša" je u Smederevskoj Palanci, Lebanu i Kuršumlji – preko 80 odsto od ukupnog broja domaćinstava.

Kad se ovi brojevi "ukrste", uz svu zadržku jer reč je o "proseku proseka", što je dobar predložak za grešku, neki manje-više relevantan zaključak ipak može da se izvuče: koliko god da je ponuda u samoj ideji "više nego fer", u realizaciji je ozbiljno omanula, odnosno omanuo je onaj koji je prvu ponudu sačinio, pa je u produžetku (kao) "poboljšavao" zbog "povećanog interesovanja" kojeg očigledno nije ni bilo: u drugom krugu sklopljeno je deset puta manje sporazuma o reprogramu nego u prvom, a u strukturi dužnika koji su sporazum prihvatili ništa se nije izmenilo – prosek proseka voljnog da se duga reši ostao je isti.

Nema ništa čudnog u tome: umesto da se poveća broj rata "malim" dužnicima, onima koji su (verovatno) u dug zapali "sticajem okolnosti", kojima kad kupe hleb, cigarete i dopunu za mobilni telefon ne pretekne i za struju, povećanje broja rata ponuđeno je "velikima", onima koji duguju preko 250.000 dinara. Da je svima udvostručen broj rata, bez obzira na veličinu duga, rezultat bi izvesno bio bolji.

Mesecima unazad, od najave reprograma naovamo, svi koji duguju upozoravani su da će im, ako račune na ovaj ili onaj način ne plate, struja biti "isečena", da će potom biti tuženi i potom dugovanje prinudno naplaćeno.

Nema sumnje da se toga plaše svi, kako oni koji duguju tako i oni koji rečeno u delo treba da sprovedu, od ministarstva do "strujosekača" na terenu. Nije šala – 350.000 pari žica treba iseći, a iza svakog

Domaćinstva	Broj rata	
	do 31. marta	do 25. aprila
do 10.000	3	3
od 10.001 do 50.000	6	6
od 50.001 do 100.000	9	9
od 100.001 do 250.000	12	12
od 250.001 do 500.000		24
od 500.001 do 1.000.000		36
više od 1.000.000	24	48

STANJE STVARI: Žice, čitanje i ... Foto: Milorad Drca

Poskupljenje na odloženo

U isto vreme kad je objavljena ponuda za reprogram dugovanja, najavljeno je i poskupljenje struje "već u martu", zatim kad "prođe grejna sezona", pa onda "verovatno u maju", da bi se stiglo da "može da se očekuje u narednih mesec ili dva". Dakle "biće, ali se ne zna kad će", ali se ne zna ni koliko će to poskupljenje biti. Nezvanično – Agenciji za energetiku, koja je po zakonu ovlašćena da "na osnovu opravdanih troškova" cenu odredi, EPS je podneo zahtev da se cena "koriguje" za 20, dok u Agenciji misle da je dovoljno i deset odsto, što će reći "negde između".

Međutim, to "negde između" će biti samo jedan korak u "upriličavanju" cene struje: u pripremi je i nov tarifni sistem koji će po rečima ministarke biti "pravedniji", koji će "da stimuliše one koji ne koriste električnu energiju za grejanje, a destimuliše one koji je koriste za tu namenu". Opet nezvanično: EPS traži da se granica između "plave" i "crvene" struje sa 1600 kWh "spusti" na 1200 kWh, da odnos cene "crvene" i "plave" struje ne bude kao do sada 2:1 nego veći, kao i da odnos noćna/dnevna struja ne bude više 1:4, već 1:3. Sa druge strane, i dalje nezvanično, u Agenciji za energetiku na taj zahtev dižu obrve.

STANJE STVARI: ... i održavanje Foto: Tanjug

para tih žica se nešto nalazi – negde teška sirotinja, negde porodična drama, negde vatreno oružje, negde politički uticaj.

Za utehu "sirotinji" je da će prvi na udaru biti oni "najveći" koji jamačno uživaju neku zaštitu i/ili imaju neki učenjivački potencijal, jer kako bi do millionskog duga uopšte stigli, kako im do sada struja nije sečena? "Selektivno isključenje ukazuje na mogućnost ukorenjene korupcije unutar javnog preduzeća", kažu u Ministarstvu energetike. Inače, rekordan "domaćinski" dug je zabeležen u Kragujevcu – 19.000.000 dinara, sledeća tri rekordera su takođe iz Kragujevca.

ISPIT

Prošle godine u ovo doba dnevne novine su naširoko pisale o dvojici zaštitenih dužnika – o vladiki Mileševske eparhije Filaretu i muftiji Moameru Zukorliću. Prema tadašnjim napisima, vladika Filaret zabranio je svim nastojateljima crkava i manastira da struju plaćaju, a da će on lično dug da reguliše sa (tadašnjim) ministrom energetike. Istinitost tih napisa, međutim, nikada nije potvrđena, ali ni opovrgnuta.

U isto vreme, opet po pisanju štampe, muftija Moamer Zukorlić, odnosno Mešihat islamske zajednice, bio je u "buli" po računu za struju 12 miliona dinara, a da je dug sada pet miliona dinara, ali da "muftija godinama unazad ne plaća struju", da neće ni da je plati, a o kamatama neće ni da razgovara jer mu to "vera zabranjuje". Ni za istinitost ovih napisa nema potvrde, ali ni demantija.

Na direktno pitanje da li će, ako kojim slučajem nisu sklopili ugovor o reprogramu, snabdevanje električnom energijom biti uskraćeno Mileševskoj eparhiji i Mešihatu islamske zajednice Sandžaka, ako je uopšte istina ono što po novinama piše – da "onoliko" duguju za utrošenu električnu energiju, stigao je pisani odgovor: "Za nas ne postoji ime i prezime, već samo brojilo. Ovo ministarstvo dalo je sve uslove da se reši problem dugova i kamate i odlučni smo u stavu da nema selektivnog isključenja ni za privredu ni za stanovništvo. Nedopustivo je da u svom komšiluku imate nekoga ko duguje za struju 100, 200 hiljada dinara, a vas isključuju zbog hiljadu-dve."

ZORAN MAJDIN

Keš, kartica, klik

Stranci su već odavno naviknuti da na internetu kupuju najčešće Pej-Palom, dok naši građani plaćaju pouzećem, e-bankingom ili karticom

Zašto je baš sada Srbija konačno došla na listu zemalja koje podržava svetski sistem za elektronsko plaćanje Pej-Pal, nije sasvim jasno, a u krajnjem više nije ni važno. Zašto u istom paketu, pored mogućnosti elektronskog plaćanja (što znači da može da se kupuje u inostranstvu) Pej-Pal istovremeno nije upakovao i mogućnost elektronske naplate (da može odavde i da se prodaje), takođe nije jasno i tiče se politike ove kompanije. Svedjedno, dolazak Pej-Pala ovde je dočekan kao važan "istorijski" trenutak, što u dobrom delu to i jeste. Samo, ne bi valjalo da sve ostane zarobljeno u tom kontekstu, nego se on mora proširiti nekim novim pitanjima, na primer o našoj spremnosti za dalji razvoj savremene trgovine, elektronske, onako kako je to već praksa u svetu

i kako dolikuje veku u kojem živimo. Dolazak Pej-Pala u Srbiju 10. aprila skrenuo je nemalu pažnju na oblast elektronskog poslovanja i trgovine. Tih dana od predstavnika Ministarstva spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija moglo se čuti da ne postoji jasna evidencija o tome koliko je rasprostranjena elektronska trgovina kod nas, ali da postoje podaci da ona čini oko deset odsto ukupne trgovine. U 2011, kako je rečeno, 400.000 građana kupilo je nešto putem interneta, a godinu dana pre toga taj broj je bio manji za 100.000 kupaca. Kada su razvijene zemlje u pitanju, učešće elektronske trgovine u rastu BDP-a iznosi 20 odsto.

Za sada, najkorisnije što Pej-Pal građanima i firmama u Srbiji donosi jeste mogućnost kupovine na mnogo većem broju sajtova nego do sada. I ranije se,

naravno, mogla kupovati roba iz inostranstva preko interneta, ali samo na onim sajtovima koji su podržavali ili mogućnost plaćanja karticom ili bankovni transfer. Plaćanje Pej-Palom sada dosta olakšava posao, jer na stranim sajtovima zapadnog područja, na koje su naši građani najviše upućeni, ova kompanija vlada suvereno i veliki je broj sajtova koji nemaju drugi način plaćanja osim Pej-Palom. Jedan od najviše isticanih aduta ovakvog "šopinga" leži u bezbednosti podataka. Pej-Pal omogućava da kada se jednom kod njega otvori nalog, kada mu se poveri broj kartice, onda je to već dovoljan garant bilo kom prodavcu na svetu tako da on sam ne mora više da proverava validnost kartice.

JEDNOSMERNI TRGOVINA

Međutim, prava korist od Pej-Pala tiče se trgovine u obrnutom smeru i mogućnosti naših preduzetnika i firmi da svoju robu preko interneta prodaju i naplaćuju uz pomoć ovog sistema. S jedne strane, to zavisi od toga da li su naši zakoni usklađeni s takvom vrstom usluga a, s druge, opet, čak ni povoljni zakoni nisu garancija da li će i kada Pej-Pal ovu opciju odobriti.

U prilog tome, sagovornik "Vremena" Slobodan Marković, IT stručnjak, koji je donedavno radio u Ministarstvu telekomunikacija i bio u kontaktu sa Pej-Palom, kaže da se ova kompanija, odnosno kompanija eBay u okviru koje Pej-Pal funkcioniše, čak ni kada je država tražila objašnjenje, nikad nije izjasnila o tome koji su bili razlozi zbog kojih sve do danas nismo

Nebojša Vasiljević, pomoćnik ministra trgovine i telekomunikacija:

O uslovima za elektronsko poslovanje

Već postoje mnoge domaće e-prodavnice koje naplaćuju preko kreditnih kartica. Sve one rade u skladu sa domaćim zakonima. Na sajtu <http://www.bancaintesa.rs/code/navigate.aspx?Id=433> može se videti spisak prodavnica koje nude plaćanje Master i Visa karticama posredstvom ove banke. Nažalost, to je još uvek jedina domaća banka koja nudi mogućnost naplate preko interneta za Master i Visa platne kartice, ali to je stvar tržišta, a ne regulative. Sa povećanjem prometa u domaćoj e-trgovini, očekujemo da će se ponuda platnih usluga širiti. Naplata preko Pej-Pala je još jedna dodatna mogućnost koja će mnogima biti značajna, a posebno izvozno orijentisanim malim prodavcima.

Imamo Zakon o elektronskoj trgovini i prepoznatu e-trgovinu u ključnim zakonima u oblasti trgovine i finansija. U toku je izrada novih zakona u oblastima platnih usluga i deviznog poslovanja. Dakle, osnovni zakonski okvir za e-trgovinu postoji, ali to ne znači da se e-trgovci ne sreću sa problemima u vezi sa primenom zakona. Zbog toga zakonski okvir treba i dalje unapređivati, odnosno stalno ga prilagođavati potrebama prakse.

PTT: U susret e-trgovini

Dolaskom Pej-Pala u Srbiju, kako su mnogi prognozirali, mogao bi se očekivati veliki "boom" u internet kupovini iz inostranstva. Pitanje je samo da li će u uslovima krize do njega zaista i doći, a ne da li će poštanske i kurirske službe imati kapaciteta za kvalitetnu dostavu tako velikog broja pošiljki. Iz PTT-a redovno stižu potvrde o njihovoj potpunoj spremnosti kako u situaciji koju može proizvesti dolazak Pej-Pala tako i za svaku drugu vrstu elektronske trgovine.

U prilog tome, kao prvo, navodi se podatak o razgranatoj mreži ove kompanije koja ima 1500 pošta širom Srbije i broj transakcija koji je, prema proceni Narodne banke Srbije, četiri puta veći nego broj transakcija svih banaka zajedno. PTT je uveo tokom vremena i mnoge novine u oblasti elektronskog poslovanja, a najnoviji proizvod koji dodatno osavremenjuje dostavu jeste uvođenje slanja SMS-a svakome kome je stigla pošiljka. U toj poruci biće rečeno gde i kada treba da se dođe da bi se dobila pošiljka.

Za privredni razvoj i mogućnosti e-poslovanja najvažniji korak učinjen je u novembru 2011. kada je PTT uveo uslugu *Post export*. Sve do tada domaće firme koje bi prodavale robu na internetu imale su problem s izvozom jer su naše izvozne procedure dizajnirane za veliki izvoz, a ne za pojedinačni i manjeg obima. I upravo zbog toga, u Srbiji nije postojala neka veća elektronska trgovina sa inostranstvom. Od kada je PTT uveo *Post export* – odnosno da svaki trgovac može svoj proizvod koji je jeftiniji od 1000 evra, lakši od 30 kg i manji od tri metra da preda u pošti kao paket koji će biti distribuiran – izvoz je uveliko pojednostavljen. Osim toga, izvoznik ne mora da se bavi ni špedicijom ni carinom. Takav potez znatno je podstakao ljude da počnu da razmišljaju o izvozu preko *Post export*, i od 15. novembra 2011. kada je ova usluga uvedena, do danas zabeleženo je više od milion evra izvoza na ovaj način, uglavnom robe manjeg ekonomskog značaja.

Kada je pak naručena roba u pitanju, Uprava carina uvek naglašava da se za poštanske pošiljke koje podležu naplati uvoznih dažbina, carinska osnovica uvećava za troškove transporta i poštarine. Roba koja se uvozi, odnosno naručuje, može da stigne običnom pošiljkom – preko PTT službe ili brzom poštom preko firme DHL, "Fedeks", UPS, bilo kojim od 47 operatora koliko ih u Srbiji trenutno ima. Ukoliko pošiljka stigne brzom poštom, ona se onda carini po stopi koja je propisana Zakonom o carinskoj tarifi, a ne primenom jedinstvene carinske stope u visini od deset odsto, što je i glavni razlog zašto se kupci najviše odlučuju za PTT usluge – iako sporije, mnogo su jeftinije.

Iz DHL-a, glavnog konkurenta PTT dostavi, poručuju da su takođe zadovoljni poslovanjem, a od problema najpre pominju zakonski okvir koji je, po njima, generalno dobar, samo što se ne primenjuje. Od internet kupovine i trgovine u Srbiji se tek očekuje pravi zamah, pa je neophodno pripremati teren u svim segmentima. I bez obzira na okolnosti, treba imati na umu Digitalnu agendu Evropske unije u kojoj je postavljen cilj da do 2015. više od 50 posto stanovnika EU kupuje putem interneta i da 30 odsto malih i srednjih preduzeća takođe trguje na taj način.

bili priključeni u njihov sistem. "Pre deset godina, kada je Pej-Pal pravio veliku ekspanziju na 180 zemalja, mi nismo bili uključeni u taj veliki talas. Ono što meni izgleda kao najverovatniji razlog jeste što smo tada imali nestabilan finansijski sistem ili možda što smo često menjali naziv države. U jednom momentu prešli smo sa SRJ na državnu zajednicu Srbija i Crna Gora, pa smo promenili kod sa vu na CS, pa sa CS na RS, a ti kodovi su bitni

u finansijskim transakcijama. Pri svemu tome mi nismo tako veliki i značajni da bi oni obraćali naročitu pažnju na nas. Iz njihove perspektive oni su pokrili ceo svet, 180 zemalja, i povezivanje bilo koje naredne zemlje ne predstavlja im naročito velik poduhvat, ni u smislu učešća na tržištu, ni u smislu prihoda, profita, čak i ako je reč o osam miliona ljudi. Sada su istog dana povezali Srbiju, Gruziju i Egipat, kako tvrde – iz strateških razloga, a

još nisu povezali na primer Makedoniju i Crnu Goru."

Prema rečima našeg sagovornika, za to što je Pej-Pal omogućio da se iz Srbije kupuje posredstvom njih, nisu postojale nikakve zakonske prepreke ni danas ni pre šest godina. Isto tako, u ovom trenutku, posle izmena Zakona o deviznom poslovanju krajem prošle godine, ne postoje ni zakonske prepreke za trgovinu u obrnutom smeru, pa se dozvoljava da to uskoro očekuje, prema svim najavama, do kraja ove godine.

GDE SU PROBLEMI

Radi preglednosti situacije, kada se govori o ulozi Pej-Pala u Srbiji, za početak treba razdvojiti poslovanje u inostranstvu i poslovanje u Srbiji. Što se tiče poslovanja s inostranstvom, građani mogu da kupuju i da koriste Pej-Pal, što su mogli i poslednjih godina preko nekih drugih sličnih sistema. Zakonski, i firme bi mogle da koriste takve servise kako za kupovinu, što je Pej-Pal već sada dozvolio, tako i za primanje uplata, na šta se još čeka. Međutim, ono što ne postoji kao mogućnost jeste da građani primaju novac preko Pej-Pala, jer po zakonu ne mogu da imaju račune u inostranstvu, po čemu smo jedna od poslednjih zemalja u regionu. Ne postoji ni mogućnost da domaće firme preko Pej-Pala ili drugih sistema naplaćuju svoje proizvode i usluge od naših građana.

"Ono što predstavlja problem", objašnjava Marković, "jeste što po Zakonu o deviznom poslovanju građani ne mogu da otvaraju račune u inostranstvu i ne mogu da drže novac u inostranstvu pa tako ne bi mogli da prime novac na svoj račun kod Pej-Pala, dok se ne izmeni zakon. Druga stvar koja je problematična u vezi sa tim zakonom je što on zabranjuje trgovinu između rezidenata Srbije u devizama. Što znači da kada bi srpska firma dobila mogućnost da naplaćuje preko Pej-Pala, onda bi novac mogla da naplaćuje samo od stranaca, ne bi mogla da naplaćuje od građana Srbije. Za to je takođe potrebna izmena zakona. Za određene vrste transakcija, na primer promet stanova i još neke transakcije, po zakonu je moguće koristiti devize čak i u Srbiji. Ono što mislim da treba da se uradi jeste da se uvaži specifičnost elektronskog

■ Kada bi srpska firma dobila mogućnost da naplaćuje preko Pej-Pala, po važećim zakonima, novac bi mogla da naplaćuje samo od stranaca, ne i od građana Srbije

poslovanja i da se uvede mogućnost da se za transakcije u elektronskom poslovanju omogući naplata u devizama. To u početku može i da se ograniči, na primer na transakcije do određenog iznosa, ali mislim da je striktno i čvrsto držanje zabrane potpuno anahrona praksa i da će to samo da sputava razvoj elektronske trgovine kod nas. To je posao pre svega Ministarstva finansija i naročito Narodne banke i mislim da nismo svesni koliko je to hitno i koliko smo mnogo u zakašnjenju u vezi sa kompletnim elektronskim plaćanjem.”

GRAĐANI I FIRME

Stranci su se, na primer, još odavno odvikli od izdavanja naloga za plaćanje preko banke i odavno su već naviknuti da kada kupuju na internetu plaćaju karticom, ili najčešće Pej-Palom. Naši građani elektronsku kupovinu od domaćih

firmi i dalje plaćaju uplatnicom, pouzecom, e-bankingom ili karticom. Isto je i kada je reč o firmama. Za razvoj domaće elektronske trgovine idealno bi bilo kada bi postojao nekakav srpski Pej-Pal, servis koji bi našim firmama omogućio da otvore nalog za pet minuta, da ga stave na svoj sajt i krenu da koriste za naplatu. Nacionalni sistemi koji funkcionišu na istom principu kao i Pej-Pal veoma su popularni u Rusiji i Kini. Kod nas, ako bi neka domaća firma htela da napravi neki takav servis kao što je Pej-Pal to ne bi mogla da uradi, jer su potrebni, kako kaže Marković, zakon o platnim uslugama ili zakon o elektronskom novcu.

“Kao firmi u Srbiji, vama nijedna banka danas ne nudi pristupačnu mogućnost, jeftinu i brzu, za sistem elektronske naplate. Eventualno, Intesa banka i još neke imaju takav sistem, ali uslovi za ulazak su vrlo strogi, bankarske provizije previsoke

i svakako to nije usluga koja je prilagođena preduzetnicima i malim firmama. To je usluga koja je prilagođena onima koji imaju ogroman broj transakcija, na primer JAT-u zbog kupovine karata. Pošto nemate alternativu, ako ste internet prodavnica i tek počinjete s poslom, morate da koristite neki inostrani servis za posredovanje u naplati.” Samo što u tom slučaju kupci mogu biti samo – stranci.

Ukratko, put od ideje da se nešto proda do same realizacije izmenom zakona mogao bi biti pojednostavljen. U razvijenoj elektronskoj trgovini, i domaće transakcije i one s inostranstvom obavljaju se iz fotelje i klikom na kompjuteru. Najčešće, ode se na sajt Pej-Pala, otvori se biznis nalog, taj link se stavi na sajt i neko ko hoće da kupuje samo klikne na taj link. Tačno je da i kod nas ko hoće da otvori internet prodavnicu može da se snađe i naplati robu, ili preko stranih servisa (za strane kupce), ili za domaće kupce uplatnicama, pouzecom, ali to i dalje nije povoljno okruženje za razvoj elektronske trgovine. To je još daleko od brzine i komfora koje savremeno poslovanje zahteva.¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Vip te časti i za praznike!

Dobijaš i duplo više sadržaja i telefon za 1 dinar

060 1234 www.vipmobile.rs

Samo u Vipu!
Alcatel 2005

1 din

uz **Standard 100**
za 590 din mesečno

Novo u Vipu!
Samsung C3520

1 din

uz **Smart 150**
za 590 din mesečno

Novo u Vipu!
Nokia Lumia 620

1 din

uz **Smart 2500**
za 2.990 din mesečno

Dupli sadržaj važi godinu dana uz ugovornu obavezu od 24 meseca, za Smart i Standard tarifne pakete i odnosi se na sadržaj u okviru mesečne pretplate, osim 1000 min u Vip mreži. Promocija traje do 31.05.2013. ili dok traju zalihe.

Druga priča **vip**

Četiri sačekuše i tri scenarija

Da li su četiri ubistva, jedno hapšenje i najava povratka Luke Bojovića u Srbiju povezani? Da li iza svega stoji neki novi klan koji likvidacijama konkurenata pravi sebi prostor? Ministar unutrašnjih poslova odavno se slabo bavi svojim poslom. Možda je to ukapirao još neko

Luka Bojović, pripadnik bivšeg Zemunskog klana, biće izručen Srbiji. Krivično veće Višeg suda u Madridu, glavnom gradu Španije, donelo je 30. aprila ovakvu odluku da bi se Bojoviću u Srbiji sudilo za ubistva Dejana Živančevića, Branka Jevtovića Jorge i Milutina Jovičića počinjena 2004. u Beogradu, kao i zbog pripadništva organizovanoj kriminalnoj grupi, saznao je list "Danas" početkom prve radne nedelje maja.

Sudije Angela Muriljo (predsednica i izvestiteljka), Tereza Palasios i Huan Fransisko Martel odlučili su da izruče Bojovića i zbog izdržavanja dvogodišnje zatvorske kazne zbog nelegalnog posedovanja oružja i falsifikovanja službenih isprava. Da podsetimo, krajem prošle godine, Bojovićev advokatski tim koji vodi Borivoje Borović, zarad odlaganja rasprave o izručenju, tražio je da se suđenje u Srbiji ponovi jer je proces vođen u Bojovićevom odsustvu. "Dečko nije učinio nijedno krivično delo", rekao je Borović o svom branjeniku u intervjuu za internet izdanje lista "Pravda". Sudsko veće je te zahteve bez komentiranja odbacilo pa je advokat Borović rekao da će tražiti pomoć i od Amnesti internešenela i Evropskog suda za ljudska prava.

Poslednjeg dana aprila, tročlano veće je konačno presudilo da je izručenje Srbiji opravdano "s obzirom na prirodu i ozbiljnost zločina koji mu se pripisuju". Slična odluka doneta je pre dva meseca i za još jednog bivšeg pripadnika Zemunskog klana – Vladimira Milisavljevića zvanog Vlada Budala.

OPOMENA I OSVETA

Odluka tročlanog španskog krivičnog veća doneta je dan nakon ubistva Bojovićevog brata Nikole. Njemu je 29. aprila u

beogradskoj Ulici carice Milice u potiljak pucao nepoznati napadač. Nakon što je Bojović pao, napadač je pucao još desetak puta pogodivši žrtvu u glavu, grudni koš, stomak i podlaktice. Napad se desio u ranim jutarnjim časovima, a pukom srećom nije pogođen niko od slučajnih prolaznika. Policija je na mestu zločina pronašla 15 čaura, a meci su pogodili i vrata obližnje pekare i hladnjak kombija koji razvozi hleb.

Nikola Bojović je umro u Urgentnom centru, dvadesetak minuta nakon napada u centru Beograda. Sahranjen je 2. maja na Novom groblju u prisustvu velikog broja poznatih ličnosti beogradske estrade, iz sporta, politike i sveta kriminala. Dok se kovčeg sa telom spuštao u raku, pevač Džej Ramadanovski je pevao svoju *Nedelju*, što je bila želja ubijenog Nikole Bojovića.

Otac Luke i Nikole, direktor Beogradskog zoo-vrta Vuk Bojović rekao je da njegov ubijeni sin "nikad mrava zgazio nije". Međutim, ministar policije Ivica Dačić je nakon ubistva rekao da ubijeni ima dosije i da će policija nastaviti da utvrđuje motive.

Za sada, moguće je opisati bar dva scenarija: prvi je osveta Luki Bojoviću, a drugi može da bude posledica poslova u koje se sam ubijeni upleo.

Analizirajući slučajeve sa kojima je povezan Luka Bojović, ubistvo njegovog brata Nikole podseća na ubistvo Branka Jevtovića Jorge, svedoka ubistva Željka Ražnatovića i navodno povezanog sa ubistvom Slavka Čuruvije. Prema priznanju iz 2011. godine, Sretko Kalinić, tadašnji najbliži saradnik Luke Bojovića, s leđa je prišao Jevtoviću, ispalio mu jedan metak u glavu, a nakon što je ovaj pao, pucao mu još nekoliko puta u telo.

Jeftović je umro u Urgentnom centru.

Sretko Kalinić je policiji rekao da im je upravo Nikola Bojović javio gde se nalazi Jeftović.

Ovo može biti obična podudarnost proverene tehnike za likvidacije i ne mora da vodi do motiva ubistva brata Luke Bojovića, posebno zbog toga što je on tokom karijere stvorio sebi neprijatelje koji su mnogo jači od pokojnog Jorge.

Teorijski i na osnovu iskaza uhapšenog Kalinića, razloge da Bojoviću ubiju brata imaju Zoran Nedović Šok, koga su 2004. Kalinić i Bojović pokušali da ubiju na autoputu ispred Beogradske arene. I Andrija Drašković ima motiv da se sve ti Bojoviću: i on je preživio sličnu sačekušu na autoputu kod kvantaške pijace. Zna se i za sukob sa Sretenom Jocićem,

zvanim Joca Amsterdam, kome je Bojović navodno ubio bliske ljude.

Kako je "Kuriru" rekao neimenovani izvor, sa Draškovićem, Nedovićem i Jocićem policija će (ili već jeste) obaviti informativni razgovor.

Luka Bojović se povezuje (doduše bez dokaza) i sa ubistvom Danila Radonjića, čiji je sin radio sa Bojovićem, a nakon što nije vratio neki dug – gubi mu se svaki trag 2009. godine. Na kraju, tu je i još uvek

je sud odbacio tužbu zbog zastarelosti krivičnog dela.

TREĆI SCENARIO

U Prištini je 5. maja uhapšen Naser Keljendi, za kojim je državni sud Bosne i Hercegovine raspisao poternicu prošle godine. Bosanska Državna agencija za istrage i zaštitu je u prošlogodišnjoj akciji "Lutka" došla do dokaza u vezi sa brojnim ubistvima, pljačkama, trgovini-

Nakon što ga je Hitna pomoć prevezla u Urgentni centar, operisan je i do zaključenja ovog broja "Vremena" nema vesti o njegovom zdravstvenom stanju, osim da nije u životnoj opasnosti. Napadač je pobegao i istraga je u toku.

Mediji su od komšija saznali da je povređeni mladić sin Vladana Sekulića, člana Opštinskog veća opštine Voždovac. Zoran Sekulić navodno nije bio "problematičan mladić" i nikom nije jasno zašto bi neko na njega pucao.

U pančevačkom naselju Nova Misa, 24. aprila, nepoznata osoba pucala je u glavu Đuri Sanaderu (31). Motiv još uvek nije poznat. Sanader je nakon amnestije u novembru pušten iz zatvora, a meštani su ga opisali kao "mladića koji je često bio u društvu ljudi koji su se bavili sumnjivim poslovima, ali i da je bio čest učesnik tuča u gradu".

Dan ranije, u Ulici Rahele Ferari u beogradskom naselju Padinska Skela, pronađeno je telo Srečka Čirića (49). Ovaj profesor fizičke kulture i trener karatea upućan je sa jednim hicem u glavu i dva u grudi. Policija sumnja, a tabloidi prenose, da je Čirića ubio neko od lokalnih narkobosova zbog sukoba u vezi sa trgovinom narkoticima.

U prvom trenutku se pominjalo da je motiv za likvidaciju Čirića to što je on trebalo da svedoči u procesu protiv vođe borčanskog narko-kлана Dalibora Ristića Daće, međutim, Viši sud u Beogradu je rekao da ubijeni Čirić nije bio na listi svedoka. Zna se da je ubijeni 2009. godine uhapšen zbog sumnje da se bavi preprodajom droge, međutim, zbog nedostatka dokaza, protiv njega nikad nije podignuta optužnica.

Da li su četiri ubistva, jedno hapšenje i najava povratka Luke Bojovića u Srbiju povezani i da li iza svega stoji neki novi klan koji likvidacijama konkurenata pravi sebi prostor? Iako ponavljanje tehnike metka u potiljak upada u oči, sigurno je da su neka od ovih ubistava inspirisana ličnim i za bezbednost čitave države ili regiona nebitnim motivima. Ipak, ne treba zaboraviti da ministar policije u poslednje vreme na dnevnom i svakom drugom redu ima istorijska pitanja preča od brige o unutrašnjim poslovima države. Možda je to i ukapirao još neko.

MIRKO RUDIĆ

Foto: Aleksandar Stanković

Foto: Rajko Ristić

MESTO ZLOČINA:
Ubistvo Nikole Bojovića
u centru Beograda

nejasna veza sa Darkom Šarićem i još jednim Crnogorcem – Ivanom Delićem.

Ima i onih koji tvrde da je Nikola Bojović svojim poslovima sam "zaslužio" sačekušu od 29. aprila. On i njegova supruga Barbara su 11. oktobra prošle godine uhapšeni u španskom Alikanteu sa još 22 člana kriminalne grupe iz Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine koja je osumnjičena za pranje novca i trgovinu narkoticima. Međutim, pušteni su do kraja tog meseca; tada je Vuk Bojović rekao za "Kurir" da je reč o "nameštaljki insceni-ranoj odavde, iz Beograda".

Osim toga, Nikola Bojović nikada nije hapšen niti osuđivan. Pre pet godina je zajedno sa bratom Lukom optužen za maltretiranje, fizički napad i iznudu, ali

nom narkoticima, pranjem novca, zloupotrebom službenog položaja, organizovanim kriminalom itd. Tokom akcije uhapšeno je 25 osoba i pretreseno više lokacija među kojima i Keljendijev hotel u Ilidži. On je neposredno pre početka "Lutke" pobegao iz BiH. Nasera Keljendija je američki Stejt department u junu prošle godine stavio na crnu listu na kojoj je opisan kao bitan vanamerički narko-bos.

U subotu 4. maja, nešto pre 18 časova, u novobeogradskoj Ulici Jurija Gagarina u Bloku 61, nepoznati napadač pucao je na Zorana Sekulića (27). Sekulić je bio u društvu dvojice muškaraca kada mu je, ispred ulaza zgrade u kojoj živi, s leđa prišao napadač i pogodio ga hicima iz pištolja.

SMRT FAŠIZMU – S

Nemci su na Sutjesci imali oko hiljadu mrtvih, partizani sedam i po hiljada – i pobedili. Druga četa Trećeg bataljona Četvrte crnogorske proleterske brigade poslala je svoju poslednju poruku Vrhovnom štabu: “Dogod budete čuli na Ljubinom Grobu pucanje naših pušaka, Nijemci neće proći. A kad toga ne bude, znajte da na njemu nema više živih proletera.” Proleter i su izginuli. Nemci nisu prošli. Partizani su probili обруč

“Dole je mlada šuma, a ispred nas livada. Ali niška, gusta magla, kao mleko gusta magla, gotovo se ništa ne vidi... Iz te šume, nazire, proviruju, izlaze partizani. Izlazi Prva proleterska”, kaže književnik Antonije Lule Isaković u knjizi *Bes/konačni Tito (i Krležine ‘masne laži’)* Bore Krivokapića. “Odjednom, magla je stala, naglo se digla, čistina. A na suprotnoj strani livade, negde na oko osamdeset-sto metara od nas, žut redut, rov. To je Balinovac. Tu su Nemci. Ušančeni.”

Tog jutra, 10. juna 1943, Prva proleterska brigada na brzinu se razvila na rubu šume; cijele noći pješačili su kroz urvine i planinsko bespuće. Po naređenju Koče Popovića, komandanta Prve proleterske divizije u čijem je sastavu, brigada mora probiti njemačke linije na Balinovcu. Od izvršenja naredbe zavise i njihovi i životi svih boraca opkoljene glavnine Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije.

Isaković: “Dobro pamtim, Danilo Lekić je odmah komandovao: ‘Prva proleterska – juriš!’ I verovatno, ja mislim da je to jedini put kad je cela Prva proleterska jurišala. Preko te čistine. Svi smo bili u istom streljačkom stroju. Prvi put, svi... I sve komande četa, i svi štabovi bataljona, i štab brigade i Španac (*komandant Danilo Lekić*) i Plavi (*politički komesar Mijalko Todorović*) su bili u jurišu, i svi kuriri, i svi kuvari, i svi bolničari... Sve je izašlo tu, koliko nas je bilo.”

Koliko ih je bilo? Na početku bitke na

Sutjesci, 15. maja 1943 – stoji u kapitalnoj knjizi *Borci Sutjeske* Viktora Kučana – Prva proleterska je imala 1934 borca – 1747 muškaraca i 187 žena. Na kraju, 15. juna 1943, falilo ih je više od četvrtine. Izginuli su u borbama i jurišima uključujući i ovaj, presudni, na Balinovcu. Na drugoj strani, dva bataljona 369. legionarske divizije – gro ljudstva iz kvislinške Nezavisne Države Hrvatske, njemački podoficiri i oficiri.

Opet Isaković: “Samo ideš... Fanatično napred. U magnovenju sam video ranjenog druga kako puca u sebe. Neće da ostane kao ranjenik. Izletili smo, iz te šume, i samo trčali, nezadrživo trčali... I naš stalni povik, više krik, svih nas: ‘Juriš proleter! Juriš!’... ‘Samo juriš... Znamo da nemamo kud osim – napred. Mora da smo izgledali strašni, iz te šume, zarasli i neobrijani, izgladneli, iscepani i izmučeni... Samo trčiš, i taj žuti rov sve bolje vidiš, Nemce koji tu leže, njihove šarce... Nemci pucaju, ali mi nadiremo; jedan Nemač, vidim, podiže se da pobegne. Sećam se te slike: nemački oficir iz pištolja puca u njega, puca u svoje vojnike. Ne da im da beže. Uzalud, razbili smo Nemce, da ne znam ni kako. (...) Činilo se da ćemo zubima da ih pokoljemo.

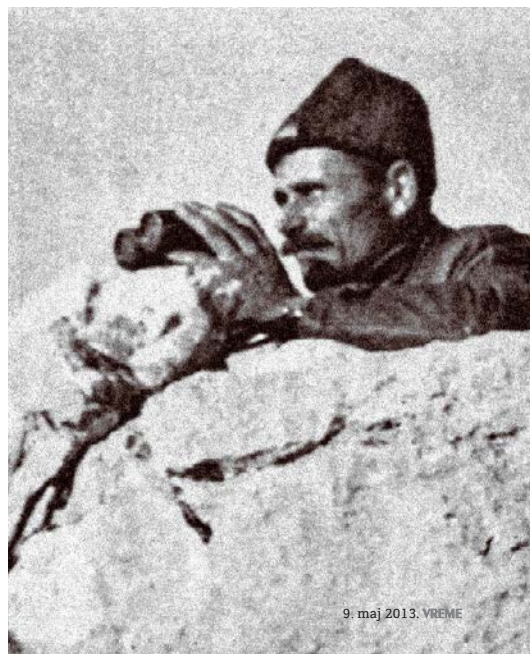
To je taj Balinovac.”

Dan je bio naizmjenično oblačan, poslije olujan, kišan, a sedamdeset i pet posto boraca Prve proleterske mlađe od dvadeset i pet godina. Mahom seljaci i radnici, imali su među sobom i dvjestadaka, osam pitomaca, šest žandara,

BORCI, RANJENICI, KOMANDANTI: Ratizani na Sutjesci; Sava Kovačević; Tito i Koča Popović

Fotografije: Vojni muzej

SLOBODA NARODU

pet bogoslova, deset domaćica, po jednog književnika i muzičara... Srbi su činili nešto više od polovine, Hrvati četvrtinu, Crnogorci osminu brigade; ostalo – svi ostali uključujući i dvojicu Nijemaca. Probojem njemačkih linija, ovi momci i djevojke omogućili su spas opkoljene glavnine NOVJ u završnici bitke na Sutjesci. Svega mjesec dana ranije, u prvoj polovini maja 1943. teško da je itko od njih čuo za Balinovac; teško da je i pretpostavljao da ih čekaju najteže i najstrašnije borbe u toku Drugog svjetskog rata; teško da su mogli povjerovati da će u njima Prva proleterska brigada izgubiti 564 čovjeka.

POLAZNI POLOŽAJ

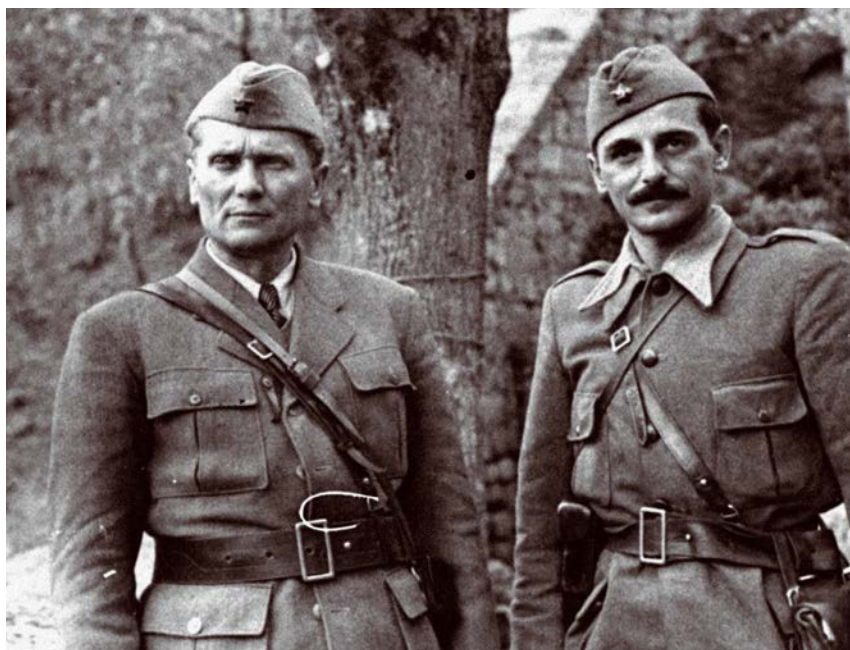
Glavnina NOVJ – nekih osamnaest hiljada boraca i oko tri i po hiljade ranjenika i tifusara – formirala je u aprilu 1943. slobodnu teritoriju na dijelovima sjeverne Crne Gore, Sandžaka i istočne Hercegovine. Iza njih je bitka na Neretvi. Od decembra 1942. do marta 1943, partizani su vodili teške borbe sa njemačkim i talijanskim okupatorima, prešli pet stotina kilometara od Korduna, Banije, preko Bosanske krajine do istočne obale Neretve, razbili dvadesetak hiljada pripadnika Jugoslavenske vojske u otadžbini, odnosno četnika generala Dragoljuba Draže Mihailovića, forsirali gornji tok nabujale Drine i izborili sebi krajnje potreban predah.

Odrpana je to vojska, izgladnjela i iznurena: osamdeset posto boraca Sedme

Naoružanje Prve proleterske divizije, 15. maj 1943.

2408 pušaka sa 106.758 metaka
208 puškomitraljeza sa 115.214 metaka
36 teških mitraljeza sa 103.610 metaka
14 teških minobacača sa 801 minom
12 lakih minobacača sa 1622 mine
12 topova sa 1266 granata
37 automata sa 1861 metkom
446 revolvera sa 4568 metaka
3086 ofanzivnih i defanzivnih ručnih bombi

"BORCI SUTJESKE"

U bici na Sutjesci učestvovali su partizani iz svih republika bivše Jugoslavije. To je bila najteža zajednička bitka i najveća pobjeda. Sedamdeset godina kasnije i dalje je simbol svega onoga što spaja narode na svim ovim prostorima.

Socijalni sastav jedinica NOVJ

13.695 seljaka	52 lekara	8 novinara	29 pitomaca
5165 radnika	25 inženjera	8 akademskih	1 pilot
1572 đaka	89 pravnika	slikara	33 žandara
367 studenata	2 arhitekta	4 dramska	10 sveštenika
10 apsolvenata	4 geometra	umetnika	8 bogoslova
97 učitelja	2 farmaceuta	2 muzičara	31 trgovac
40 profesora sred-njih škola	2 veterinara	48 tehničara	6 ugostitelja
4 profesora fakulteta	6 agronoma	302 službenika	302 domaćice
	14 književnika i publicista	57 oficira	14 dece do sedam godina
		139 podoficira	

"BORCI SUTJESKE"

Nacionalni sastav jedinica NOVJ

Srbi 11.851	Slovenci 21	Makedonci 4	Kanađani 1
Hrvati 5220	Italijani 10	Nemci 4	Bugari 1
Crnogorci 3295	Rusi 9	Albanci 3	Irci 1
Muslimani 866	Česi 6	Slovaci 3	Ukrajinci 1
Jugosloveni 757	Mađari 5	Rusini 3	Neutvrđeno 6
Jevreji 74	Poljaci 5	Englezi 2	

Teritorijalna pripadnost boraca NOVJ

Hrvatska 8925	Bosna i Hercegovina 8293	Slovenija 19
(Dalmacija 5195, Kninska krajina 733, Banija 2179, Lika 329, Kordun 256)	Srbija 1492 (Vojvodina 131, Kosovo 13)	Inostranstvo 38
	Makedonija 21	Neutvrđeno 22

Opštine sa najviše poginulih boraca

Glina 550 od 560	Split 557 od 1091	Šibenik 535 od 1316
------------------	-------------------	---------------------

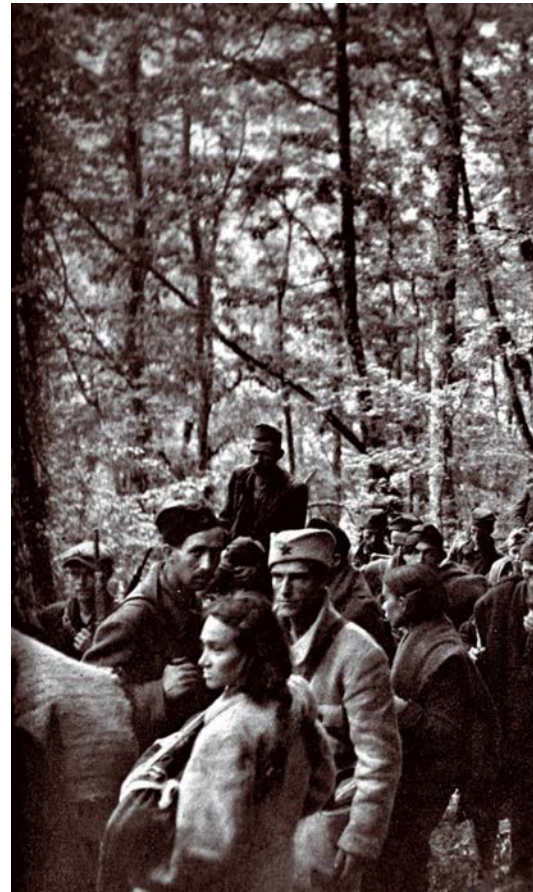
banijska divizije oboljelo je od tifusa. Sem pješadijskog sa malo municije, drugog oružja nemaju. Prilikom prelaska Neretve, partizani su morali da unište gotovo svu svoju artiljeriju; u aprilu i početkom maja 1943. toliko ih raduje nekoliko topova zarobljenih od Talijana da im nadjevaju imena – najpopularnije je "Krnjo". Ipak, ovi dvadesetogodišnjaci u prosjeku, dobrovoljci su, patriote. Svjesni da ih kod okupatora i kvislinga čekaju samo metak i uže, homogenizirani komunističkom ideologijom, svi skupa čine čvrstu i discipliniranu gerilsku armiju bez premca u Evropi. Organizirani u izuzetno mobilne proleterske brigade i divizije, koje samo uvjetno mogu nositi svoja formacijska imena, spremni su da ratuju bilo gdje u Jugoslaviji, da ubijaju i da ginu. Uprkos patnji i stradanju, uspjesi tokom bitke na Neretvi dodatno su im ojačali odlučnost i borbeni moral.

"Vojska nam se taman okalila na Nijemcima", piše Milovan Đilas u knjizi *Revolucionarni rat* da mu je rekao Sava Kovačević, komandant brigade čuven po bezgričnoj hrabrosti u martu 1943.

Ipak, u siromašnim planinskim krajevima Crne Gore, Sandžaka i istočne Hercegovine, glavnina NOVJ ne može dugo opstati.

"Već tri dana najteži ranjenici nisu dobili ni trunke hleba", zapisao je u svom *Ratnom dnevniku* 7. maja 1943. istoričar Vladimir Dedijer o stanju u bolnicama. "Uobičajena je pojava da ranjenici koji mogu da se kreću u određeni sat izlaze sa komesarom i bolničarkama u obližnju šumu i na okolne ledine i beru trave, koje posle jedu."

Branje sremuše i koprive partizani su zvali "paša". Glad je izazvala i popuštanje čelične discipline u vojsci, posebno među ranjenicima.

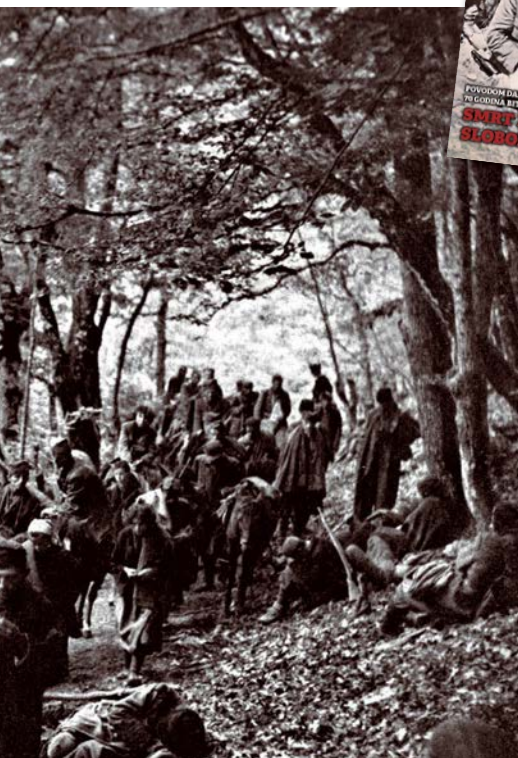

NAJVEĆE ISKUŠENJE NOVJ:
Partizani u bici na Sutjesci

"Dolaze seljaci i pitaju štab ovog bataljona (bolničkog) šta treba da rade da krađe kod njih prestanu", bilježi Dedijer.

Snabdjevanje vojske nije jedini razlog što vrhovni komandant NOVJ Josip Broz Tito i njegov Vrhovni štab žele da prošire slobodnu teritoriju na pitomije i bogatije krajeve. Vjerujući, naime, da će biti progonjeni i po prelasku Neretve, partizani su u tajnosti pregovarali sa Nijemcima u namjeri da dobiju na vremenu. Izuzev o razmjeni zarobljenika, nikakav sporazum nije postignut, ali kako su obje strane bile iscrpljene zimskim ratovanjem, prešutno je utanačeno uzajamno nenapadanje. Upravo to varljivo zatišje Tito želi da iskoristi za razbijanje četnika kao glavne političke konkurencije i za prodor NOVJ na sjever Kosova i jug Srbije; tu u talijanskoj i bugarskoj okupacionoj zoni neprijatelji su neuporedivo "mekši" od Nijemaca. Sve zajedno, dio je ostvarenja najvažnijeg, ključnog cilja.

"Uvjeren sam da ćemo idući Prvi maj dočekati u Beogradu", navodi Đilas Titove riječi pored logorske vatre. "Zvučalo je odveć optimistički, u zabiti bosanskoj, s

Brojno stanje jedinica NOVJ

Muškarci 19.265; Žene 2883;
UKUPNO 22.148

Starosna struktura

14.245 (67 odsto) mlađi od 25 godina
785 (4 odsto) stariji od 40 godina

frontovima savezničkim udaljenim hiljadama kilometara.”

Nikome od mladih vođa NOVJ ne pada na pamet da dovodi u pitanje riječi pedesetogodišnjeg vrhovnog komandanta i generalnog sekretara Komunističke partije Jugoslavije.

“Svi imaju sasvim drugi odnos prema Starom nego prema ma kom drugom. Autoritet superiorne ličnosti”, piše tada o Titu u svojim bilješkama Koča Popović, čovjek inače poznat po britkom jeziku i odsustvu divljenja prema bilo kome.

A Tito zna o čemu govori. Poslije poraza snaga Osovine u sjevernoj Africi, on sa izvjesnošću računa da će se zapadni saveznici iskrcati na Balkan. Ukoliko se to desi, komunikacije u dolini Morave i Vardara dobiće ključni vojni značaj; onaj tko je sa oružjem prisutan na njima – držaće Srbiju; tko drži Srbiju, imaće vlast u poslijeratnoj Jugoslaviji.

Još jedan čovjek se slagao sa prvim dijelovima ove računice; za posljednji baš ga je briga. Taj čovjek je Adolf Hitler.

TRGOVAC GUMENIM BALONIMA

“Namjeravam Englezima prirediti topao doček ako se iskrcaju u Grčkoj. Zapravo, jedva čekam to iskrčavanje”, soki firer poglavnika kvislinške Nezavisne Države Hrvatske Antu Pavelića u dvorcu Kleshajm kraj Salcburga 27. aprila 1943. Osovina je na nizbrdici nakon slova u Staljingradu i sjevernoj Africi. Hitler zato čitav mjesec prima deprimirane vođe satelitskih država: svima govori o novoj Evropi sa jedinstvenom valutom i tržištem; svima obećava stabilizaciju Istočnog fronta čim likvidira izbočinu kod Kurska; svima pokazuje fotografije bunkera Atlantskog bedema.

“Ja sam sebi ličim sebi na trgovca gumenim igračkama i balonima”, rekao je Hitler suradnicima nakon jednog od tih susreta prema dnevniku Edmunda Gleza fon Horstenaua, opunomoćenog njemačkog generala u NDH.

Logoreični i sve pogureniji Austrijanac nije samo pričao. Početkom marta 1943. naređuje generalu Aleksandru fon Leru da napravi plan za uništenje NOVJ – jedine vojske koja je pored Crvene armije ratovala na evropskom tlu. Komandant njemačkih trupa Jugoistok govori srpsko-hrvatski, poznaje zemlju i ljude: kao austrougarski oficir, vodio je bataljon protiv Srbije u Prvom svjetskom ratu i, neko vrijeme, 85. pješadijski puk u Višegradu; on je čovjek koji je 6. aprila 1941. bombardirao Beograd. Autor neuspješne njemačke zimske ofanzive “Weis”, “Bijelo”, Ler predstojećoj, ljetnjoj, daje ima “Schwarz”, “Crno”. Hitler 31. marta 1943. odobrava plan: široko opkoljavanje partizana, njihovo sabijanje i uništenje između donjih tokova Pive i Tare i masiva Durmitora – te, pošto je uvjeren da će se Mihailović pridružiti saveznicima čim se iskrcaju na Balkan, razoružavanje četnika.

Naš moral – nikad se predati

Odjednom, odnekud je zalajao njemački ker. Bilo je jasno da je naš položaj otkriven. Nismo smjeli da čekamo noć, morali smo odmah preći na drugu stranu Sutjeske. Onih osam "breda" je otvorilo vatru po Nijemcima na Tjentištu. Bitka je bila jeziva... Sjećam se, prvi sam zagazio Sutjesku

Poslije poraza na Neretvi, plašeći se iskrcavanja saveznika na Balkan, sredinom marta 1943, Hitler je odobrio Operaciju Švarc koju smo mi partizani nazvali Petom neprijateljskom ofanzivom. Početkom maja, njemački general Liters naređuje operaciju sa kružne osnove Foča–Goražde–Prijepolje–Kolašin–Podgorica–Nikšić–Gacko–Kalinovik i širi обруč u Sandžaku i Crnoj Gori. Namjera je bila da se koncentričnim nastupanjem sa te linije proдре u dubinu partizanske teritorije i da se snage nov-a, operativnim okruženjem i taktičkim stezanjem, sabiju između Tare, Pive i masiva Durmitora. Za to su bile angažovane četiri njemačke divizije: Prva brdska koja je stigla sa Istočnog fronta; Sedma ss divizija, poznatija kao "Princ Eugen"; 118. i 369. Njima su se pridružile četiri italijanske divizije, jedna bugarska i jedna domobranska pukovnija. Ukupno, 127.000 ljudi, sedam, osam pukova artiljerije, nekoliko bataljona tenkova i 160 aviona. Sa druge strane, zajedno sa ranjenicima, tifusarima i izbjeglicama, nas partizana je bilo 22.000, od čega operativne vojske – 18.000. To znači da je omjer snaga bio 6:1.

Jesmo li znali sa kim se upuštamo u borbu? U maju 1943, Vrhovni štab je od Glavnog štaba Hrvatske dobijao informacije o velikim transportima njemačkih snaga na liniji Zagreb–Beograd. Mi u četama nismo znali; za nas je bilo – ideš

da se boriš pa, ako pogineš, bože moj! Došao si da braniš zemlju... I, kada danas gledam te velike domoljube, hrvatske branitelje: devedesetih su na Hercegovinu išli siti, pijani. A kažu kako su oni stvorili Hrvatsku! Znači, da nije bilo nas hrvatskih partizana – gladnih, promrzlih, slabo naoružanih – ne bi bilo ni hrvatskog imena ni Hrvatske! Pustite, molim vas...

Budući da sam ubrzo nakon prelaska Neretve, 15. marta 1943, ranjen, vrijeme do 1. maja sam proveo u bolnici Treće divizije, u ranjeničkoj četi. Čim sam otpušten, pridružio sam se Trećoj četi Četvrtog bataljona Prve dalmatinske brigade, u kojoj sam preuzeo dužnost zamjenika komesara. Komandant moje brigade bio je Gligo Mandić; komandant bataljona – Dimitrije Zeko Vojvodić, a komandant Treće divizije, u čijem sastavu su bile naša Deseta hercegovačka brigada i Peta crnogorska, bio je Radovan Vukanović. Politički komesar Treće divizije bio je Radomir Babić, brigade – Ante Kronja, a kod mene u bataljonu Nikola Repanić – Gandi, Višanin, stari komunista.

Prva dalmatinska je početkom maja bila stacionirana u regionu Bajovo polje – Brezna – nikšićka Župa i imala zadatak da štiti pravac Nikšić–Šavnik. Moj Četvrti bataljon zatvarao je pravac od Nikšića i Golije prema Komarnici i pivskoj Župi. Sjećam se, mogao je biti 10, 15. maj 1943,

negdje na Bajovom polju je neki osamnaestogodišnjak, Skojevac iz okoline Omiša, digao nešto hrane nekoj tamošnjoj seljanki koja ga je prijavila; sud brigade je mladića osudio na smrt. Ubrzo je strijeljan. Za jedanaest mjeseci, u mojoj brigadi je to bio peti borac koji je zbog sličnih prestupa strijeljan. E, sada vi mene pitate – je li trebalo... Znači, da nismo imali tako oštar režim, bili bismo kao četnici i ustaše: pljačkali bismo, otimali. Jedno je gledati iz današnje perspektive, a drugo onda. Pa, u ono vrijeme bih zbog toga ubio i svog čaču!

"Sa izvora bistra voda teče, al' je narod često mutnu pije", govorio je Milovan Đilas.

Nijemci su 25. maja 1943. osvojili nikšićki Javorak. Moj bataljon je pridodao Desetoj hercegovačkoj brigadi kojom je komandovao Vlado Šegrt. Iako je planirano da sedam naših bataljona krene u napad na njemačke snage kako bi ih potisnule sa Javorka, u toj borbi je učestvovao samo moj bataljon. Vodio nas je Zeko Vojvodić. Borba je bila strašna... Tada sam prvi put čuo za njemačke tenkove zvane "tigrovi". Povlačeći se pred tom silom, došli smo do mosta na rijeci Komarnici. Tu su se sreli Vlado Šegrt i Zeko Vojvodić. Zeko je bio bijesan što nam se, uprkos planu i obećanjima, nisu pridružili ostali bataljoni, što su nas ostavili. Zaletio se ka Vladu Šegrtu... Stajali su

"Plan je bio predviđen kao da se vojna operacija planira u Poznanju gdje je sve ravno, a ne u visokim brdima", zapisao je Glez fon Horstenau, inače Lerov prijatelj. Ovaj cinični i inteligentni general ne sumnja samo u "konačnu pobjedu", već i u mogućnost da se Jugoslavija može umiriti vojskom.

Zbog politike, međutim, uznemiren je Zigfrid Kaše, njemački ambasador u NDH. Ovaj nesuđeni gaulajter Moskve i zaljubljenik u Pavelića i ustaše zna da bi Ler, Glez fon Horstenau i drugi generali rado iskoristili predstojeću ofanzivu da

zamjene njegove štićenike vojnom upravom; zna i da bi u tom slučaju ostao bez uticaja. Zato se kod svog šefa, ministra vanjskih poslova Joakima fon Ribentropa, izjašnjava protiv buduće operacije: "Titove bande su u najžešćim borbama sa Mihailovićevim četnicima. Te borbe, koje njemačka strana neposredno prati, jako slabe oba dijela i štede njemačku krv a proljeva se krv neprijatelja."

Kaše nema razloga za brigu – Hitler smatra Pavelića za najvjernijeg saveznika. Problem su Talijani: em se loše drže u borbama, em u svojoj okupacionoj zoni

uporno štite četnike koristeći ih kao pomoćne jedinice. Nijemci zato tri talijanske divizije određuju za sporedne pravce; o samoj operaciji "Schwarz" obavijestit će ih tek kada počne.

Razlika u odnosu na prethodnu ofanzivu je i sastav njemačkih trupa. Posadne jedinice sa ljudstvom starijih godišta neće biti ponovo angažirane. Zloglasne Sedma ss divizija "Princ Eugen" i 369. legionarska divizija – hoće. A direktno sa Istočnog

Foto: M. Milenković

General-potpukovnik Ante Damić rođen je 7. decembra 1923. u Opuzenu, Republika Hrvatska. U Komunističku partiju Jugoslavije ušao je kao sedamnaestogodišnjak, oktobra 1941; godinu dana kasnije priključuje se Narodnooslobodilačkom pokretu. Tokom Pete neprijateljske ofanzive – Bitke na Sutjesci – Ante Damić je bio zamjenik političkog komesara Treće čete Četvrtog bataljona Prve dalmatinske brigade. Penzionisan je 1981, kao načelnik Planske uprave Generalštaba JNA. Živi u Beogradu.

nasred mosta na Komarnici. Sami. Vikali su jedan na drugoga; na kraju, samo što nisu potegli pištolje... Iako niži formacijski, Zeko je napao prvi. Zna, kada ste u ratu, možda je od mjesta koje formalno pokrivaju važniji autoritet koji ste, ličnom hrabrošću i sposobnošću rukovođenja, zadobili među borcima. A Zeko Vojvodić je bio veoma hrabar čovjek. Svi smo ga voljeli.

U to vrijeme su već bile formirane dvije operativne grupe: Prva se – sa Titom, Vrhovnim štabom – preko Sutjeske i Zelengore, probijala prema istočnoj Bosni; Druga je dobila zadatak da pređe Taru i nastavi prema Sandžaku. Sa nama je ostala i Centralna bolnica. Silazili smo u kanjon Tare. Rijeka je, sjećam se, odnijela Gojka Ujudurovića, zamjenika komandanta Trećeg bataljona... Nismo uspjeli da pređemo. Komandant Radovan Vukanović je o tome obavijestio Vrhovni štab. Morali smo se vratiti... Tako su, putem kojim je već bio prešao Vrhovni štab, Sedma i Treća

divizija krenule u prelazak Sutjeske. Moja jedinica je bila zadužena da drži položaje na Komarnici: sa desne strane rijeke mi, sa lijeve Nijemci. Vidimo mi njih, vide oni nas. Niko ni na koga ne puca. Zašto? Eh, znate... Ni njemačkom vojniku nije bilo svejedno da uđe u borbu sa nama partizanima.

U međuvremenu, sa vodom sam krenuo ka Šćepan-polju koje je, kao i most na Pivi preko koga su prelazili naše jedinice i ranjenici, bilo pod stalnim njemačkim bombama. Glad je bila ogromna... E, onda je Baldo Dragaš, Livnjak, u nekoj napuštenoj kući pronašao pet kilograma kukuruza. Našli smo i sito i, usred borbi i pogibije, sjeli da kokamo kukuruz. Te kockice smo jeli halapljivo, kao ljudi. I, nećete vjerovati, to nas je podiglo. Povratili smo se, dobili snagu i gotovo trčeći prešli most preko rijeke Pive. Okolo su fjučale bombe... Peli smo se uz Vučevo. Kada smo se popeli na Dragaš-sedlo... Bilo je puno leševa...

Na desnoj obali Sutjeske smo se našli

11. juna 1943. U toku noći se trebalo prebaciti na drugu stranu i, kao prethodnica Glavne operativne grupe i Centralne bolnice, probiti obruč. Komanda je glasila: pravac Vrbnice! Tu je, 13. juna '43, pokušavajući da probije neprijateljski obruč, poginuo Sava Kovačević.

Prethodno, na sastanku bataljonskog biroa, pitao sam šta je sa našom komorom.

“Sve se ostavlja!”, odgovorio mi je komesar Repanić. “Čak i teški mitraljezi. Takva je naredba...”

Međutim, na grebenu iznad desne strane Sutjeske ostavili smo osam “bredda”, italijanskih mitraljeza, koji su nam pomogli prilikom kasnijeg proboja. Bili smo izmoreni, gladni, žedni... Iako blizu rijeke, nismo smjeli izići da popijemo vode. Stajali smo tako, šutili. Mirko Despotović, komandir moje čete, dvogledom je pratio šta na drugoj strani Sutjeske, na Tjentištu, rade Nijemci... Odjednom, odnekud je zalajao njemački ker. Bilo je jasno da je naš položaj otkriven.

fronta Ler dobija i elitnu 1. brdsku diviziju. Sve u svemu – sa ostalim njemačkim i talijanskim jedinicama uz jedan bugarski puk pride – nešto više od 120.000 vojnika sa 160 aviona i pedesetak tenkova. Operativni komandant isti je kao u i zimskim operacijama – general Rudolf Liters. Samo Divizije “Princ Eugen” i 1. brdska, sa po nešto više od dvadeset hiljada ljudi, jače su – svaka pojedinačno – od glavnine NOVJ.

Polovinom maja Nijemci završavaju pripreme. Partizani također – ali za sasvim nešto drugo.

IZNENAĐENJE I ŠOK

“Svratio sam sa Pekom (Dapčević, komandant Druge proleterske divizije) i Radovanom (Zogović, pjesnik) do Nazora (Vladimir, pjesnik, vijećnik AVNOJA), da ga posetimo. Mislim da nas nije poznao, ali je utoliko veće i iskrenije bilo njegovo oduševljenje kada video da smo to mi. Poredio nas je sa Napoleonovim maršalima”, piše Koča Popović 11. maja 1943. u svom dnevniku (*Beleške uz ratovanje*, priredio Miloš Vuksanović).

Popović i Dapčević veterani su Internacionalnih brigada iz Španjolskog

građanskog rata. Na istoku, u Sovjetskom Savezu, njihovi suborci zaglavili su u čistkama; na Zapadu, sumnjiče ih za komunističku subverziju. Španci su samo u NOVJ kod kuće i na najistaknutijim vojnim položajima. Posebno Popović i Dapčević, komandanti elitne Prve i Druge proleterske divizije. Od njih Tito očekuje da Talijanima i četnicima uzmu mjeru, da zauzmu Kolašin i Mojkovac na sjeveru Crne Gore – to će biti početak partizanske ofanzive na istoku, prema Srbiji.

Popović i Dapčević 14. maja 1943. izdaju posljednja naređenja svojim jedinicama.

Nismo smjeli da čekamo noć, morali smo odmah preći na drugu stranu Sutjeske. Onih osam "breda" je otvorilo vatru po Nijemcima na Tjentištu. Bitka je bila jeziva... Sjećam se, prvi sam zagazio Sutjesku. Mislio sam – eh, dolazim sa Nereve, Sutjeska je za mene šala. Ali, vraga! Čim sam stao nogom u vodu, shvatio sam da je rijeka nevjerovatno brza; nosila je... Držali smo se za ruke, pokušavali da jedni drugima pomognemo. Nijemci su prethodno bili postavili neki telefonski kabl o koji smo se, prelazeći, pridržavali. Neki od drugova nisu uspjeli. Sutjeska je odnijela i našu bolničarku Maricu... Tek kada sam prešao, sjetih se da sam žedan. Vratio sam se i na brzinu popio nekoliko gutljaja divlje Sutjeske.

Prvi bataljon je već bio prešao na lijevu stranu, mi smo se našli u sredini, do nas Treći bataljon, a Peta crnogorska brigada na desnom kraju. Tokom prelaska, Treći i Peti crnogorski bataljon naletjeli su na provijant, njemačku jedinicu sa konjima, i sve ih pobili. Ubrzo je stigao i njemački protivnapad, tokom koga je i stradalo mnogo naših boraca.

Kada smo prešli Sutjesku, splitski gimnazijalac Davor Radovniković – ranjen i nepokretan – shvativši da ne može dalje, a ne želeći da živ padne u ruke neprijatelju, uzeo je pištolj i ubio se. To mi je ostalo... Ili, bilo je slučajeva – komesar ranjen, pa se ubije... Ali, ne, nije bilo naredbe da se ranjenici ostave; to nije tačno!

Za nas partizane, ranjenik je bio bog; u datim uslovima, njemu se prvom moralo sve obezbijediti: od hrane do... svega. Tokom same bitke na Sutjesci, tačno je da su neki teški ranjenici sakrivani u Pivi, po pivskim pećinama. To područje su kasnije pretraživali Nijemci i četnici sa psima tragačima... Nalazili su ih i ubijali... Ali, da smo ostavljali ranjenike... Ne, ne...

Nakon prelaska na drugu obalu Sutjeske, polako smo krenuli da se probijamo ka Košuru. Sjećam se, naišli smo na grupu tifusara, Banijaca – njih četrdesetak – koje smo pozvali da nam se pridruže. Odbili su. Očajni i izbezumljeni, odavno su bili izgubili svaku volju za životom. Iste noći, oko dva, tri sata ujutro, na njih je naletjela njemačka patrola i sve ih pobila.

Poznato je da su partizanske jedinice, tokom te stravične bitke, u jednom momentu bile razbijene; svako je lutao na svoju stranu. Naša brigada, recimo, nije imala kontakt sa štabom brigade duže od 48 sati. Nismo znali šta ko radi, gdje je... Mislili smo da su izginuli. Nismo znali ni da je Tito ranjen. Ne zato što se to krilo; naprosto, nismo imali kontakt, bili smo obezglavljeni...

Naš komandant Zeko Vojvodić je mislio da bismo se na Zelengori možda ponovo mogli okupiti... Zelengora vam je u stvari prašuma. Sjećam se, Zeko je bajonetom zasijekao koru bukve i lizao sok koji je iz nje curio. I mi smo radili isto...

Ne možete da zamislite kakva je to glad. Čupali smo i jeli srjemušu; to vam je nešto slično divljem luku. Moji Dalmatinci su tražili puževe, njih jeli. U toku borbe je ubijen jedan konj, koga smo dovukli u Zelengoru i to meso pekli na žar. Bila je to prava gozba.

Iako su Nijemci još uvijek bili na Košuru, Ozrenu i Vilenjaku, Sedma divizija i Vrhovni štab su prošli. Naša tri bataljona su se probila zahvaljujući Zeki Vojvodiću i Bogdanu Stuparu. Izbili smo na prugu Sarajevo–Višegrad, prešli je, stigli u podromanijski kraj i krenuli da oslobađamo Olovske luke. Ubrzo smo došli do Ozrena kod Tuzle, gdje smo vodili borbe sa Nijemcima, ustašama i nekim četničkim jedinicama. Ali, to je već kraj Pete ofanzive... Za tih mjesec dana koliko je trajala, izgubili smo 7,5 hiljada boraca, najvećim dijelom mladih ljudi. Moja brigada, koja je pred bitku na Sutjesci imala oko 1300 boraca, izgubila je njih 658.

Sutjeska je najteža bitka naše Narodnooslobodilačke borbe. U izvještaju svojoj vrhovnoj komandi, komandant njemačkih snaga kaže: "Tok borbe pokazao je da su partizanske snage pod Titovom komandom odlično organizovane i vješto vođene, da raspolažu moralom koji izaziva čuđenje." A naš moral je bio – nikada se ne predati! To koliko ima neprijatelja, to je njihov problem!

TAMARA NIKČEVIĆ

Istog dana, u 19.40 sati, telegrafista iz Littersovog štaba šalje telegram broj 3860: "Naredba za početak operacije 'Schwarz'; Dan X – 15. maj u 00.00 sati".

Sljedećeg jutra, 15. maja 1943. sudarile su se Prva i Druga proleterska sa njemačkom 1. brdskom divizijom. Bitka na Sutjesci je počela.

"Neprijateljska akcija ima karakter ofanzive", javlja Koča Popović 17. maja Vrhovnom štabu. Zaključak temelji na upornosti neprijateljske pješadije, sadržajstvu artiljerije, tenkova i avijacije. Tito nije uvjeren. Smatra da je riječ samo o jakom njemačkom ispadu; Prva i Druga proleterska da nastave po planu.

Ipak, da li je naređenje Sanitetu NOVJ od 16. maja 1943. o pokretu ranjenika, odnosno povratku u jedinice svih boraca koji su koliko-toliko prizdravili

preventivni potez? Nije. "Motiv ovog pokreta je prvobitni plan Vrhovnog štaba (prodor preko Lima u Srbiju); trebalo je da se pokretni ranjenici kreću zajedno sa Glavnom operativnom grupom radi popune jedinica prezdravljenim borcima dok se nepokretni ranjenici mogu povjeriti terenskim jedinicama na pivskoj visoravni u koju su se uvijek polagale nade kao u teško pristupačnu", piše u svojim memoarima *Korijen, stablo, pavetina* načelnik saniteta NOVJ Gojko Nikoliš.

Nijemci, u međuvremenu, nadiru. Posebno teške borbe su kod Foče, gdje su partizani opkolili Talijane i četnike.

"Terzić (*Velimir, zamjenik odsutnog načelnika Vrhovnog štaba Arse Jovanovića*) kaže da je Nemcima cilj izbijanje na Jadransko more kako bi sprečili savezničku invaziju; Đido (*Đilas*) veli da im je osnovni

cilj da nas unište", piše Dedijer.

Konačno, 18. maja 1943, oko osam navečer, Vrhovni štab utvrđuje da je riječ o ofanzivi velikih razmjera. Zašto su im trebala tri dana? Da li su vjerovali da će se Nijemci držati prešutnog primirja? Ili su, možda, obnevidjeli uslijed vlastitih ofanzivnih planova? Radi li se o pukoj ljudskoj potrebi da se zatvore oči iz nemoći pred nadolazećom katastrofom? Jer, niti su bolnice i jedinice disperzirane, niti su poduzete ikakve značajnije mjere obezbjeđenja, a zatajila je i obavještajna služba...

"Treba napisati nešto o 'taktičkim iskustvima'. Dve godine uzastopce, gotovo na istom terenu dozvoliti opkoljavanje! Pa tu već treba tražiti krivce!", napisao je Koča Popović u svojim bilješkama nedugo poslije ofanzive.

DRAŽA, ČERČIL I KOMINTERNA

Započevši borbe sa partizanima, njemačke jedinice su istovremeno razoružale oko 3200 četnika. Nije pružen otpor, nema poginulih. Oko 1600 četnika internirano je potom u zarobljeničke logore u Poljskoj i Grčkoj. Među njima i poznati vojvoda iz Crne Gore Pavle Đurišić; oslobođen je u novembru 1943. i, kasnije, odlikovan Željeznim krstom za ratovanje protiv partizana.

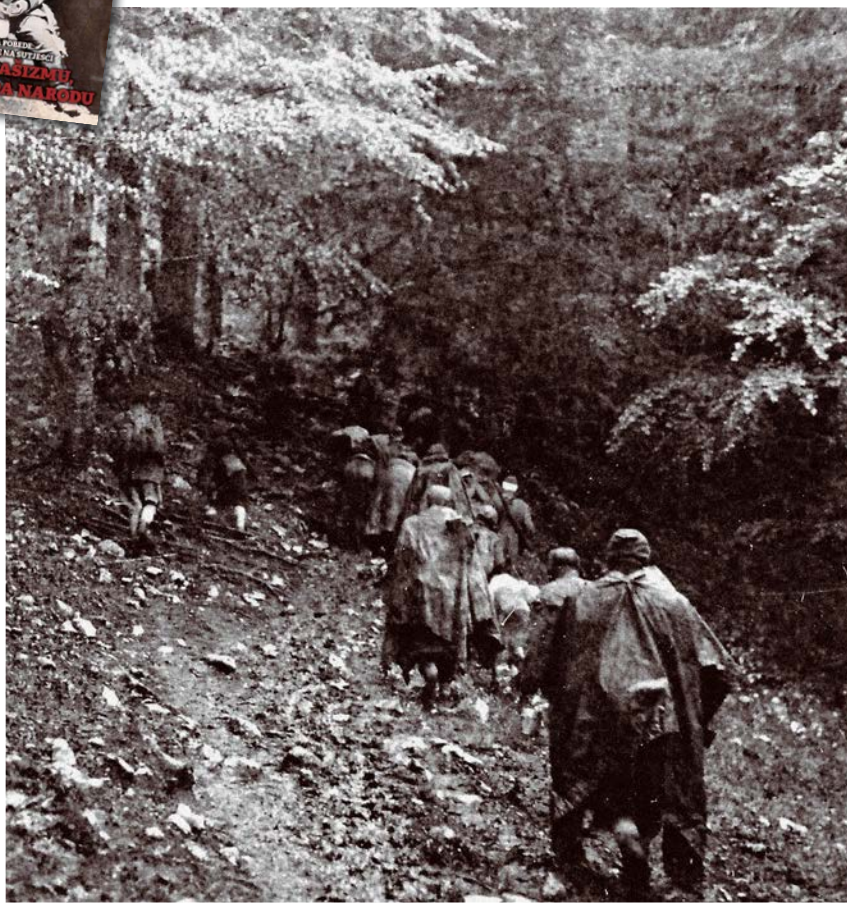
Oko 800 četnika Nijemci će koristiti za nosače municije, konjovodce i, uopće, fizičke radnike tokom bitke na Sutjesci. Ipak, razoružavanje nije uspjelo: četničke jedinice uspješno su se sklonile pod talijansku zaštitu. Sam Mihailović izbjegao je zarobljavanje i povukao se u Srbiju; postojao je, inače, plan da ga uhvate specijalci iz puka "Brandenburg", sa znanjem srpsko-hrvatskog jezika i preobučeni u četnike.

U Mihailovićevom štabu su i dva britanska oficira – kapetan Bil Hadson i pukovnik Vilijam Bejli. Svoje pretpostavljene u Kairu oni izvještavaju o prilikama u Jugoslaviji. Međutim, Britanci mnogo bolje znaju tko i kako tamo stvarno ratuje nego što ova dva oficira mogu i da zamisle. Naime, zahvaljujući svojoj najčuvanijoj vojnoj tajni tokom Drugog svjetskog rata, operaciji "Ultra", dekriptirali su njemački radio-saobraćaj. London je zato u proljeće 1943. odlučio da stupi u vezu sa novj kao najznačajnijim i najjačim pokretom otpora na Balkanu čiji je strateški značaj naglo porastao.

Šestočlana britanska vojna misija na čelu sa majorom Vilijamom Dikinom, inače bivšim sekretarom Vinstona Čerčila iz godina kada se ratni premijer ubijao od dosade u opoziciji, spustila se padobranima 28. maja 1943. kod Crnog jezera na Durmitoru gdje se smjestio Vrhovni štab.

Dilas: "Tito ih je upoznao i sa situacijom u kojoj su se našle jedinice Vrhovnog štaba prećutkujući crne slutnje koje su ga opsjedale. (...) Ali Dikin i članovi misije su ćutali – bezizrazni baš kao što smo Engleze i zamišljali."

Dikin u svojoj knjizi *Bojeva planina*: "Kada smo prilikom našeg prvog susreta ukratko izložili direktive koje smo dobili, to je za Tita moglo značiti samo potvrdu njegove vlastite procjene opće

U STALNOM POKRETU: Trideset dana borbi

situacije, naime, da Saveznici planiraju u bliskoj budućnosti veće iskrcavanje na Balkanu. (...) Ostavio je na mene dojam prividno mirne ličnosti, koja je naviknuta da ostavlja dojam autoriteta uz malo riječi i pokreta, koja instinktivno izaziva puno poštovanje svih koji ga okružuju, ličnost sigurna u prosuđivanju, sa izrazitom samokontrolom."

Na istom mjestu gdje su se spustili Britanci, partizani su 1942. palili vatre čekajući avion sa sovjetskom vojnom misijom. Nikad nije došao. Stigla je, međutim, 15. maja 1943. Staljinova depeša – da se Politburo Komunističke partije Jugoslavije izjasni o raspuštanju Kominterne. Za razliku od većine ostalih komunističkih partija, Tito se složio bez ikakvih rezervi: em iz prve ruke zna kako izgleda sovjetsko tutorstvo preko Kominterne, em sebe doživljava kao šefa samostalne jugoslavenske države. No, dok se njemački obruč steže, ni on nije vjerovao da će mu se ispuniti ambicije.

DVA KONDOTIJERA

"U ovoj ofanzivi Nemci sasvim drugačije ratuju", piše Dedijer. "Ne nadiru samo

komunikacijama, ispred šalju male pokretne udarne grupe tamo gde im se ranije ne bi nadali. (...) Vrše duboke prodore novim metodama. Biraju jaruge, zaobilaze naše položaje i upadaju u dubinu naše teritorije."

Otpor Prve i Druge proleterske i prepad u kome su tri bataljona iz sastava 3. i 4. crnogorske proleterske brigade razbili četnike i jedan talijanski puk nedaleko od Podgorice, njemačko komandovanje razmatra kao pokušaj proboja u Albaniju i spajanje sa tamošnjim komunistima. Dodatno ojačavaju ovaj dio obruča i tako daju novj malo vremena. Ali, samo malo.

"Bio sam i ostao uvjeren da je Tito u našoj revoluciji bio nezamjenjiv", kaže Koča Popović u knjizi *Razgovori sa Kočom Aleksandra Nenadovića*. "Bio je pravi vuk, ili ako hoćete kondotijer. (...) Mogao bih i za sebe reći da sam bio jedna vrsta kondotijera. Pa, kao i Tito, samo manjeg kalibra."

Nema uspješnih kondotijera bez sreće i šestog čula; tokom bitke na Sutjesci imaju ih obojica. Najprije Tito: kada je 21. maja 1943. naredio Koči Popoviću da sa Prvom proleterskom divizijom maršira

osamdeset kilometara, stavi pod svoju komandu sve brigade okupljene kod Foče i tu izvrši proboj, kao pravi kondotijer, za svaki slučaj, vrhovni komandant je 23. maja 1943. poslao dva bataljona Druge proleterske brigade da zauzmu Vučevo – visoravan između dubokih kanjona Pive, Drine i Sutjeske.

Kod Foče, partizani su u početku imali uspjeha, kasnije ne – artiljerija i avijacija ih desetkuju, neprijatelj je suviše brojan i jak. Zato Vučevo, gdje su partizani izbili nekoliko sati prije Nijemaca, postaje ključni položaj: tuda se, kasnije, kozjim stazama, probija glavovina NOV; tu partizani vode krvave borbe da zadrže ovaj jedini izlaz iz obruča.

“Pod neprijateljskom vatrom (mitraljeskom i puščanom) iz dobro utvrđenih gnijezda otpora, sporo se napredovalo u napadu”, stoji u izvještaju majora Bauera, komandanta 1. bataljona 738. pješadijskog puka od 30. maja 1943. “Zbog terena nije bilo moguće da se zaobiđe neprijateljska vatra i da se izvrši opkoljavajući napad na neprijateljske položaje. (...) Da bi se zauzela kota, trebalo se uspenstrati skoro uz okomitu stijenu, visoku 30 do 40 metara, a napadači (*Nijemci*), koji su se nalazili dolje, bili su najbolji cilj za gore angažirane bacače bombi (*partizani*).”

Ni artiljerija ni avioni ne mogu zbaciti partizane sa Vučeva: do 3. juna 1943, Pivu prelazi deset, a istočno od rijeke ostaje šest brigada sa dvije hiljade ranjenika i tifusara. Međutim, odmah neprijatelj zatvara dolinu Sutjeske. Koči Popoviću je ostalo manje od sedam dana da i on, kondotijer “manjeg kalibra”, donese odluku značajniju i sudbonosniju od Titove.

PRED SLOMOM

“Nemci nadiru u više talasa”, piše Dedićer. “Sve njihovo ljudstvo je odlično uhranjeno, maršuju lako po ovim našim planinama, a avijacijama im stalno baca municiju, hranu. Čim se jedna jedinica zamori, druga je smenjuje, tako da napad ne prestaje ni danju ni noću. Sem toga, Nemci su pokupili na desetine hiljade konja zajedno sa konjovodcima iz veoma udaljenih krajeva. Na taj način su postigli da budu pokretni kao i mi, ne moraju samo da zavise od komunikacija, već mogu da se veru po brdima i čukama.”

Partizani su iznureni i gladni. Umiru

u marševima, ginu u borbama. Ozbiljnije ranjavanje ravno je smrtnoj presudi – mnogi, tada, sami sebi presuđuju. Svi pogledi uprti su u nebo; nadaju se kiši i magli – tada njemački i talijanski avioni ne mogu poletjeti sa aerodroma u Rajlovcu, Butmiru, Mostaru i Skadru. Iako ne posustaje, iako se žestoko tuče po vrljetima za svaki važniji vis, glavovina novj je zapala u očajnu situaciju.

Pećina u dijelu kanjona Pive zvanog Mratinje, savjetovanje Vrhovnog štaba 3. juna 1943. Odluka – podjela snaga: Prva i Druga proleterska divizija sa Vrhovnim štabom da se preko Sutjeske probijaju na sjeverozapad; Treća udarna i Sedma banijska divizija da se sa dvije hiljade ranjenika i tifusara izbore za povratak u San-

i Zelengori.

“Protivnik je napao Drugu četu i, pošto više nije imala municije, a bila iscrpljena i pod izvešnim šokom od napada prethodnog dana, uspio je da je odbaci”, stoji u izvještaju njemačkog majora Bauera.

Partizanske jedinice prolaze uskom i krhkom brešom. Štiti je četiri dana Druga dalmatinska brigada. Na početku bitke na Sutjesci ima 1602 borca; do kraja će poginuti 715. “Nijemci nadiru sve jačim snagama i sve upornije. Mi smo izgubili dvije trećine svoga ljudstva, ali računajte na nas kao da smo u punom sastavu”, javljaju Dalmatinci Vrhovnom štabu. Ujutro, 9. juna 1943, tim koridorom ka Tjentištu ide i Tito sa britanskom vojnom misijom. U nekom trenutku njemački pi-

NESRAZMERAN ODNOS SNAGA: 7. SS divizija “Princ Eugen”...

džak – procjena je da je manje neprijatelja na tom pravcu. Đilas, član Politbiroa, kao specijalni delegat upućen je u drugu grupu.

“Išao sam premišljajući, ne nalazeći izlaza spasonosnog i za vojsku i za nekoliko stotina ranjenika”, piše Đilas.

I zaista, loše počinje: Prva proleterska divizija ne može da obezbjedi prelaz preko rijeke Sutjeske, a Druga da zauzme dominantnu kotu – Košur.

“Od šesdeset pet drugova s kojim sam došao na položaj, ostalo je svega dvadeset. Naredne noći poslao sam izvještaj da su poginula još trojica. Sada nas je svega sedamnaest”, izvijestio je komandir jedne čete iz Druge proleterske divizije.

Konačno, Prva proleterska divizija mijenja pravac nastupanja i uspijeva da izbori prolaz – pored Košura prema Tjentištu

loti su ugledali kolonu; tog dana – slaba oblačnost, toplo – neprijateljska avijacija ima devedeset i šest borbenih letova.

Tito: “Ja sam se zaklonio iza jedne obojene bukve; kad je bomba tresnula kraj mene i kad me je obavio mrak, učinilo mi se na trenutak da sam poginuo. Moj pas Luks koji mi je tijelom pokrio glavu, ležao je raskomadan.”

Dikin: “Tito, ranjen u rame komadom bombe, ležao je pod telom svog alzaškog psa. I ja sam bio zakačen: moja leva cipelela bila je razneta, hramao sam s lakom ranom na nozi. Stjuart se nije video. On je pokušao da se zaštiti u stojećem stavu, zaklonivši se iza debelog bukovog stabla, ali je poginuo pogođen u glavu komadom bombe ili zrnom.”

Tito je zapravo ranjen u ruku, a poginuli su njegov pratilac Đuro Vujović i

član britanske vojne misije, kapetan Bil Stjuart.

Jedinice NOVJ uključujući i ranjenike razvučene su tada 35 kilometara – od kanjona Pive do vrhova Zelengore. Kako su provalili šifre radio-saobraćaja Vrhovnog štaba, na Zelengoru su, u isto vrijeme kada i Prva proleterska divizija, izbili i Nijemci i zatvorili novi obruč. Partizani koji stižu na Tjentište na izmaku su snaga: borci jedu bukovu koru, ruše se od umora i gladi, trpe ogromne gubitke u borbama, od avijacije, od artiljerijske vatre; mrtve odavno više nitko ne sahranjuje. Arhiva Vrhovnog štaba i Centralnog komiteta KPJ prethodno je zakopana kao i nekoliko topova i teških minobacača; kolju se preostali konji. Mada nema dezertera, mada se nitko ne predaje, čini

Popović odmah javlja Titu da, što prije, za njima krene sa cjelokupnom vojskom. Iz Vrhovnog štaba najprije javljaju da samo što nisu pošli da bi, kasnije, stigla depeša u kojoj ga optužuje za neovlaštenu upotrebu brigada van njegove divizije; drugima riječima da je glavninu i Tita ostavio na cjedilu i pobjegao. "Mi nećemo dolaziti kod vas niti nameravamo da se krećemo u vašem pravcu", stoji na kraju poruke.

Uvređen, Koča Popović je odgovorio da te brigade ionako nisu imale nikakve zadatke niti vezu sa komandom; u osnovi – da Vrhovni štab pojma nema o situaciji na terenu i položaju jedinica.

Realno – i nije imao; na osnovu saslušanja seljaka pohvatanih u jutro 11. juna 1943, a mobiliziranih za nošenje hrane Nijemcima, Tito je vjerovao da je obruč za-

poruku Vrhovnom štabu:

"Dogod budete čuli na Ljubinom Grobu pucanje naših pušaka, Nijemci neće proći. A kad toga ne bude, znajte da na njemu nema više živih proletera."

Proleterci su izginuli. Nijemci nisu prošli. Partizani su probili obruč.

"NAREDI DA NAM OSTAVE ORUŽJE..."

Tito i Vrhovni štab nisu se nosili samo sa maglama rata vezanim za vojne jedinice; mučila ih je, istovremeno, gotovo beznačajna sudbina ranjeničke kolone.

Depeša iz Centralne bolnice: "Stanje ishrane poprima svakog dana sve nepovoljniji tok. Ne može se održati fizička kondicija niti u stanju mirovanja, a kamoli u savladavanju ovakvih terenskih prepreka. Kao dokaz toga navodimo činjenicu da ovih dana u stanju mirovanja umire dnevno petnaest-dvadeset drugova".

Treća udarna divizija na čije čelo je postavljen Sava Kovačević nije mogla forsirati Taru: Nijemci su držali suprotnu obalu. Dilas 7. juna 1943. radio-vezom traži od Tita odobrenje da posakrivaju teške ranjenike i da krenu odmah za njegovom grupacijom iako još nije ostvarila proboj. Bez odobrenja, on i Sava Kovačević dan kasnije tim putem šalju Sedmu banijsku diviziju, svedenu uslijed borbi i tifusa na hiljadu i po iznurenih, za borbu jedva sposobnih boraca zajedno sa još šest stotina pokretnih ranjenika.

"Mi, nesretni tifusari", piše Olga Kojadinović (*Borci Sutjeske*). "Svi su bežali od nas. Odmah su nas prepoznavali. Ogrnuto ćebe bilo hladno ili toplo, preko ramena ili preko glave. Bela ošišana glava bez kose, vrat izdužen kao prut. (...) U ruci uvek prazna porcija, kašika ili oglodano konjsko rebro. Iz celog lica samo jedna misao: jesti. Makar šta – živo konjsko meso, bukovu koru, šumsko korenje... Jest, značilo je živeti."

Sava Kovačević i Dilas dva dana čekaju na odgovor. "Ne možemo ih ostaviti! Ni kao Generalni sekretar, ni kako Vrhovni komandant, ni kao čovek ne mogu donijeti takvu odluku", govori Tito. Ipak, donosi je – 9. juna kada je i sam ranjen. Treća udarna divizija tada sakriva najteže ranjenike; zajedno s njima ostaje i medicinsko osoblje. Kreće u noći 9. na 10. jun 1943.

"Šta im reći? Kako im objasniti zbog čega ih ostavljamo, zbog čega ne prista-

...i prelazak partizana preko Sutjeske

se da je potpuni slom neizbježan. Liters je u to sasvim siguran 10. juna 1943: "Posle uspešnog i potpunog zatvaranja obruča komunisti će pokušati da izvrše djeli-mičan proboj fronta. Naređenje: nijedan čovjek sposoban da nosi oružje ne smije živ napustiti obruč."

Međutim, Koča Popović je već donio odluku koja će promijeniti istoriju.

DOK ČUJETE NAŠE PUŠKE

Bez ičije suglasnosti i odobrenja, po sopstvenom nahođenju, nakon što je manjim grupama ispitao njemačke položaje, komandant Prve proleterske divizije naredio je 9. juna proboj na jedinom mogućem mjestu – Balinovcu. U zoru 10. juna 1943, Prva proleterska je probila njemačke položaje, a slijedile su je druge brigade šireći brešu i produbljujući prodor. Koča

tvorilo 2000 vojnika 369. legionarske divizije sa većim brojem topova i šest tenkova. Te informacije nisu bile točne. No, sve i da jesu, vrhovnom komandantu – kako su sati odmicali – nije preostala više niti jedna druga opcija. Konačno, Koča Popović je 12. juna 1943. dobio Titovu poruku: "Mi smo takođe juče na veče krenuli u ovom pravcu..."

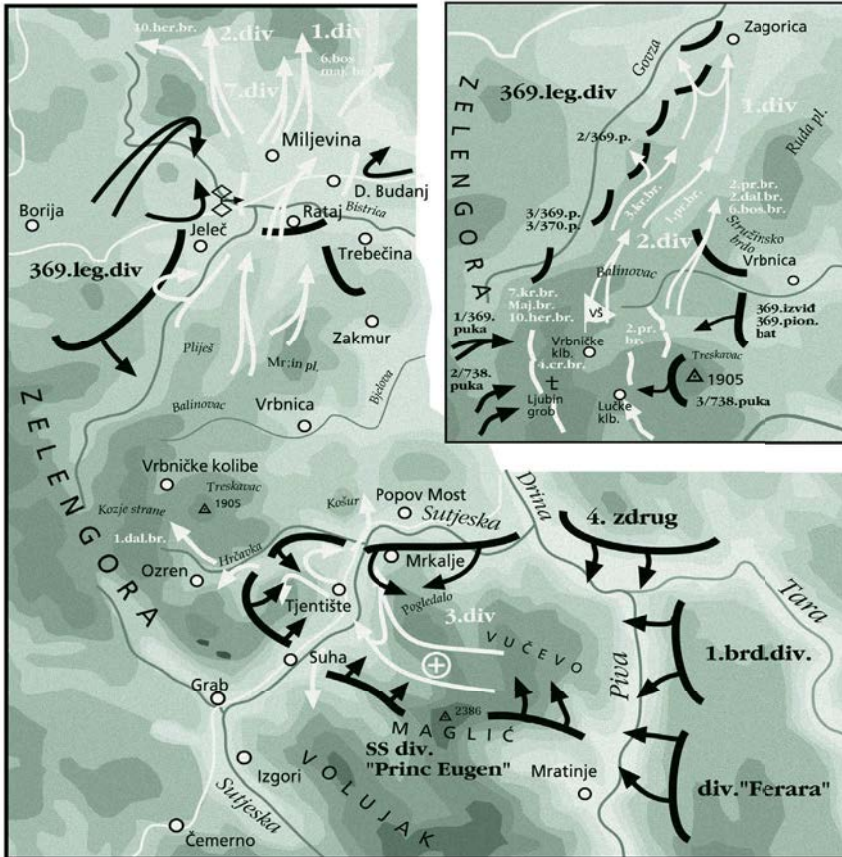
Za Prvom proleterskom išle su Druga proleterska i Sedma banijska divizija, te nekih šest stotina ranjenika. Nijemci su po svaku cijenu nastojali da zatvore usku brešu na Zelengori, a partizani da je održe. Na jednoj strani koridora, na brdu Košuta od čete Druge proleterske brigade u životu je ostalo samo devet ljudi; na drugoj, prevoju Ljubin Grob, Druga četa Trećeg bataljona Četvrte crnogorske proleterske brigade, poslala je svoju posljednju

PRED JURIŠ NA BALINOVCU:

Komandant Prve proleterske brigade
Danilo Lekić govori borcima

“Muklo, napregnuto naše nastupanje prekinuo je oslabeli zapomažući glas ranjenika iz žbunja nad putem čim smo zaokrenuli niz Tjentište: ‘Drugovi, pomozite mi! Spasite me, drugovi! Drugovi, ne ostavljajte me!’, piše Đilas. ‘Ali niko od nas nije prozborio, ni usporio korak...’

PROBOJ NA SUTJESCI

ilustracija: Ivica Stević, Društvo za istinu o NOB-u

jemo da izginemo zajedno s njima”, piše Đilas. “Ranjenici ništa nisu pitali, nisu nas prekorevali.” (...) “Jedino mi se obratio jedan rumeni, lepi mladić bez nogu, politkom bataljona, rodnom iz Kragujevca: ‘Druže Đido, molim te da narediš da nam ne oduzimaju oružje...’ (...) Naredio sam da im ostave oružje. I progovorio nekoliko reči – da ćemo se pobrinuti za njih ukoliko se probijemo. A Kragujevčanin, politkom, mi je dobacio: ‘Samo se vi probijajte, a nama kako bude...’

U međuvremenu Nijemci su zatvorili obruč između glavnine NOV i Treće udarne divizije Save Kovačevića. Njeni borci se pod napadima aviona i artiljerijskom vatrom približavaju njemačkim položajima... Na kraju kolone, vuče se nekoliko stotina

ranjenika – neki i na štakama. Avetinski marš: pored konjskih kostura i leševa.

Olga Kojadinović: “Pored same obale Pive mrtvi borci i ranjenici. Nesahranjeni. (...) “Pokraj puta nekoliko grupa tifusara leže pokriveni čebetom. Kao da spavaju. Neko podiže kraj čebeta i ugledasmo ih zagrljene i mrtve.”

Čini se ipak da će se Treća udarna divizija probiti. Njena Prva (dalmatinska) brigada 11. juna 1943. uspeva potisnuti Nijemce na Tjentištu. Ali, samo nakratko. Nijemci su se brzo pregrupirali i dok se dijelovi ove brigade probijaju, ponovo zatvaraju obruč. Unutar njega je ostalo 1200 boraca Treće udarne divizije. Sava Kovačević tada donosi odluku da ponovo juriša – ovaj put preko Sutjeske.

KRAJ I ZLOČIN

Juriš Treće udarne divizije na ukopane Nijemce započeo je u zoru 13. juna 1943. Na čelu svojih boraca među prvim gine Sava Kovačević.

Đilas: “Tu je bilo starešina koji ni u čemu nisu zaostajali za Savom, ali ni jedan nije bio tako neposredan, mitski i životno povezan sa borcima kao on. (...) I ja sam pogibiju Save Kovačevića osetio ne samo kao slabljenje i inače slabašnih izgleda, nego i kao vlastite sigurnosti i pouzdanja...”

Nastavljaju se juriši partizana. Nijemci, ukopani iznad Sutjeske, kose ih mitraljezima i minobacačima.

“Dvadesetak metara iznad Save – Božo Miletić pogođen”, piše Đilas. “Bio je još živ, koprcalo se u rivini puta, ne bi li ustao. Bolničari su pokušali da ga izvuku – držim da su i oni izginuli. On je izvadio revolver i ubio se – ja to nijesam vidio, zanet nečim drugim. I ‘Strunjo’ je poginuo. I Moma Stanojlović – istrkao se, ranjen, u juriš...”

Pomjerivši se lijevo od mjesta gdje su jurišali, ka šumama i stijenju Zelengore, preostalih nekoliko stotina boraca Treće udarne divizije uspjelo se po grupama izvući i, potom, probiti na drugim mjestima. Ni u toj situaciji nisu postali razbijena, naoružana rulja, ostali su vojska – izdavale su se i izvršavale komande.

Grupa sa Đilasom zaustavila se u šumi, nekih pet stotina metara dalje od mjesta proboja; slušali su hite kojim su njemački vojnici ubijani ranjenici. Tu su bila i dva Nijemca, zarobila ih grupa što je prethodno prošla. Da ne bi odali u kom pravcu se partizani kreću, ali prije svega iz nemoći i osvete, Đilas je zaklao jednog Nijemca, a onda dodao nož “Raji Nedeljkoviću, političkom radniku kojeg sam poznavao od pre rata i čije se selo, Gronicu, sblizu Kragujevca, Nemci izmasakrirali 1941.

**ZAJEDNO SA SAVOM
KOVAČEVIĆEM:** Milovan Đilas

Nedeljković je pritisao Nemca, Nemač se koprcao, ali se ubrzo smirio...”

Dan kasnije, 14. juna 1943, njemačke jedinice pobile su oko hiljadu i dvjesto partizanskih ranjenika: otkrivali su njihove grupe psima, pratili tragove, češljali vrtače, šume, pećine... U jednom od tih ranjeničkih zbjegova je i higijeničarka Katica Nikoliš sa kćerkom od dvanaest i sinom od deset godina:

“Pronalaze nas. Gone nas na jedan proplanak gdje im je bio štab, Postavljajući nas u red sjedeći. Odmah pretres. Tuku one koji imaju išta od njemačke vojne opreme. (...) Svlačenje. Svučene postavljaju u novi red – opet sjedeći. Bilo nas je oko sedamdesetero. Sjedila sam posljednja, sa djecom, tako da sam i na pretres i u red došla posljednja. Djeca ostaše nesvučena. I sad sjedimo i gledamo se u oči. (...) Odvode dva po dva. Koliko sporo idu časovi. Koliko bi lakše bilo da je već sve svršeno... (...) Obazrem se po redu. Ja sam šesta. Dakle, još samo dvije ture pa ću konačno doći na red. I riješiti se muka. Ali, dvojica se već dižu, još samo jedna tura ispred mene... U šatoru, na dvadesetak koraka, završi se telefonski razgovor. Iz šatora izlazi oficir. Baci pogled po redu svučenih. Onda primjeti dvoje djece. ‘Čija su to djeca?’ – zapita. ‘One tamo’ – pokazuje rukom jedan esesovac na mene. ‘Obucite se pa idite djeci!’” (*Borci Sutjeske*).

OŽILJCI

Tokom bitke na Sutjesci partizani su imali 7543 poginula borca – 6946 muškaraca i 597 žene od kojih 352 bolničarke, stoji u knjizi *Borci Sutjeske* Viktora Kučana. Nijemci su ubili i oko hiljadu i po civila,

seljaka. To je bila najteža i najkrvavija bitka NOVJ. I najveće iskušenje. Preživjeli su zauvijek ostali obilježeni, osakaćeni. Odmah nakon proboja u

vođstvu su započela preispitivanja, svađe i prozivanja zbog propusta, grešaka, nesnalaženja. Tito je čak naredio Koči Popoviću da se javi u Vrhovni štab gdje trebalo da bude smijenjen zbog “samovlasnog” proboja, ali se brzo ohladio i predomislio. I Terzić, s kojim je Popović bio u stalnom sukobu, pošteno je otklonio mogućnost da preuzme Prvu proletersku diviziju.

Sve ove svađe i sukobi, posljedica su tereta pretpljenih žrtva i neizrecive grižnje savjesti zbog ostavljenih ranjenika. Partizani, kao srpska vojska i vlada nakon sloma 1915. i prelaska Albanije, u pokušaju racionaliziranja katastrofe tražili su stvarne ili izmišljene krivce u svojim

nadoknade nestašicu u teškom naoružanju i da, koristeći mrak, maglu i kišu, idu na juriš, borbu prsa u prsa. Pri tome su pokazali da su fanatični borci koji su malim zadovoljni, koji dobro poznaju težak planinski teren i koji se žilavo bore”, stoji u izvještaju generala Jozefa Kiblera, komandanta njemačke 118. lovačke divizije.

Pohvale neprijatelja moraju se tretirati sa krajnjom skepsom. Na taj način zapravo se propagiraju vlastiti uspjeh i vještina. Jer, kakvo je dostignuće pobjeda nad nesposobnim, slabo naoružanim i loše vođenim protivnikom? Gdje su tu razlozi za unapređenja i odlikovanja?

Nakon nekoliko prvih optimističkih izvještaja, Nijemcima je ubrzo postalo jasno da su izgubili u bici na Sutjesci: glavnina NOVJ ne samo da se probila, već je i ostala operativna, sposobna i spremna za daljnje borbe. Partizani su jačali i dalje.

ZLOČIN: Nemački vojnici ubijaju partizanske ranjenike

redovima. A u biti, nisu imali zbog čega. Neprijatelj je bio toliko jači i nadmoćniji – deset puta brojni, neupredivo bolje naoružan – da je to što su se izvukli i probili čista pobjeda, ravna čudu. Niti jedna partizanska jedinica nije se predala, niti jedna nije dezertirala.

Nijemci su u bici na Sutjesci imali oko hiljadu ubijenih – prebrojanih 583, nestalih 425 – i 1760 ranjenih vojnika. Talijani i domobrani kvislinške NDH imali su još oko hiljadu mrtvih.

“Neprijatelj je vodio veoma pokretnu borbu a i u odbrani bili su aktivni. Karakteristični su bili masirani udari koncentriranim snagama na jednom mjestu, po vremenu koje je pogodovalo neprijatelju (otpada avijacija!), i tamo gdje nije dosegalo dejstvo naše artiljerije. Tako je partizanima pošlo za rukom da ponovo

EPILOG

Izgladnio, iznuren, izubijan i pocijepan, Milovan Đilas je zaspao u noći nakon neuspješnog proboja Treće udarne divizije preko Sutjeske. Sanjao je Isusa Hrista. Kad se probudio i otvorio oči, nije ga bilo, kad ih zatvori – opet vidi Hrista. Član Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba NOVJ, ubijedeni komunista, Milovan Đilas se pomolio:

“Ako si došao na svet i patio radi dobra i istine – ti moraš videti da je naša stvar pravedna i plemenita. Mi, u stvari, nastavljamo, probamo da nastavimo ono što si ti započeo. I ti nas nisi zaboravio, niti nas možeš napustiti...”

Nije ih zaboravio, nije ih napustio. Bio je s njima.

FILIP ŠVARM

Kad ljubi Nebosanac

Jesi l', mala, ljubila do sada?

Jesi, jesi, al' Bosanca nisi!

(Bosanska narodna iz zrelog xx veka)

Goran Bregović, Željko Bebek, Zoran Redžić, Vlado Pravdić, Ipe Ivandić. Ako se ne varam, ova „najklasičnija“ postava Bijelog dugmeta snimila je sredinom sedamdesetih godina xx veka ovu poskočicu i tako postala jedan od instant-fenomena kraja mog detinjstva: većeg i svrašenijeg hita teško da je bilo u Es Ef Er Jotu, bar godinu-dve nije se moglo živeti niti dihat od ovog songa, čak su i onima koji su inače bili alergični na dernjajuće se čupavce s električnim gitarama veselo poigravale virtuelne tor-bir-gir-gir-gice dok su pocupkivali i pevušili refren o vižljastom Bosancu, ljubavnom vragolanu bez premca. Pošto je to bilo doba pre *tiranije identitetluka*, niko se kanda nije pitao u dugim i besanim noćima da ko li je uopšte taj opevani faking *Bosanac*, kako li se zove te kako se i kojem bogu moli ili ne moli.

no. Odavno sam napisao da je blagosloven svaki dan u kojem Nikolić Tomislav ne izjavi ništa. Pa dobro, čovek je kakav-takav je, znamo mu i istoriju i mogućnosti, i šta sad? Srećom, postoji i opozicija, pa još demokratska! Međutim, šta da se radi i u koga građanin kojem je samo do nešto malo elementarnog razuma da se uzda kada „šef opozicije“ (predsednik vodeće opozicione stranke) krene da na pasja kola kritikuje predsednika države zbog jedne od njegovih retkih suvislih izjava, zbog koje niko iole priseban nije imao razloga da se zacrvni od stida? Prvo je Đilas na RTS-u ukorio Nikolića zbog toga što je neke Bosance (OOUR Srbi) nazvao Bosancima; intenzivno sam se nadao da je to pogrešno preneseno i protumačeno, ili barem da je Đilasa uhvatila žuta minuta, ali će evo odmah i da ga pusti, čim se skloni s jakog sunca. Međutim – ne: eno Đilasa kako u *Blicu* ponavlja, varira i razrađuje svoju tezu da je uvredljivo, a valjda i nepatriotski, nazvati čoveka iz Bosne – Bosancem. Ili makar u slučaju da je dotični po nacionalnosti Srbin. Pri čemu nika-

Tamo gde bilo koji predsednik Demokratske stranke ubedljivo nadsramoti Nikolića, tamo nade više nema

Svi su, naime, znali da taj delija, osim što je Bosanac, može biti i Srbin, Hrvat, Musliman, Jevrejin, poštar, inkasator TV pretplate, individualni poljoprivredni proizvođač, kontrolor leta, valjač kugličnih ležajeva, navijač Želje, Borca, Hajduka ili Zvezde, ljubitelj japrika, tufahija ili šatobrijana za 2 osobe, genije, drkadžija, car, stipsa ili šta god već. Kao i bilo koji drugi čovek, je l' tako. Samo što je, eto, da prostitute, Bosanac a ne, recimo, Štajerac ili Topličanin.

Prošlo je od tada mnogo vremena, i pokazalo se da su rupe u opštem obrazovanju kod izvesnog sloja ljudi rezultirale kobnim posledicama. Evo, na primer, građaninu Nikolić Tomislavu, trenutno zaposlenom u Predsedništvu Srbije, trebalo je dobrih šezdesetak godina života da otkrije Bosance. To je mašala dug period, i čovek se nekako nužno zapita šta li je taj nekadašnji zaposlenik komunalnog preduzeća radio dok su svi slušali *Bosanca* (valjda je bio prezauzet skidanjem onog rifa *tan-tan-taan-tan-tan-ta-naaaan* od *Deep Purple*, šta li?), ali dobro, bolje ikad nego nikad: u nedavnom je intervjuu BH televiziji Nikolić otkrio javnosti da zna za postojanje te fele i da u njoj ne vidi ništa sporno, štaviše, da on i svoje srpske sunarodnike iz Bosne naziva, zamislite – Bosancima. A ne Šumadincima ili Banaćanima.

Dragan Đilas je mlađi čovek od Nikolića, pa možda zato još nije otkrio Bosance, nego misli da u Bosni žive neki drugi ljudi, možda bismo mogli da ih nazovemo Nebosanci. Pa je i zemlja u kojoj oni žive možda Nebosna i Nehercegovina, ko zna?

Okej, evo sam se sve do sada pokušavao da našalim, jer ne znam kako drugačije da se izborim sa ovim. Ali na ovoj tački odustajem. Sve je to previše mučno, deprimirajuće, beznad-

da i nikako i nigde nije bilo sporno (pa ni u Nikolićevim rečima) da „Bosanac“ nije etnička kategorija nego zemaljsko-zavičajna.

Nikolić Tomislav sudelovao je u političkom i vojnom pokretu čija je svrha, između ostalog, bila i eliminacija „Bosanaca“. Zvuči bizarno, ali ti ljudi su inače obožavali da ratuju s geografijom, istorijom, klimom, jezikom (setimo se mrtvorodene Karadžićeve direktivne „ekavizacije“ bosanskih Srba), pa se tome i nije čuditi. Đilas Dragan bio je, ili smo mislili da jeste, na drugoj strani od Karadžićevih ili Nikolićevih poduhvata. Dve decenije kasnije, Nikolić priznaje poraz: da, Bosanci postoje, a oni mogu da budu i Srbi (i to i jesu otprilike u trećini slučajeva). Đilas, međutim, kaže: ne, neće moći! Bosanci ima da nestanu u dubinama ropotarnice istorije i jedne stare pop-poskočice!

Eto, to je depresivno. Na to je spala Demokratska stranka, do toga je dovelo dvadeset godina naših pokušaja da pokondirenom „urbanom“ malograđaninu koji bi trebalo da je predstavnik „zlatnog srednjeg sloja“ objasnimo elementarne stvari. Jad, čemer, sramota. Meni je neprijatno kad god čujem da se Dragan Đilas sprema da nešto izjavi. Ja strepim kad god Dragan Đilas priđe mikrofONU. Ja uzalud vapim da čujem šta recimo Bojan Pajtić (Srbin i Vojvođanin...) misli o ovakvim postiđujućim eskapadama đilasovskim, ili Dragoljub Mićunović, recimo? Može li neko da ili nečemu nauči tog čoveka ili da ga na normalan i demokratski način spreči da pravi ruglo od stranke koja je Srbiji potrebna – to jest, možda više i nije? Dokle ćete da mislite da ćutnja rešava sve? Tamo gde bilo koji predsednik Demokratske stranke ubedljivo nadsramoti jednog Nikolić Tomislava, tamo neko treba da ugasi svetlo, da poglegamo više, i basta.

VREME *Klub dobrih poslovnih ideja* USPEHA!

REDOVNI PODLISTAK NEDELJNIKA "VREME", IZLAZI SVAKOG PRVOG ČETVRTKA U MESECU

SEHA LIGA

Brend u
nastajanju

WIENER STÄDTISCHE

Zaradite kroz
osiguranje

MILOŠ JELIĆ, NELT

Neprestano podizanje kvaliteta usluga

Neprestano podizanje kvaliteta usluga

“Ponosan sam što nas kriza nije omela u planovima, već je učinila da učvrstimo svoju lidersku poziciju na polju distribucije i da postanemo relevantan faktor u oblasti pružanja logističkih usluga”

Kompanija Nelt osnovana je 1993. godine sa petoro zaposlenih, a u 2013. godinu, kada slavi dve decenije poslovanja, Nelt je ušao sa više od 3000 zaposlenih u osam zemalja na dva kontinenta. Tokom postepenog širenja, Nelt je 1996. potpisao prvi ugovor sa kompanijom Procter and Gamble (P&G), a iste godine otvorene su kompanije u Crnoj Gori i Makedoniji. Dve godine kasnije, Nelt ulazi i na tržište BiH, a 2000. i 2001. kompanija postaje distributer Kraft foodsa i Wrigleyja. Akvizicija Neoplante obeležila je 2007, a 2009. Nelt je promovisao novi maloprodajni format – Corner Shop. U intervjuu za “Vreme”, generalni menadžer Nelta Miloš Jelić govori o poslovnim rezultatima kompanije u 2012, prognozama za poslovnu 2013. godinu, o širenju poslovanja u Africi, kao i stagnaciji maloprodajnog tržišta u Srbiji.

“VREME”: Kako ocenjujete prethodnu poslovnu godinu, i šta očekujete u 2013?

MILOŠ JELIĆ: U 2012. poslovali smo uspešno – ostvarili smo rast tržišnog učešća, rast neto prihoda za više od 10 odsto, a dobrim upravljanjem troškovima i navedenim rastom ostvarili smo i jednocifren rast profita. Porast obima poslovanja došao je kao rezultat organskog rasta sa postojećim partnerima i sticanjem novih na domaćem tržištu – imamo više od 100 principala sa kojima sarađujemo u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Makedoniji i četiri države podsaharske Afrike. Osim 15-ak principala robe široke potrošnje, tj. prehrambenih i neprehrambenih proizvoda, i naša divizija farmaceutskih proizvoda Nelt Pharmaceuticals pokazuje izuzetne rezultate u poslovanju – za relativno kratko vreme donela nam je novih 80 partnera. Dobri rezultati su došli kao posledica ulaganja u oblasti u kojima Nelt posluje, ali i poštovanja

visokih standarda i negovanja kvalitetnih i personalizovanih odnosa sa partnerima. Ponosan sam što nas kriza nije omela u planovima, već je učinila da učvrstimo svoju lidersku poziciju na polju distribucije i da postanemo relevantan faktor u oblasti pružanja logističkih usluga.

Prošla godina je bila poslovno teška, izazovna – još jedna u nizu sa negativnim trendovima. Ipak, uprkos tome, uspeali smo da se širimo, investiramo u infrastrukturu i sredstva, kao i da zaposlimo 250 novih kolega. Prvi kvartal ove godine potvrđuje da ćemo imati sličnu godinu. Ukoliko država zadrži stabilnu makroekonomsku politiku, umerenu inflaciju i primeren kurs dinara, očekujemo umeren i zdrav rast i ove godine. Nas fokus će i ove godine biti na pridobijanju novih partnera u distribuciji robe široke potrošnje, distribuciji farmaceutskih proizvoda, kao i u logističkim uslugama. Prioritet broj dva je organizaciono poboljšanje odnosa između kompanija u kojima je Nelt vlasnik ili ima udeo u vlasničkoj strukturi sa ciljem uspostavljanja efikasnijeg poslovnog sistema i lakšeg upravljanja resursima, a treći prioritet je dalje širenje i otvaranje kompanija u regionu.

Tokom 2012. osnovali ste Nelt u Zambiji i Mozambiku. Možete li da kažete nešto više o poslovanju u ovim zemljama?

Nelt je započeo poslovne operacije u Africi, tj. Angoli, krajem marta 2011. godine. Prodor na ovo tržište došao je kao rezultat uspešne saradnje naše kompanije i globalnog lidera u proizvodnji robe široke potrošnje – P&G. Plan je bio da zaokružimo distribuciju na teritoriji podsaharske Afrike, odnosno da iz organizacija i distributivnih centara od Atlantskog do Indijskog okeana, u Angoli, Zambiji i Mozambiku pokrivaмо i teritorije Zimbabvea i Malavija.

Tako smo u junu 2012. godine, posle Angole, osnovali kompaniju Nelt Zambia Limited i započeli sa distribucijom u toj zemlji. U Angoli i Zambiji smo u prethodnoj godini ostvarili prihod od oko 15 miliona dolara, dok je za 2013. godinu plan 25 miliona dolara prihoda. U Mozambiku počinjemo sa distribucijom tokom ovog meseca, a dosadašnja iskustva u poslovanju u ovoj državi daju nam za pravo da budemo optimisti. U razgovorima smo sa partnerima iz Evrope o proširenju saradnje na afričkom kontinentu i siguran sam da će naš portfolio uskoro biti dopunjen dodatnim, svetski poznatim brendovima.

Želim da napomenem izuzetno važan aspekt našeg poslovanja u podsaharskom klasteru, vezan za izvoz. Započeli smo izvoz proizvoda Neoplante u Angolu, ali smo u konstantnoj potrazi za proizvodima iz Srbije i drugih zemalja na teritoriji Zapadnog Balkana za koje smatramo da imaju potencijal za plasman u Africi.

Vaš stav je da će razvojem i koncentracijom tržišta opadati važnost distribucije, a upravo to je najvažniji deo poslovanja Nelta, koji donosi više od polovine prihoda. Da li to znači da ćete, nakon 20 godina razvoja, morati da se postepeno preorijentirate na drugačije poslovanje?

Kao što ste napomenuli, smatram da će razvoj i koncentracija tržišta dovesti do smanjenja važnosti distribucije na svim tržištima na kojima poslujemo. Ipak, naša kompanija konstantno prati tendencije i promene na tržištu, te naše usluge u kontinuitetu podižemo na viši nivo. Osim toga, strateški razmišljamo i planiramo razvijanje drugih oblasti poslovanja koje će nam omogućiti održanje i unapređenje pozicije. Spomenuo sam logističke usluge kao jedan od najvažnijih pravaca razvoja u kome

Miloš Jelić,
generalni menadžer
kompanije Nelt

Foto: A. Andić

smo već napravili značajne iskorake. Bilo da je u pitanju interna logistika, skladištenje, carinjenje, špedicija, domaći ili inostrani transport, Nelt danas u tom segmentu poslovanja radi sa klijentima kao što su Phillip Morris, Mars, P&G, Ball Packaging, Kraft, VIP, Ferrero, Dr Oetker, i drugi.

Takođe, nameravamo da dodatno investiramo u oblasti proizvodnje hrane. Osim proširenja postojećih proizvodnih kapaciteta i asortimana, razmatramo mogućnost akvizicije ili *greenfield* investicije.

U 2012. Nelt je instalirao i SAP sistem. Kakve prednosti ste time dobili, i za koliko procenjujete da će se poslovanje Nelta popraviti zahvaljujući SAP-u?

SAP je softver koji koriste najbolje kompanije u svetu, te smo i ovim potezom stali rame uz rame sa najboljima. Prednosti korišćenja SAP poslovnog sistema su mnogostruke a konkretne oblasti na koje je primenjen su finansije, kontroling, upravljanje ljudskim kapitalom, nabavkom i zalihama, kao i upravljanje prodajom i poslovno izveštavanje.

Namera kompanije Nelt je da implementacijom ovog softvera podigne kvalitet usluge u distribuciji, uspostavi standarde u procesu rada i da, u najskorijem mogućem periodu, zaokruži poslovanje u svim kompanijama u sastavu grupacije u regionu Zapadnog Balkana. Prvi efekti primene ovog softvera su već vidljivi, tako da ćemo u narednom periodu imati konkretne rezultate.

Moram da naglasim da je Nelt i do sada bio lider u primenama modernih softverskih rešenja u našem biznisu, i mislim da sa pravom smatram da je investicija u sisteme i infrastrukturu jedna od naših komparativnih prednosti u odnosu na konkurenciju. Nismo se libili da slušamo i učimo od najboljih na svetu, ostavljajući vrlo malo toga improvizaciji. Ponosan sam na činjenicu da više od 150 bivših kolega iz Nelta danas radi i vodi najbolje kompanije u Srbiji. To su objektivni pokazatelji standarda i dobre prakse koja se primenjuje kod nas.

Nedavno ste izjavili da Srbija zaostaje u maloprodaji u odnosu na druga tržišta. Šta ste pod time mislili – u čemu je taj zaostatak, i kako vidite dalji razvoj ovog tržišnog segmenta?

Zaostajanje pa čak i stagnacija su evidentni. Poredeći sa drugim, nama bliskim evropskim tržištima, u ključnim pokazateljima uočava se da srpska trgovina i trgovinska mreža zaostaju, da i dalje nemamo dobre razvojne planove i da imamo neravnomeran razvoj u prostoru i pojedinim opštinama. I dalje dominiraju klasični i usitnjeni prodajni objekti, kao i neadekvatni formati za modernu trgovinu. U uslovima opadanja kupovne moći i ugrožene likvidnosti trgovinskih subjekata za očekivati je da se ovaj jaz produbi.

Treba nam adekvatna i aktuelna trgovinska politika koja podrazumeva mere za

lakše (troškovno) poslovanje velikih i malih trgovaca, a u cilju bolje snabdevenosti potrošača kada je reč o asortimanu i cenama.

Kao velikog distributera, kompaniju sigurno pogađa visok nivo sive ekonomije u Srbiji. U vreme kada je, usred krize, 2012. godina bila još i lošija od 2011, a građani imaju sve manje i para i posla, koliko je uopšte realno da se stopa sive ekonomije vrati na prihvatljiv nivo?

Podatak iz studije "Siva ekonomija u Srbiji: novi nalazi i preporuke za reforme" koju je uradio Fond za razvoj ekonomske nauke za potrebe USAID-a, kaže da je procenjeno da je ukupna siva ekonomija u Srbiji 2010. godine iznosila 23,6 odsto BDP, tj. 680,3 milijarde dinara, što je imponantna brojka. S obzirom da distribuiramo hiljade proizvoda svesni smo da su na kraju, ali i na početku ovog problema – potrošači. Konzumenti, koji su nezaštićeni, jer su izloženi proizvodima koji su transportovani ili skladišteni na neodgovarajuće načine, bez adekvatnih deklaracija ili uputstava za upotrebu.

S tim u vezi, Nelt i ja lično smo uzeli aktivnu ulogu u rešavanju ovog problema i zalažemo za saradnju države, esnafskih udruženja i privrede u tri osnovna pravca: izmene postojeće zakonske regulative, promene u organizaciji inspeksijskih službi i edukacija i informisanost svih relevantnih, nadležnih i zainteresovanih činilaca.

Brend u nastajanju

Dolaskom novog generalnog sponzora – energetske giganta Gasprom – regionalna liga SEHA dobija finansijsku stabilnost i ulazi u evropski rukometni vrh kada je reč o kvalitetu takmičenja

U sledećoj sezoni u SEHA ligi: Rukometaši Partizana

Foto: Fonet

Pobednika Super Rukometne lige Srbije (SRLS) odlučiće poslednje kolo, koje se igra u subotu 11. maja – nakon odigranih 25 kola, prvo mesto dele Vojvodina i Partizan sa po 46 bodova. Zbog boljeg međusobnog skora Vojvodina će biti šampion ukoliko oba vodeća kluba završe sa istim brojem bodova. Međutim, izvesno je da će i Vojvodina i Partizan u sledećoj sezoni igrati i regionalnu SEHA ligu (South East Handball Association), zajedno sa još deset klubova iz regiona. SEHA liga je u aprilu dobila veliko „pojačanje“ u vidu novog generalnog sponzora Gasproma, koji je obezbedio finansijsku sigurnost lige u naredne četiri godine, ali i postavio preduslove da SEHA liga postane jedna od najjačih rukometnih liga u Evropi. O tome šta za regionalnu ligu znači prisustvo giganta poput Gasproma, kakav će efekat regionalna liga imati na srpski rukomet, ali i o razlozima zbog kojih su rukometni klubovi Vojvodina

i Partizan odbijali učešće u SEHA ligi, za „Vreme“ govore direktori dva rivala koji se bore za titulu srpskog šampiona. „Već nekoliko godina postoji priča o regionalnoj ligi, i mi smo je u startu podržali“, kaže Aleksandar Blagojević, direktor aktuelnog šampiona Partizana. „Međutim, situacija je bila takva da nismo mogli da učestvujemo u tom projektu u uslovima koji su tada bili aktuelni, bez obzira što smo, kao prvoplasirana ekipa u poslednjih nekoliko sezona, na to imali pravo. Razlozi su jednostavni i uglavnom su finansijske prirode. Smatrali smo da nam je, pored domaće lige koja je izuzetno duga i zanimljiva, i pored evropskih kupova, a mi smo igrali Ligu šampiona poslednje dve sezone, bilo izuzetno teško da igramo još jedno takmičenje. Naročito što je u početku sve bilo ‘klimavo’: kalendar nije bio jasno definisan, sponzor lige se pojavio na početku, pa ga posle nije bilo, prvo je bio dogovor

da može da se igra u bilo kojoj hali, pa potom da mora u hali od bar 2000 mesta, pa onda je bilo da mora ‘gerflor’ podloga, pa na kraju nije morala... Na kraju nisu bili obavezni ni TV prenosi. Umesto nas i Vojvodine prethodne sezone su učestvovali Metaloplastika i Crvena zvezda. Sama činjenica da oni posle godinu dana nisu želeli da učestvuju, a pogotovo što su upali u velike probleme, i organizacione i finansijske, delom i zbog tog učešća u regionalnoj ligi, mi smo u prošloj sezoni rekli da ne možemo da učestvujemo. Međutim, ove sezone se situacija drastično promenila. Ta priča o sponzorstvu se konačno realizovala, Gasprom je ušao kao generalni sponzor lige, što znači da on pokriva sve troškove putovanja, smeštaja, službenih lica, a na klubu koji učestvuje je samo da obezbedi halu i domaćinstvo. To je nešto što može da bude interesantno, pogotovo što su se u ligu uključili u prethodnih nekoliko sezona

svi najbolji klubovi Makedonije, Hrvatske, Crne Gore i BiH, a velike su šanse da se priključe i dva najbolja kluba iz Mađarske. To bi onda bila liga koja bi imala 7-8 stalnih učesnika Lige šampiona, i sponzora koji garantuje finansijsku stabilnost, i u tom slučaju bi Rukometni savez, koji nije do sada bio raspoložen da izađe u susret ni nama ni klubovima koji su pre dve godine učestvovali, sada promenio takmičenje u domaćim okvirima, promenio način igravanja, i omogućio nam da se kao i svi drugi klubovi iz okruženja uključimo u završnicu domaće lige“, kaže Blagojević.

Njegov kolega iz Vojvodine, direktor kluba Darko Jevtić, saglasan je da su dolaskom Gasproma, ispunjeni svi uslovi koje su srpski klubovi zahtevali da bi se priključili regionalnoj ligi – od toga da je obavezno igranje u halama od minimum 2.000 gledalaca i na podlozi „gerflor“, pa sve do obaveze svakog kluba da obezbedi minimalno šest TV prenosa koji će biti satelitski emitovani. Kada je reč o uticaju regionalne lige na srpski rukomet, Jevtić kaže: „Na prvi pogled mi našu ligu slabimo, ali to je jedno usko i klubaško gledišće. Suština je da to nije zatvoren sistem, pošto će svake godine pozivnicu dobijati dve prve ekipe u našem prvenstvu, tako da će se već sledeće godine igrati liga za prvaka kojoj ćemo se mi i Partizan priključiti u drugom delu, pa će i drugi klubovi imati šansu, uz poboljšanje svoje infrastrukture, povećanje budžeta i uključivanje svih svojih resursa, da nas stignu i prestignu i da dobiju svoje mesto u ovoj ligi. Dakle, ta liga je otvorenog tipa, sportsko takmičenje odlučuje ko će tu igrati i svi imaju podjednake šanse da obezbede svoje mesto u njoj. Stoga, mislim da će, ukupno gledano, popularizacija rukometa biti maksimalna, da će se u mnogome podići kvalitet rukometa u našoj zemlji, a u regionu je ta liga već dosta prepoznatljiva – iz našeg najbližeg okruženja, iz

Makedonije i Hrvatske, tu su četiri kluba sa vrhunskim budžetima i sa vrhunskom motivacijom, tako da mislim da će SEHA liga biti pozitivna za sve.“

I Aleksandar Blagojević misli da će učesće Partizana i Vojvodine povoljno uticati na domaću ligu. „Naša liga će biti izjednačena jer će ekipe doći u situaciju da se bore za svaki bod, za svaki gol. Moraće da se pojačaju ako misle da uđu u te prve četiri ekipe koje će ući u doigravanje, u borbu za mesto u Evrokupu ili regionalnoj ligi. Sa druge strane, ponajbolji igrači iz lige, jer, realno, 90 odsto najboljih igrača lige igra u Partizanu i Vojvodini, igraće u nekom drugom takmičenju gro sezone, ali kada pogledamo sve aspekte, reprezentacija će imati koristi od tih jakih mečeva ove dve ekipe, a Beograd, Novi Sad, ili neki drugi gradovi, kada se neki drugi klubovi budu izborili, imaće stvarno izuzetne uslove i taj nivo će privući i više publike, i TV prenose, biće atraktivnije za gledaoce, ali i za sponzore – automatski kad se podigne nivo popularnosti, to je šansa za druge da odskoče i kvalitativno i finansijski i organizaciono. Činjenica je da su sada standardi podignuti maltene na nivo Lige šampiona, koje je najzahtevnije evropsko klupsko takmičenje, računajuć sve *indoor* sportove, to govori dovoljno da ne može svaki klub realno ni da dođe da igra u regionalnoj ligi. Mi očekujemo da od SEHA lige napravimo pravi brend i da za dve-tri sezone regionalna liga bude konkurent nemačkoj Bundes ligi, koja je sada ubedljivo najjača liga u Evropi. Sigurno ćemo biti jači od španske lige, francuske, koje su u ovom trenutku, za svaku od zemalja pojedinačno, svetlosnim godinama daleko. U ovoj novoj konstelaciji, priča se menja, kvalitet će biti koncentrisaniji i svi mi očekujemo, ako budemo odgovorni prema ovom projektu i prema rukometu, da možemo da stignemo daleko“, zaključuje Blagojević.

MOJA DESETKA

Zaradite kroz osiguranje

Mnogi misle – životno osiguranje je skupo. Neki kažu, nije isplativo. Drugi bi pak radije uložili u nekretninu...

A kad se dobro razmisli, osiguranje može biti i te kako isplativo, jer može da donese i više od 50 odsto zarade!

Ova mogućnost je karakteristična za program “Moja Desetka” kompanije Wiener Städtische Osiguranja: na jednokratnu uplatu premije, posle deset godina vraća vam se uloženi novac uvećan za više od 55 odsto. Primera radi, ako uplatite deset hiljada evra sa trajanjem osiguranja od deset godina, po isteku tog perioda dobićete ukupno 15.553 evra. Naravno, početni iznos jednokratne uplate može biti i manji: na uplatu od recimo tri hiljade evra biće vam isplaćeno 4700 evra.

Ovo je znatno više nego kada se uplaćuje osiguranje života na klasičan način, a više je i od bilo kog drugog vida investiranja.

Neki podaci govore da građani čuvaju u svojim budžetima gotovo četiri milijarde evra, a ne znaju da novac koji stoji najmanje vredi! Umesto toga, mogu ga uložiti u životno osiguranje, i kroz program “Moja Desetka” uvećati ga bar za polovinu.

Navedeni iznosi isplaćuju se vlasniku polise u slučaju doživljenja. “Moja Desetka” je mešovito osiguranje života, što znači da vlasnik polise ima osiguravajuće pokriće i u slučaju smrti, a tada je iznos isti kao kod klasičnog osiguranja života.

Ova mogućnost je ograničenog roka trajanja, i napravljena je specijalno povodom desetogodišnjice poslovanja kompanije Wiener Städtische Osiguranje u Srbiji – kao znak zahvalnosti našim sugrađanima za dugogodišnje lepo prijateljstvo.

190 GODINA TRADICIJE.

MedUNIQA mobilni centar za brigu o zdravlju

MEDUNIQA

Mobilni centar

MedUNIQA mobilni centar za brigu o zdravlju jedinstven je kamion koji će posetiti Srbiju od 10. do 16. maja. Ta putujuća laboratorija, koja dolazi specijalno iz Austrije, opremljena je najsavremenijom opremom za preventivne preglede, a u nekoliko ordinacija, smeštenih u samom kamionu, biće moguće besplatno proveriti celokupno stanje organizma. Kompletan pregled obuhvata EKG, ultrazvuk abdomena, srca, štitne žlezde i karotidnih arterija, zatim spirometriju, analize krvi, merenje krvnog pritiska, merenje nivoa šećera u krvi, pregled oftalmologa i merenje očnog pritiska, kao i preglede interniste i dermatologa.

Tokom šest dana, MedUNIQA mobilni centar za brigu o zdravlju posetiće Novi Sad, u kome će boraviti 10. i 11. maja, Beograd gde će boraviti od 12. do 15. maja i Kragujevac 16. maja, a za preglede će biti otvoren svakoga dana od 10 do 20 časova. Svi građani od 18 do 65 godina starosti, koji se do 10. maja prijave za MedUNIQA dobrovoljno zdravstveno osiguranje, mogu zakazati preglede preko UNIQA Kontakt centra na broj telefona 011 – 2024100, sve dok ima slobodnih termina u kamionu.

PIREAUŠ BANKA

Pireaus banka podržala PayPal plaćanje

Odmah po uvođenju PayPal sistema Pireaus banka je podržala njegovo korišćenje i pozvala sve svoje korisnike Visa i MasterCard kartica da se registruju za ovu uslugu, saopšteno je iz ove banke. Tokom prvog dana funkcionisanja sistema Banka je zabeležila više od 300 zahteva za otvaranje PayPal naloga. Zbog velikog interesovanja, Pireaus banka je povećala broj operatera u svom Korisničkom servisu, a kako bi pružila adekvatnu korisničku podršku. PayPal nalog mogu otvoriti fizička i pravna lica, a registracija se vrši

na sajtu www.paypal.com. Za aktiviranje su potrebne imejl adresa i važeća platna kartica.

Otvaranje naloga je besplatno, a procedura podrazumeva zaduživanje kartice za iznose od 1\$ i 1,5€ prilikom registracije naloga, koji će biti razduženi odmah po potvrdi registracije, u roku od 24h. Poslednji korak u registraciji je unos četvorocifrenog koda koji Banka prosleđuje putem SMS-a (korisnici koji nisu prijavljeni za ovu uslugu dobijaju kod pozivom Call Centra ili Korisničkog servisa banke).

RAIFFEISEN BANKA

Uspešno poslovanje u 2012.

Raiffeisen banka ostvarila je odlične poslovne rezultate u 2012. godini, zahvaljujući efikasnom poslovanju u svim biznis segmentima. Sveukupnim rezultatima banke su doprineli i odgovorna politika upravljanja rizikom, kao i mere striktne kontrole rashoda, posebno značajne u ekonomski izazovnim vremenima.

Tokom 2012. godine Raiffeisen banka je ostvarila profit od 51,2 miliona evra, što predstavlja rast od 6 odsto u odnosu na prošlogodišnju dobit. Baza klijenata je porasla više od 8 odsto u odnosu na isti period 2011. godine i broji 550.790 klijenata.

Banka je u toku 2012. sa ukupnim kreditnim portfoliom koji prelazi 1,1 milijardu evra, potvrdila i svoju poziciju jednog od vodećih kreditora u Srbiji. Prudentna politika procene rizika rezultirala je očuvanjem visokog kvaliteta kreditnog portfolija u svim segmentima poslovanja, pri čemu je procenat učešća nenaplativih kredita znatno niži od tržišnog proseka.

FILIP MORIS

Pokreni se za posao

Zbog velikog interesovanja preduzetnika iz cele Srbije, kompanija Filip Moris odlučila je da poveća svoju donaciju za pomoć malom preduzetništvu i da u 2013. godini u kojoj proslavlja svoj jubilej poslovanja u Srbiji podrži pokretanje ukupno 110 malih i porodičnih preduzeća u okviru programa "Pokreni se za posao", deset više od inicijalno planiranih grantova. POKRENI SE ZA POSAO je program kojim kompanija Filip Moris podržava malo i porodično preduzetništvo kao rešenje za gorući problem nezaposlenosti sa kojim se građani Srbije suočavaju. U okviru programa, koji se realizuje u partnerstvu sa nevladinom organizacijom ENEKA iz Niša, dobrim preduzetničkim idejama biće obezbeđena finansijska i savetodavna podrška za njihovu realizaciju.

Zahvaljujući programu POKRENI SE ZA POSAO u protekle tri godine pokrenuto je 160 malih preduzeća kroz koja je uposleno više od 600 ljudi.

POŠTA SRBIJE

Učetvorostručena dobit

Upravni odbor Pošte Srbije usvojio je izveštaj o poslovanju za prvi kvartal ove godine, koji iskazuje ostvarenu neto dobit od 485 miliona dinara.

Milan Krkobabić, generalni direktor preduzeća, istakao je da su profitabilno poslovanje, učetvorostručena neto dobit u odnosu na isti period prošle godine, ulaganje sopstvenih sredstava u nove tehnologije i raspodela dela dobiti zaposlenima konstante aktuelne poslovne politike ovog sistema. Tom prilikom naglasio je da nas efikasnije i delotvornije upravljanje vodi ka još boljim poslovnim rezultatima.

Pored odluka vezanih za redovno poslovanje, Upravni odbor doneo je i odluku o raspodeli dobiti iz 2012. godine, te će, shodno zakonskim rešenjima, polovina neto dobitka Pošte Srbije za prošlu godinu, ukupno vrednog 1,24 milijarde dinara, biti uplaćena u republičku kasu, a druga polovina namenjena je zaposlenima za doprinos u ostvarenoj dobiti.

ORION TELEKOM

Nagrade IT Awards 2013

Orion Telekom dobitnik je nagrade IT Awards za razvoj android aplikacije "Orion Ring", kao i specijalne nagrade za "Aktivnosti i doprinos u domenu društvene odgovornosti kompanije" – sve u organizaciji nezavisne, specijalizovane TV produkcije "Interfejs".

Kako iz kompanije Orion Telekom podsećaju, krajem decembra 2012. kompanija je razvila je Android aplikaciju "Orion Ring" – delo razvojnog tima Orion telekoma sa osnovnom namenom povećanja dostupnosti usluge jeftinog telefoniranja ka inostranstvu i značajno pojednostavljenim načinom pozivanja. "Posebno, možda i najveći benefit ove aplikacije – je mogućnost da unapredi funkcionalnost svih android uređaja, pa i onih najjeftinijih, u telefonski aparat", ističu iz Orion Telekoma.

VICTORIA GROUP

Novi generalni direktor Sojaproteina

Od 1. maja 2013. Džejms P. King (James P. King) biće novi generalni direktor Sojaproteina, članice Victoria Group. Džejms King je vodeći stručnjak u oblasti soje, sa 35 godina bogatog internacionalnog iskustva u upravljanju proizvodnim pogonima, marketingu i komercijalizaciji poljoprivrednih roba poput soje, sačme, ulja, lecitina, sojinih proteina, ali i drugih tržišnih segmenata ljudske i životinjske ishrane. Zahvaljujući svom sveobuhvatnom poznavanju tehnoloških procesa u preradi soje i tržišta gotovih proizvoda, Džejms King će uvesti Sojaprotein u novi ciklus razvoja poslovanja, u kome će fokus biti osvajanje novih tržišta za sojine proteinske koncentrate iz Srbije, kao i dodatno proširenje proizvodnog portfolia.

MICROSOFT SRBIJA

Novi Office 365

Kompanija Microsoft Srbija predstavila je srpskoj javnosti Office 365. Nova verzija najpoznatijeg softvera za kancelarijsko poslovanje prilagođena je potrebama klijenata bilo kod kuće ili na poslu. Novi program ima jednako dobre performanse bez obzira na uređaj sa kojeg se koristi, saopšteno je iz kompanije Microsoft Srbija. Nova ponuda za kućne korisnike Office 365 Home Premium obuhvata kompletan set najnovijih Office aplikacija (Word, Excel, PowerPoint, OneNote, Outlook, Publisher i Access) kojima se, zahvaljujući Cloudu, pomoću jednog naloga može pristupiti sa do 5 različitih uređaja uključujući i Windows tablet uređaje, PC i Mac. U okviru paketa koji godišnje staje 99,99 američkih dolara, odnosno 8,34 dolara mesečno, nalazi se i SkyDrive, baš kao i usluge Skype poziva.

PR INDUSTRIJA

Menjanje navika

Piše: Igor Božić,
medijski direktor
agencije Represent
Communications

"Dobar dan. Zovem iz agencije. Znače, mi smo Vam poslali jedno saopštenje na e-mail. Da li ste ga dobili?" To je rečenica koju su novinari i urednici najčešće čuli kada su u Srbiji početkom veka počele da rade PR agencije. Verovatno je novinar pomislio da je propustio vest o prekidu internet veze, pa osoba s druge strane proverava da li je pošta stigla. Te prvobitne tehnike u komunikaciji s redakcijama i dalje postoje u PR agencijama jer se očigledno duboko usade i prenose na nove generacije.

Kada PR agencija "odrađuje posao", novinari pružaju otpor i ne žele da čuju, iako vrlo često iza te informacije, koja se nudi, nije puka potreba za reklamom, već može da bude interesantna vest ili ideja koja može oblikovati zanimljivu priču. Ta situacija neminovno će uticati na promene u dosadašnjem načinu komunikacije korporacija s medijima jer jedni bez drugih ne mogu da prežive. Tržište traži sadržaj na raznim platformama i neće se zadovoljiti samo sa tradicionalnim medijima koji počinju sve više da liče jedni na druge.

Zbog toga je u svetu u 2013. sve prisutnija tendencija da sadržaj za medije ne proizvode sami mediji, već da agencije budu te koje stvaraju kompletan proizvod. Tako se događa da novinari svetskih medija, poput "Njujork tajmsa" ili čak novog uticajnog portala "Hafington posta", prelaze u marketinške kompanije kako bi za njih kreirali proizvod koji je potreban klijentima a prihvatljiv publici. Prelaskom Dena Lajonsa, kolumniste "Njusvika", u marketinšku kompaniju Habspot počinje nova era koja će nepovratno uticati na novinarstvo koje poznajemo.

Odnos između PR-a i sedme sile ubuduće mora biti na profesionalnom nivou koji ne ugrožava postojanje novinarstva, ali ono može biti obogaćeno sadržajem koji nije reklama.

TELENOR

Porast prihoda

Prihodi kompanije Telenor Srbija u prvom kvartalu ove godine iznose 10,064 milijardi dinara, što je povećanje od 7,8 odsto u odnosu na isti period prošle godine, saopšteno je iz Telenora. Broj pretplatnika porastao je za 3,3 odsto u odnosu na prvi kvartal 2012, na 3,2 miliona. Nakon završetka modernizacije mreže u prvom kvartalu 2012. godine, kapitalni troškovi usmereni na proširenje i unapređenje mreže rastu sporijim tempom u 2013.

“Na naše poslovanje i dalje znatno utiču događanja u srpskoj privredi i konkurencija na tržištu. U ovom izazovnom okruženju, mi nastavljamo da beležimo rast prihoda i poboljšavamo našu poziciju na tržištu. Nastavićemo da ulažemo u našu mrežu i informativne sisteme i unapređujemo brzinu, dostupnost i raznolikost naših usluga”, izjavila je izvršni direktor finansija kompanije Telenor Srbija Erlan Neten.

LENOVO

“Red dot” nagrada za dizajn

Nemačka “Red dot” nagrada, jedna od svetski najprestižnijih nagrada za dizajn, dodeljena je kompaniji Lenovo. Jedan od nagrađenih proizvoda kompanije Lenovo jeste model IdeaPad U430s, koji je dobio nagradu “Red dot best of the best”. Još jedno, možda i značajnije priznanje, jeste počasna nagrada koja je dodeljena dizajnerskom timu kompanije Lenovo, koji je, među mnoštvom konkurenata, osvojio “Red dot” nagradu za najbolji dizajnerski tim 2013 godine.

Ova jedinstvena nagrada, za koju ne mogu da se prijave nijedna kompanija niti dizajner, odaje počast kompanijskoj strategiji prema kojoj inovativni proizvodi visokog kvaliteta opravdano utiču na poslovni uspeh. Ovu tvrdnju – kako ju je opisala i sama “Red dot” organizacija – “dizajnerski i korisnički tim kompanije Lenovo i više nego zadovoljava. Godinama ova kompanija impresionira žiri svojim proizvodima i nesvakidašnjim dizajnerskim kvalitetom.”

LG

Prvi zakrivljeni OLED TV na svetu

LG Electronics je najavio početak prodaje prvog zakrivljenog OLED televizora na svetu (model 55EA9800), koji će prvo biti dostupan korisnicima u Južnoj Koreji. LG Electronics je prva i jedina kompanija na svetu koja će u prodaji imati modele televizora koji poseduje flet i zakrivljene OLED ekrane. Na ovaj način, LG zauzima vodeću ulogu na tržištu OLED televizora, za koje agencija DisplaySearch predviđa da će 2016. godine obuhvatiti čak sedam miliona jedinica. Nakon više od pet godina istraživanja i razvijanja ekrana sa zakrivljenjem najoptimalnijim za ljudsko oko, kompanija LG je na tržište plasirala televizor koji u potpunosti eliminiše probleme vizuelne distorzije i gubljenja detalja koji su prisutni kod flet ekrana.

ERSTE BANKA

Nastavljen stabilan rast

“Erste Banka nastavlja da na sveobuhvatan način podržava potrebe stanovništva i privrede Srbije, da ostvaruje stabilan i zdrav rast portfolija i poboljšava finansijski rezultat. Kreditne aktivnosti usmerene prema privredi će naročito biti intenzivirane tokom narednih nekoliko meseci, kada planiramo da plasiramo kreditnu liniju od 50 miliona evra, ugovorenu sa Evropskom investicionom bankom, prvenstveno namenjenu dugoročnom kreditiranju malih i srednjih preduzeća, uz kamatne stope za najmanje pola procentnog poena niže u odnosu na standardne nivoe za ovu vrstu kreditiranja”, izjavio je

Slavko Carić, predsednik Izvršnog odbora Erste Bank a.d. Novi Sad.

Ukupni krediti u odnosu na kraj 2012. povećani su za 1,4 odsto i iznose 56,4 milijarde dinara, dok su ukupni depoziti povećani za 15,84 odsto i iznose 71,8 milijardi dinara.

Kreditni pravni licima su u odnosu na kraj 2012. godine povećani za 2,25 odsto i iznose 38,6 milijardi dinara. Depoziti

pravnih lica su u istom periodu povećani za 98,33 odsto i iznose 23,2 milijarde dinara, saopšteno je iz Erste banke.

HEMOFARM

Superbrands nagrada

SUPERBRAND SRBIJE u kategoriji farmaceutske industrije još jedna je u nizu nagrada koju je Hemofarm dobio nakon detaljne analize Saveta Superbrandsa, koji čine vodeći eksperti iz oblasti marketinga, ekonomije i medija. Kriterijumi za dobijanje statusa SUPERBRANDS SRBIJE zasnovani su na tri glavne osobine brenda, kao što su prepoznatljivost i ugled, dugogodišnja doslednost i pouzdanost, kao i korporativna društvena odgovornost. “Nagrada SUPERBRANDS je došla kao kruna naše korporativne kampanje ‘Svako Dobro’, koja ima za cilj da predstavi Hemofarm u jednom novom svetlu, novom brend identitetu, osveženom vizuelno, ali isto tako i da pokaže da Hemofarm nije samo proizvođač kvalitetnih, a dostupnih lekova i farmaceutskih proizvoda, već kompanija koja brine o ljudima, i nastoji da unapredi opšti kvalitet života svakog pojedinca”, rekla je Natalija Popović, direktorka Komunikacija Hemofarma.

Neradnički pokret

Od toliko odlikovanja koja je nakačio na najrazličitija ma-
hom doduše muška prsa, predsednik Nikolić nije uručio ni-
jednu udarničku značku, a imamo heroje rada, stahanovce
koji su nadmašili sebe: samo sa Košutnjaka su ove godine
trudbenici Gradske čistoće odneli stotinu kubika smeća više
nego prethodne godine.

Šta se krije iza štureg statističkog podatka? Kako šta, pa
da Prvi maj živi, ne više u fabričkim sirenama, ne u radnič-
kim kačketima ni u biciklima koje sam gledao šezdesetih go-
dina u Zrenjaninu, a bili su prevozno sredstvo i zaštitni znak
ondašnjeg proletarijata, Prvi maj živi u uglju za roštilj, živi
u limenkama piva koje su konzumenti, slavljani, veličani i
ovekovečeni u hiljadama televizijskih reklama, ispraznili na-
zdravljajući radničkoj pravici i petoljetkama!

Ali zbog čega god da je preživeo, Prvi maj je državni pra-
znik, to mu daje moć da pozatvara sve državne ustanove, da
rasпусти hiljade đaka, učitelja, famulusa, veroučitelja, tetkica,
zbog Prvog maja ne rade pošte, banke, apoteke, hiljade ljudi
dobijaju slobodne dane (plaćene, kako tako, ali plaćene), pa
zar onda nije predsednik Republike dužan da nam taj pra-
znik čestita, šta god on lično mislio o Internacionali, Marks-u,
Titu ili Dimitriju Tucoviću?

Čestitao nam je Uskrs, vaistinu hvala lepo, ali doveo je
moj najradosniji praznik u neravnopravan položaj! Kakav je
to državni praznik, ako ga državnik prećuti?! Možda će mi
neka predsednikova služba ili službenica natrljati nos (kao
svojevremeno Bab.) da je pala neka čestitka, ne priznajem
je, iako sam na Kosmaju više kosio travu nego što sam pra-

**Nije tačno da nemamo radnički klasu: to je ona klasa koja drugog maja
na Košutnjaku čisti, kupi i odnosi razvaline i otpatke neradničkog pira**

Učeći za marksistu pročitao sam nekoliko naših posle-
ratnih ustava, u svakom drugom članu, paragrafu, aline-
ji življahu *radni ljudi i građani*. Ushićeni preambulom (gde
su Kosovo odvojili i od dosadnih Albanaca, i od stvarnosti,
smestili su ga u preambulu kao u rezbarenu kutiju za na-
kit, ili kao u minijturni trap, gde starosta zakopa zapečaće-
no burence sa prepečenicom: ovo da se otvori kad mi se rodi
prvo muško praunuće) novi ustavotvorci nisu se udostojili
da najviši pravni akt natrune radnicima, ali je Prvi maj, gle,
opstao, opstao unatoč pomami da se iskoreni sve što podse-
ća na rad, na proizvodnju, na solidarnost, tja, nisu Prvi maj
izmislili partizani, ali su mu oni kod nas dali sjaj, samim tim
je blagdan mrzak savremenoj vlasteli opijenoj kapitalizmom,
pa kako je Prvi maj pretekao u svekolikoj desničarskoj čistki,
kako ga trpi država ogrezla u kockarnice, gde je Parking ser-
vis najrazvijenija privredna grana, šta će radnički praznik dr-
žavi bez radništva, bez fabrika i bez proizvodnje?! Ili je radnik
danas biće koje sa olovkom i cigaretama kao alatom provo-
di u sportskoj igraoni puno radno vreme čekajući trenutak
da napokon unovči svoje enormno poznavanje fudbala te da
glavnim zgoditkom zapuši usta ukućanima koji se doduše i
sami okušavaju u drugim igrama na sreću?

Moja nenaučna hipoteza – koju baš bih voleo da neki na-
učnik ospori i takoreći pobije – glasi: Prvi maj opstao je zbog
trajne blizine Đurđevdana i zbog mogućeg spajanja najvećeg
proleterskog blagdana sa Uskrsom koji istinabog ševrda po
kalendaru, ali često dospeva u blizinu Prvog maja. Prvi maj
živi da bi se u neraskidivu neradnu celinu spajalo sve što se
spojiti daje: vikend, Uskrs, Đurđevdan! Da pada u leto, kad je
Srbadija ionako listom na moru, Prvi maj bi otišao bogu na
istinu pre trideset godina.

tio život viših bića: prava je čestitka ona koja mora dopre-
ti do ušiju i najzatucanijeg žitelja najzabačenijeg sela gde se
evropski RTS gleda kroz večni sneg, kao da je ostrvo Vrangeli,
i u koje ne stižu nijedne novine! Dakle, ako mi je Prvi maj i
čestitao, predsednik mi nije dobro čestitao. Nikolić mi se za-
merio kao i Tadić, kome sam bio pripremio da ćemo ako nam
i naredne godine ne bude čestitao Prvi maj demonstrativno
da radimo u sve tri naše smene, nećemo da budemo svima
drugima puki izgovor za plandovanje! Iako sam mu se obra-
tio svom snagom svoje pisane reči, oholnik je prešao preko
moje otvorene pretnje, neću reći da je zbog nipodaštavanja
radnika prošao onako kako je prošao, ali ko može jamčiti da
nije kažnjen i za to?

&

Prosjakinja i Sv. Francisko

Na uglu Kursuline i Njegoševe, u priručnoj uličnoj bašti-
ci sa zakržljanim biljem, posađenim po dužnosti (a koje po
dužnosti isto tako bezvoljno i cveta), čuči prosjakinja, sitnija
i ona od proseka, sa bebom umotanom u nekoliko marama:
slobodnom rukom razdvaja mlada majka provijant od amba-
laže i gomilicu plastičnih otpadaka odnosi u obližnju kantu
za smeće, tako je, građanko! Ostaje još polovina kifle: iz ret-
ke, umalo ne rekoš pročelave trave, podiže je mlada majka
i nakon kratkog predomišljanja baca ju malo dalje u travu,
tako dakle, dajem ti da bi ti preteklo i da bi zagadila tu iona-
ko ponesenu pa upuštenu zelenu površinu, čekaj, malo vajni
kitor, ako je onu plastiku uredno odnela do kante, mogla
je o istom trošku da odnese i taj kifleni patrljak, nije ga baci-
la, nego ga je ostavila pticama, jedinom staležu koji zarađu-
je manje i od nje, uh, pozdravio me Sveti Franja, da ne kažem
kao moj predsednik: Francisko!

"Da Bog obasja i one koji su na vlasti, na čelu sa Milom Đukanovićem, koji kaže da je ateista".

AMFILOHIJE RADOVIĆ, mitropolit

foto: M. Milenković

crnogorsko-primorski, na uskršnjoj liturgije u Podgorici rekao da se moli da Bog podari dobro svima (B92)

Žarko Stojanović,

pobednik pete sezone VIP serijala "Veliki brat", na novinarsku opasku da su mediji puno pisali o njegovoj seksualnoj orijentaciji i da su objavljivane fotografije njegovog navodnog dečka, kao i da je njegova majka izjavila da ga je produkcija francuskog

"Velikog brata" naterala da "prizna" da je gej, Žarko otkriva kako funkcionišu stvari u njegovom životu: "Sve što ste čuli i pročitali od francuskih medija je namešteno. Svaku priču o sebi sam prodao. Taj momak nije moj dečko, već drug. Pitali su me da snimim fotografije i ja sam pristao. Produkciju je to koštalo 9000 evra, a to što tamo neko misli za mene da sam gej, e za to me baš briga. Niko me nije naterao da bilo šta uradim." Da li je zaista gej: "Ja vas ne pitam šta vi radite u svom krevetu, pa bih moju seksualnu orijentaciju sačuvao samo za sebe."

Ko je od učesnika vb bio najlepší: "Od žena Soraja i Nevena, a od muškarca sam najlepší bio ja, posle mene Željko jer mi je on brat blizanac!"

("Večernje novosti")

Boban Stojanović,

"gej aktivista", na svom Fejsbuk profilu podržao je izbor publike za pobednika "Velikog brata": "Prvi put u životu kažem, bravo Srbijo! Gej pobeda!" ("Alo")

Verica Kalanović,

ministarka regionalnog razvoja i lokalne samouprave i potpredsednica URS-a, "kao unuka sveštenika od detinjstva slavi Vaskrs u krugu porodice". Kako je slavlje izgledalo ovde godine, priča ministarka "koja je sa ćerkom na Veliki petak ofarbala uskršnja jaja": "Ja ih farbam, a ona ih ukrašava. Farbamo ih u sve boje, to asocira na radost. Prvo obojeno jaje je čuvarkuća, njega čuvamo do narednog Uskrsa. Čerka je glavna za dekoraciju, kupimo lepu korpu, dodamo ukrase – pilići, slama, čokoladne zeke..."

foto: FoNet

Da li je politički angažman utiče na porodični život: "Ove godine imam duplo slavlje. Na Uskrs je i veridba moje ćerke Milene, tako da je sve svečanije. Planiramo ove godine i svadbu. Verila se s Nikolom Markovićem iz Bajine Bašte. Mi nemamo fensi brakove i prijatelje, kod nas je regionalni razvoj zastupljen i u kući!"

Trpeza je bogatija i svečanija, iako i dalje ministarka, nema pomoć u kuhinji: "Sve spremam sama, sem pečenja. Obavezna je ruska i mnogo drugih salata, zelena, rotkvice, malo rukole i čeri paradajza. Naravno, tu su sir i kajmak, suhomesnato, supa s domaćim rezancima, sarmice od zelja i nezaobilazna čokoladna torta, kao i torta s malinama!" ("Kurir")

Ivana Stamenković Sindi,

manekenka i pevačica, kao i sestra sada narodne poslanice Nevene, članica muzičkog projekta Models, donedavno je bila i jedna od učesnica "Velikog brata". Posle izlaska govori o susretu sa trogodišnjom kćerkom: "Kćerka mi je rekla da sam joj mnogo nedostajala, čvrsto me je zagrlila i dugo me nije puštala. Plakala sam dok me je stiskala svojim ručicama."

Da li kćerka razume da je mama Ivana bila učesnica tv programa: "Ona nije svesna da sam bila učesnik televizijske emisije, samo je mislila da sam ušla u televizor. Kada me je videla, viknula je: 'Mama je izašla iz televizora.'" ("Halo")

Milisav Savić,

pisac, predavač srpskohrvatskog jezika i jugoslovenske književnosti na Londonskom, Njujorškom državnom univerzitetu, Univerzitetu u Firenci, i Lođu, prevodilac sa engleskog i italijanskog, sprema se da napiše knjigu "Kako se oženiti", jer je to je postao, kako kaže, opasan problem u Srbiji, na pitanje kako, kaže: "Lepo – muškarac pita ženu hoće li da se uda za njega, i gotova stvar. Oženiti se, to je kao da popiješ čašu vode. Lako je i udati se – muškarci su slabiji, i ne znam zašto se žene plaše. Sa malo veštine i malo lukavosti, čak i jednog Odiseja mogu da zavedu, a on je simbol junaka koji je veran ženi."

U čemu je tajna: "U fantaziji – obavezno treba pričati posle seksa. Ako žene svog ljubavnika umeju da ostave budnog, onda su uspele. Jer, Srbi odmah zaspu, i još se hvale da su najveći ljubavnici na svetu. Mene je uvek vadilo to što volim da pričam, i neke od najlepšíh priča izmislio sam baš u krevetu." ("Večernje novosti")

Svetlana Ražnatović,

zvezda narodne muzike, sprema koncert, na novinarsko pitanje da li će imati atraktivne igrače na sceni, Ceca otkriva šta misli o takvim nastupima: "Nemam takve pesme uz koje bih izvodila akrobacije. To ne uslovljava da nemam plesače, ali uz "Kukavicu" mogu samo da pozovem baletsku grupu, uz "Nagovori" najviše idu trubači. Najveći spektakl na koncertima je publika. Ona je ta koja daje energiju i pravi atmosferu. Da li ću skakati, izvoditi kolut napred ili nazad, dizati nogu levo ili desno, to moju publiku ne zanima. Oni su došli da me slušaju kako pevam." Zašto takva zvezda nema "emotivnog partnera": "Živimo bržim tempom nego pre, više smo okrenuti poslu i ličnim ambicijama. Zaboravili smo da mislimo na sebe, sve nam je drugo preče. Ipak, ako se čoveku desi nešto pravo, kvalitetno i dobro, nađe se vremena i za ljubav." ("Kurir")

Jelena Karleuša,

"pop diva", pročitavši šta je koleginica rekla o atraktivnim scenskim nastupima, imala je potrebu da prokomentariše: "Ovaj ološ, između dva suđenja za lopovluk i nasilničko ponašanje ima vremena i nešto da se kurči?! Bruko srpska!" ("Alo")

foto: Vesna Anđić

Story,

magazin u kome možete da "upoznate poznate", svoje čitatelje redovno informiše o životu "zvanično najbogatije Srпкиnje na svetu, zanosne Sandre Miljničenko". Ovoga puta pročitati smo kako je Sandra proslavila trideset šesti rođendan: "Supruga ruskog milijardera Andreja Meljničenko odlučila se za skupoceno letovalište Los Kabos na pacifičkoj obali Meksika, gde je pozvala svoje brojne prijatelje. Sandra, inače, odavno posećuje Los Kabos u društvu svog izabranika, sa kojim katkad krstari i po nekoliko meseci godišnje, a ovoga puta želela je da prijateljima priredi užitek u tom delu sveta.

Na zabavi su služeni najrazličitiji specijaliteti, uglavnom morski po receptima čuvenog Alena Dikasa, kuvara kojeg Meljničenkovi redovno angažuju za svoje proslave. Ovo je ujedno bila prilika da pojedini prijatelji slavnog para vide njihovu preslatku kćerkicu, koja će 29. maja napuniti godinu dana, a prva rođendanska proslava Tare Anrejevne Meljničenko biće znatno veći spektakl, nego svi Andrejevi i Sandrini rođendani zajedno. U međuvremenu, njen otac znatno je uvećao svoje bogatstvo, što pokazuje najnovija lista magazina Forbs..."

foto: Goran Srdanov

Dragica Nikolić,

prva dama Srbije, govori o svom suprugu, našem predsedniku Tomislavu Nikoliću: „Pričamo o svemu, dogovaramo se, savetujemo. Kao što se radi u svakom normalnom braku, ništa neobično. I ostatak porodice je naravno velika podrška. Razgovaramo svaki dan i sa sinovima i sa snahama i sa unučićima. Nekada je najbolje, poslušati najmlađe. Uostalom, mladost i jeste najvažnija, u njoj je budućnost naše porodice, ali i naše države!“

(„Kurir“)

foto: A. Anđić

Nevena Adžemović,

narodna poslanica, nakon što je u parlamentu pokušala da zaštiti decu od "negativnog uticaja antena za mobilne telefone", pred praznik rada najavila je narednu kampanju: "Zauzeću se u parlamentu za radnike kako bi se poboljšao njihov standard i prava. Svojim učešćem u Skupštini, o tome ću otvoreno govoriti i boriti se. Ne znam da li ćemo uspeti, ali bitno je da ćemo se potruditi."

Kako je došla na tu ideju: "Prvi maj je dan kada svi treba da se zapitamo kakva su prava radnika i kako zaista oni žive. Mislim da smo mi jedina zemlja... jedina zemlja u Evropi koja ima najviše tih sindikata, ali mislim da se oni nisu dovoljno izborili za prava radnika." ("Blic")

ŠEZDESETOSMAŠI

“Moj filmski stil je mešavina tragičnog i komičnog, humora i užasa. Biće da sam i sam takav... Uzgred, mislim da je smeh oblik jaukanja. Čovek se ne smeje nečemu što ga ne dotiče; i obratno: smešno mu je ono što ga boli, ma koliko, inače, bilo krvavo”

SU KRIVI ZA SVE

"Nije važno samo kako snimati, nego i kako živeti. I to baš zbog buduće trgovine magličastom robom. Da bi naš svet mogao postati svet ljudi u bioskopskoj Sali, koji su se tu upili pošto su došli iz svojih neveselih domova, vozeći se punim tramvajima i plativši poslednjim parama kartu, on mora biti svet dostojan poštovanja, častan, istinit i hrabar, u svakom slučaju, bolji od svetova onih koji sede u zamračenoj Sali", kaže, u knjizi *Češka škola ne postoji*, reditelj Goran Marković. "Taj naš svet mora biti pravi, jer sve ono što ćemo raditi praveći filmove – biće laž. Režiji i svim ostalim radnjama oko filma cilj je, u stvari, da falsifikuje stvarnost. Samo smeštanje objektivnosti u filmski izraz i prečutkivanja ostataka slike pravi je korak ka izvrtanju činjenica, da ne govorimo o ostalim marifetlucima ("stilizaciji"). Šta nam ostaje kao zaloga da sve te ujdurme nisu puki trik da se izmame pare i prevari istina? I to ona duboka, lična. Poštenje prema samome sebi, pre svega. A to već izlazi iz domena estetike. Ili ne? Ko je ono rekao da između estetike i etike stoji znak jednakosti?"

Poslednji film Gorana Markovića *Falsifikator* govori o, po mišljenju reditelja, ključnoj godini socijalističke Jugoslavije – 1968. Zašto je šezdesetosma baš toliko važna? Gdje su danas bivši šezdesetosmaši i jesu li zaista, posle svega, upravo oni "krivi za sve"?

"Možda zaista ta 1968, objektivno posmatrano, i nije bila toliko važna. Međutim, u svetu umetnosti, objektivnost i ne igra neku značajniju ulogu. Hoću da kažem da je, u tom smislu, moja ocena manje činjenica, a više – lični utisak", objašnjava Goran Marković. "Dakle, zašto mislim da je '68. bila toliko važna? Zato što je tada počeo raspad Jugoslavije. Bomba u beogradskom bioskopu "20. oktobar" – kao prvi teroristički akt u SFRJ – glasno je odjeknula u našoj do tada uljuljkanoj i mirnoj zemlji; drugi važan događaj bile su studentske demonstracije koje su ozbiljno uzdrmale režim Josipa Broza Tita; gotovo da su ga skinule sa vlasti.

"VREME": Samo što je redosled događaja bio drugačiji: studentske demonstracije u junu 1968, a 13. jula iste godine – bomba u bioskopu "20. oktobar". Za razliku od umjetnika, istoričarima je ta hronologija važna.

GORAN MARKOVIĆ: Važna je, svakako. Dobro ste poredali... Iako sam studirao u Pragu, u junu 1968. sam se zbog studentskih demonstracija vratio u Beograd. Sećam se da sam u Sali heroja na beogradskom Filološkom fakultetu video kako tada mladi studentski vođa, Ljubiša Ristić, drži roberspjerovski govor; imao sam utisak da je tog trenutka lako mogao da pokrene masu i povede je na Dedinje.

Akteri tog događaja – uključujući i Ljubišu Ristića – tvrde da njihov cilj nije bio da ruše Tita; borili su se protiv "crvene buržoazije", zalagali se za povratak "izvorima revolucije"...

Ne govorim o programima i idejama; govorim o onome što sam video svojim očima.

Šta ste vidjeli?

Video sam uzburkanu masu koja je bila revolucionarno i prevratnički raspoložena. Dve godine kasnije, na susednom Filozofskom fakultetu, video sam studente koji štrajkuju glađu; među njima je bio i Zoran Radmilović. Dakle, toga se sećam. Dok sam radio *Falsifikatora*, oslanjao sam se na svoja sećanja, na sopstveno viđenje događaja.

Pre nego što sam snimio *Variola vera* – film o epidemiji iskorenjene tropske bolesti koja se ovde pojavila 1972 – nekoliko godina sam uporno istraživao "slučaj". Valjda sam predosetio da nije reč o medicinskoj aferi, nego o bolesti jugoslovenskog društva čiji su temelji, tih godina, bili ozbiljno uzdrmani.

O tome, uostalom, govori vaš film.

Govori upravo o tome... Ključni događaji tog vremena – 1968, *maspok* u Hrvatskoj, pad liberala u Srbiji 1972 – oni su, kažem, ljuljali Jugoslaviju mnogo pre nego što se ona raspala. Osnovna zamisao filma *Falsifikator* bila je da pokažem kako smo se 1968. spremali za pad. *Ako smo pali, bili smo padu skloni*, rekao bi Branko Miljković. Ipak, žao mi je...

Foto: Ivan Šepić

Ali, kako je nastao *Falsifikator*? Povo-dom dvadesetogodišnjice pada Berlinskog zida, od Geteovog instituta u Nemačkoj do-bio sam da napišem bilo šta na temu pada; i, nisam imao dilemu: najveći pad u mom životu bio je pad Jugoslavije; *Falsifikator* je film o tome. Moj glavni junak ima iluziju o Jugoslaviji i Titu koja će se na kraju, kada on dospe u zatvor, raspršiti kao kula od karata. U tom zatvoru sa njim leži neka vrsta manekena budućih rušitelja Jugoslavije: Crnogorac, bivši informbiroovac, za-tim jedan ustaša...

Jedan od dvojice braće Hrkač, bombaš iz bioskopa "20. oktobar".

Tako je. I njega sam smestio u istu ćeli-ju sa "falsifikatorom". Sa njima su i muslimanski fundamentalista, kao i Srbin, se-rijski ubica. Glavni junak ne pripada tom svetu; ubeđen je u ispravnost velikog vođe, u savršenstvo zemlje u kojoj živi.

I sami ste imali tu vrstu iluzije o Jugoslaviji?

Ne. U svom autobiografskom filmu *Tito i ja*, opisao sam iskustvo desetogodišnjeg dečaka koji je, zbog toga što je svojim rodi-teljima pisao kako mu se ojela zadnjica dok je marširao Titovim rodnom krajem, postao sumnjivi politički element. Inače, Tita sam prvi put video u Belom dvoru gde sam, na neki način, doživio pad iluzija koje sam do tog trenutka o njemu imao.

Šta vam je srušilo iluzije?

Titova crvena kosa. Izgledao je kao lik iz crtanog filma. Nekako artifičijelno, ne-stvarno. Iako, navodno, veliki ljubitelj dece, nije mi delovao kao čovek od krvi i mesa. A i farbao se... Još jedna okolnost je utica-la na to da izgubim iluzije: kao najbolji od najboljih, pripadao sam selenitima, pionir-skoj organizaciji čiji su članovi pripremani za sletanje na Mesec. U Pionirskom parku smo "trenirali" desetak dana: obukli su nas u padobranske kostime, spuštali pomoću neke sajle pokušavajući da dočaraju iskr-cavanje na Mesec... Iako sam jedno vreme verovao da sam budući Nil Armstrong, ti su me treninzi dosta uzdrмали; izgleda da sam već tada bio spreman da razmotrim sopstvenu ljubav prema "velikom vođi".

Kao dječak od desetak godina zaista ste na tako nešto već bili spremni ili vam se ta priča učinila zgodnom, pa ste je kasnije nadogradili?

Verovatno je krenuo neki crv sumnje; kasnije je to nadograđeno... Ali, postojala

je još jedna okolnost: u kući mojih roditel-ja – Radeta i Olivera Marković – okupljali su se umetnici koji su često znali da ogo-va-ju Titov režim, da prave viceve na njihov račun. Slušao sam ih i, iako dečak, od toga morao nešto i da čujem. Dvanaest godina kasnije, u avgustu 1968, kao student, video sam upad sovjetskih tenkova u Čehoslo-vačku. Iluzije da je u takvim sistemima mo-guće živeti u skladu sa pravdom i sopstve-nim osećanjima, definitivno su se raspršile.

Ipak, mogli ste da vidite razliku iz-među socijalizma Titove Jugoslavije i prosovjetskog totalitarnog boljševizma u Čehoslovačkoj?

Jesam, naravno. Za razliku od Čehoslo-vačke u kojoj je "socijalizam sa ljudskim likom" delovalo prilično mračno i stegnu-to, u Jugoslaviji se relativno dobro žive-lo. Disalo se slobodnije, radilo, putovalo bez viza...

Desetak dana prije sovjetske inter-vencije, Tito je posjetio Prag, gdje ga je dočekalo blizu milion odušev-ljenih građana. Jeste li prisustvo-vali tom događaju?

Nisam. Bio sam na odmoru, u Budvi... Tito je u Prag došao kao neko ko je držao češku stranu, što je Čehoslovacima, pre-strašenim od Leonida Brežnjeva i sssr, mnogo značilo.

Igrom slučaja, moj otac je u to vreme u Bratislavi snimao neki američki film. Ka-snije mi je pričao kako se jednoga jutra probudio, otvorio prozor svoje hotelske sobe i ostao zapanjen.

"Učinilo mi se", sećao se, "da je u mene bilo upereno pedeset tenkovskih cevi. Brzo sam navukao zavesu. Pomislio sam: kakav ružan san!"

Nedugo posle sovjetske intervencije, iz Čehoslovačke je prema Jugoslaviji krenu-la reka izbeglica. Moj otac je tih dana iz Bratislave u Beograd prevezao jedan broj umetnika. Granice su bile otvorene... U na-šoj kući su se tako našle i neke moje kolege iz Praga sa svojim porodicama.

A vi?

Čim sam čuo da su Rusi upali u Čeho-slovačku, spakovao sam se i otišao u Prag.

I vaš prijatelj i kolega sa studija, re-ditelj Rajko Grlić, ispričao mi je kako je tog 21. avgusta 1968. sa Korčule odjurio u Prag. Zašto ste jurili?

Jurio sam najpre zbog toga što se tamo nalazio i moj otac; drugo, osećao sam da

naprosto moram biti na mestu gde se do-gađa drama.

Inače se trudite da se nadete na mje-stima gdje se događa drama?

Uvek. Veoma sam radoznao i mislim da bi reditelji morali da vide što više stvari "uživo". Čak i one koje su teške, opasne i odvratne. Takav je naš posao. Ne može-te da režirate ako niste videli sirov, ogo-ljeni život. Nekoliko puta sam, recimo, prisustvovao trenutku umiranja; gledao sam smrt... I to je važno. Ako lično ne vi-dite ono o čemu govorite, slika koju pra-vite ne može biti autentična. Zbog toga sam jurio da budem tamo gde se događa drama. A i zato što sam Prag i studentski dom u kome sam stanovao doživljavao kao svoj dom. Naprosto, hrlio sam kući. I bio šokiran onim što sam video. Tog tre-nutka sam doneo odluku da ću ubuduće svakim svojim delom pokušavati da op-struiram *mračnu silu* koja nas pritiska. Logično, u to vreme su Varšavski pakt i Sovjetski Savez bili *mračna sila*. Kada je pao Berlinski zid, pomislio sam da je *ona* nestala; uplašio sam se da više neću ima-ti čime da se bavim, protiv čega da se bo-rim. Međutim, užasnuto, ubrzo sam utvr-dio da je *mračna sila* samo promenila ko-stim, da se pretvorila...

U šta se pretvorila?

U nacionalizam. Stara Staljinova teza je da je boljševičku vlast, kada se uruši, naj-bolje zameniti nacionalističkom.

"Nacionalizam kao poslednji stadi-jum komunizma"?

Nažalost, to smo iskusili na sopstvenoj koži. Slobodan Milošević i njegova supruga su očito razmišljali kako da spasu svoj omi-ljeni sistem; tako su došli do nacionalizma.

I, šta ste o vidjeli kada ste stigli u Prag?

Očajanje! Sovjetska okupacija je bila isplanirana i izvedena savršeno. NKVD-ov-ci su na aerodrom Ruzinje ušli u pet uju-tro; u pet i petnaest, počelo je sletanje so-vjetskih aviona; u zoru, na svim trgovima svih gradova stajali su tenkovi. Tenkovske posade su bile uglavnom azijske i sigu-ran sam da ti mladići nisu imali pojma gde se nalaze i zašto su tu gde su. Stajali su na Vaclavskim nameštima, dok su se Česi bu-nili, protestovali... Sećam se, u jednom mo-mentu, besni građani su zapalili rezervo-ar sovjetskog tenka, nakon čega je vojnik slistio fasadu praškog Narodnog muzeja.

Foto: A. Andić

Time je prisutnima pokazao šta bi se moglo dogoditi nastave li da ga ometaju. Česi su pametan narod, znate... Tokom nemačke okupacije, u Pragu nije pala ni jedna cigla. Ali su zato, posle odlaska nacista, Česi u nasleđe dobili Barandovo, filmski grad koji su im Nemci izgradili; od Rusa su, tokom sovjetske okupacije, dobili metro. Dakle, za razliku od našeg sumanutog mentaliteta u kome je najvažnije izgubiti glavu, Česi to rade mudro. Kao narod, imali smo suviše događaja koji su nam zapečatili sudbinu. Uzmite samo Sarajevski atentat 1914. i 27. mart 1941!

Ta dva događaja su, po vašem mišljenju, negativna?!

Evo, reći ću vam: u Prvom svetskom ratu izginulo je trideset procenata muškog stanovništva Srbije; posle 27. marta 1941, Beograd je srušen sa zemljom. *Bolje rat nego pakt!* Zamislite kakva je to ideja!... Srbi su ponekad autodestruktivni i u teškim istorijskim momentima često biraju smrt. To jeste herojski, ali posledice trpe oni koji dolaze posle njih.

Česi imaju Jana Palaha...

Da, imaju... Jan Palah se spalio u januaru 1969. Bio je to veliki šok. Moj kolega Pega Popović uspeo je da uđe u mrtvačnicu i snimi Palahovo izgorelo telo. Ta slika je obišla svet. Mislim da ju je na naslovnoj strani objavio i "Pari mač". Na Vavilonskim nameštima se okupilo blizu pola miliona ljudi i sanduk sa Palahovim telom je putovao od ruke do ruke. Nalazio sam se u masi; na neki način sam i sam dodirnuo Jana Palaha.

Čehinje su, piše vaš profesor Milan Kundera, imale interesantan način na koji su protestovale protiv sovjetske okupacije: kratkim suknjama i dubokim dekolteima izazivale su neprijateljske vojnike. Jesu li?

Jesu, zaista. To je tako karakteristično za Čehe... Sećam se da je naša drugarica, danas poznata rediteljka Agnieszka Holland, pobesnula videvši praške devojke koje su, u svojem izuzetno kratkim suknjama, defilovale pored sovjetskih vojnika.

Nešto slično se događalo i tokom demonstracija 1996/97: beogradske studentkinje su se dovijale kako da odobrovolje policajce koji su stajali u kordonima oko televizije, na Terazijama... O tome sam kasnije napravio dokumentarac.

Kako su praški studenti reagovali na sovjetsku okupaciju?

Zabarikadirali smo se po fakultetima i proglasili okupaciju. Sa nama su bili i naši profesori. Jedan sovjetski tenk je stao ispred zgrade, uperivši cev u vrata fakulteta; dani se nije pomerio s mesta. Ni mi se nismo pomerili, gledajući s vremena na vreme u cev koja je tako preteći stajala u vratima... Sećam se da sam kasnije, 1996, kad su beogradski studenti kretali da organizuju otpor protiv Miloševićeve krađe lokalnih izbora, svom studentu, Čedomiru Jovanoviću, rekao da bi bilo najbolje da se zabarikadiraju na fakultetu i da ne dozvole da tamo uđe bilo ko ko nije student ili profesor...

Inače, u vreme sovjetske okupacije, imao sam ideju da snimim film po jednoj

od najvažnijih knjiga koje sam pročitao u životu – Kamijevoj *Kugi*. Pre Kamija, dugo sam bio oduševljen Francom Kafkom. Naš fakultet je bio smešten u nekadašnjoj praškoj gimnaziji...

Koju je učio i Franc Kafka?

Ne samo to. Kada smo došli na prvo predavanje, profesor nas je obavestio da sedimo u istoj učionici u kojoj je nekada sedeo Franc Kafka! U toj prostoriji je bila smeštena katedra za režiju. Bio sam impresioniran. Često sam lutao Pragom pokušavajući da, recimo, pronađem poštu u kojoj je Kafka radio; imao sam iluziju da mogu fizički da rekonstruišem njegov život... Kasnije sam se, kažem, naslonio na Kamija, posebno na *Mit o Sizifu*, na *Kugu*, na celu filozofiju apsurdna. Verovatno i zbog apsurdne situacije u kojoj se tog momenta nalazilo društvo i svet u kome sam živio.

Koliko dugo vam je predavao Milan Kundera?

Godinu dana. Predavao je literaturu xx veka. Kako bih mogao da pratim njegova predavanja, žurio sam da što pre naučim češki jezik. Pošto nisam imao nikakav rečnik, našao sam dva udžbenika sovjetske političke ekonomije: prvi na češkom, drugi na srpskohrvatskom. Upoređujući te dve knjige, za tri meseca sam naučio jezik.

Kundera nam je, sećam se, oba semestra govorio o Tomasu Manu i Ernestu Hemingveju. Jednom mu je neko od studenata zamerio što forsira "tog Nemca".

"Uostalom", rekao je moj kolega, "Nemci su završili kao fašisti."

"Valjda je samo tako velika nacija koja

je svetu dala Getea, bila u stanju da padne tako nisko, u fašizam", odgovorio mu je Milan Kundera.

Koje godine ste upisali filmsku režiju?

1965, sa osamnaest godina... Snimajući film u Čehoslovačkoj, moj otac je zaradio neke silne krune i, ne znajući šta bi sa njima, predložio mi da odem u Prag i tamo upišem režiju. Iako su mnogi u to vreme Prag smatrali socijalističkom "vukojebinom", otac je znao da Česi imaju dobru filmsku školu... Režiju sam upisao iz čistog snobizma.

Kako – iz snobizma?!

Tako što o njoj nisam znao – ništa. Doduše, gledao sam nekoliko filmova Miloša Formana; pre svih, *Crnog Petra*. I to je bilo sve!

Na našem fakultetu – koji je, inače, bio besplatan – većina studenata su bili stranci. Iz Jugoslavije je stizalo mnogo ljudi... U Prag smo najpre došli Srđan Karanović i ja; kasnije su nam se pridružili Rajko Grlić, Lordan Zafranović, Goran Paskaljević, Živko Zalar iz Zagreba, Grzinčić... Doduše, budući da je praška filmska škola osnovana posle Drugog svetskog rata, prvi ju je upisao Aleksandar Petrović, koji je, posle Rezolucije Informbiroa 1948, ipak morao da se vrati u Beograd.

Oskar Danon mi je pričao o toj velikoj jugoslovenskoj zajednici koja je, prije Drugog svjetskog rata, postojala u Pragu.

Jeste, jeste... U Pragu ste čak imali i studentski dom kralja Aleksandra, podignut za naše, jugoslovenske studente. Mnogo njih je, uključujući Oskara Danona, studiralo muziku. Prag je tih godina bio pravi panslavistički centar u kome je iluzija o kulturnom ujedinjenju slovenskih naroda bila izuzetno jaka. Drugo, Prag je stari univerzitetski centar, sa kvalitetnim fakultetima. Jugoslovenima je, pored toga, i češki jezik bio veoma blizak. Uostalom, rekao sam vam da sam ga naučio za svega tri meseca. Rajko Grlić danas odlično govori češki, Karanović takođe. Jedino ga Lordan Zafranović, koji je ostao da živi u Pragu, nikada nije naučio.

Kada ste stigli u Prag, kažete, niste znali ni riječ češkog. Kako ste onda položili prijemni ispit?

Uz pomoć prevodioca i Srđana Karanovića koga sam uzeo za snimatelja

svog ispitnog filma; on mi ga je zapravo i napravio.

O čemu je govorio vaš film?

Ne bih tačno mogao da definišem. Valjda o nekoj vrsti otuđenja. Ta se tema tih godina dosta "nosila". U mom filmu, doduše, niste mogli biti načisto ko je i zbog čega otuđen. Kasnije sam se uozbiljio... Inače, u životu sam polagao nekoliko prijemnih ispita. Naročito onda kada sam se pitao da li sam odluku da studiram režiju doneo iz snobizma ili sam za to imao nekog dara. Ko će to da presudi? Poslednji put sam pre desetak godina bio upao u ozbiljnu krizu: verovao sam da je sve što sam uradio luk i voda i da bi bilo dobro da najzad krenem da se bavim nečim ozbiljnim.

Zašto ste upali u krizu?

Ako se čovek bavi ovom vrstom posla, to mu se, verujem, često događa. Samo su glupi ljudi uvek zadovoljni sobom; samo oni nemaju sumnje i krize; samo se oni ne preispituju. Ozbiljni i misleći ljudi obično sve dovode u pitanje.

Jeste li se preispitivali prije nego što ste upisali režiju? Pretpostavljam da ste bili svjesni da će vas, kao dijete poznatih umjetnika, uvijek sa njima upoređivati...

Naravno. Ali, čovek uvek nađe visinu na koju će postaviti letvicu. Poznati roditelji su prepreka koju morate da preskočite. Ljudi naivno misle da je lakše. Nije... Čim sam položio prijemni ispit, moj otac je Srđana Karanovića i mene ostavio u Pragu. "Je li to ono što si hteo?" – pitao me je. "E, sad zdravo!"

Okrenuo se i vratio u Beograd. Nas dvojica smo ostali sami u nepoznatom gradu; nismo znali jezik, a nismo imali baš ni nešto mnogo novca. Međutim, bila je to važna i dobra lekcija.

Jedno vreme sam stanovao u groznom, prljavom studentskom domu, hranio se u menzi birajući između ručka i večere jer za oboje nisam imao novca. Tu sam se očeličio i to što je moj otac teška srca uradio, jedna je od najvećih usluga koju mi je neko učinio u životu... U Pragu sam proveo pet godina i tamo se, pod drugim uticajima, formirao kao umetnik.

Pod čijim uticajima?

Pod uticajem srednjoevropske civilizacija koja je drugačija od ove iz koje sam došao. Pominjao sam Kafku... U Pragu imate preko stotinu pedeset katedrala iz kojih

se, uprkos komunizmu, uvek mogla čuti divna muzika. Orgulje, čudesni koncerti... Od te kulture sam dosta toga usisao. Kada sam se vratio, imao sam drugačije poglede na umetnost, na život. Naprosto, bio sam drugačiji. Doduše, i u kući sam dobio dobru podlogu: već sam vam rekao da sam, još u detinjstvu, imao priliku da upoznam mnoge ljudi iz sveta pozorišta i

■ **Kundera nam je, sećam se, oba semestra govorio o Tomasu Manu i Ernestu Hemingveju. Jednom mu je neko od studenata zamerio što forsira "tog Nemca". "Uostalom", rekao je moj kolega, "Nemci su završili kao fašisti." "Valjda je samo tako velika nacija koja je svetu dala Getea, bila u stanju da padne tako nisko, u fašizam", odgovorio mu je Milan Kundera**

filma. Aleksandar Popović je, recimo, svoj prvi komad, *Ljubinko i Desanka*, doneo mom ocu. Dugo je bio na Golom otoku i, sećam se, kada je 1964. pokucao na naša vrata, ličio mi je na one čupavce iz kutije. *Ljubinko i Desanka* je, inače, jedini komad koji je moj otac režirao.

Sjećate li se Čekajući Godoa u Beogradskom dramskom pozorištu?

Foto: Ivan Šepić

Doduše, sredinom pedesetih ste imali jedva desetak godina...

Sećam se, sećam... Pa, u tom pozorištu sam praktično rođen.

Posle zabrane predstave *Čekajući Godoa*, kod nas u stanu su počeli da se okupljaju nezadovoljni glumci: Ljuba Tadić, Bata Paskaljević, Mića Tomić... Dogovorili su se da u znak protesta napuste pozorište i postanu slobodni umetnici. Što je, za to vreme, bila gotovo revolucionarna ideja. Poštujući dogovor, moji roditelji su dali otkaz. Ali, nisu svi sledili njihov primer. Oni koji su u poslednjem trenutku odustali, kasnije nisu dobro prošli; taj kukavičluk ih je koštao. Razmišljajući o tome, kasnije sam shvatio da čovek, ako pristane na kompromis oko ključnih stvari, ulazi u rizik da sebi uništi život.

Sami niste pravili takve kompromise?

Trudio sam se. Doduše, veći deo života sam proveo sam. Nisam imao decu, pa sam mogao da kažem – dobro, neka mi urade šta hoće, ja ću po svom. Sada imam

porodicu i na stvari gledam drugačije... Ljudi koji imaju decu prinuđeni su da prave mnogo više kompromisa, da sve učine kako bi ih zaštitili. Iako ne mislim da je to dobro za umetnost, mogu da razumem da je to dobro za život. A život je uvek ispred umetnosti.

Iako ste, kažete, rođeni i odrasli u pozorištu, njime ste počeli da se bavite kasno, tek u svojoj pedesetoj. Zašto?

Zato što u Miloševićevo vreme, osim *Urnebesne tragedije*, koju sam radio u Bugarskoj, nisam snimao filmove. Naprosto, sebi nisam mogao da dozvolim saradnju sa ondašnjom "tv Bastiljom". Umesto toga, napisao sam nekoliko pozorišnih komada, nekoliko knjiga, režirao u pozorištu... Na taj način sam nastavio da radim o glavi onoj *mračnoj sili* s početka priče.

Nakon studija u Pragu, vratili ste se u Beograd?

U Beograd sam se vratio 1969. Ali, pre završetka fakulteta, na Televiziji Beograd sam, u okviru serijala *Neobavezno*, počeo da radim prve dokumentarne emisije. Urednica Kulturne redakcije Televizije Beograd bila je Zora Korać... Filmovi koje smo pravili bili su prilično angažovani i za to vreme provokativni.

Pred vas, ko je pravio te filmove?

Srđan Karanović, Dejan Karaklajić, Jovan Aćin, Goran Paskaljević, Vladimir Momčilović... Uglavnom, reditelji moje generacije.

Koja se, na jugoslovenskoj kulturnoj sceni pojavila krajem šezdesetih, posle takozvanog crnog talasa u kulturi?

Progon autora "crnog talasa" – vraćamo se na istu godinu – počeo je odmah posle 1968. Moja generacija je došla nakon velikih imena kakva su bili Živojin Pavlović, Dušan Makavejev, Aleksandar Petrović, Želimir Žilnik i krenula da snima igrane filmove koji – za razliku od naših dokumentarnih – na prvi pogled nisu bili mnogo angažovani; umesto toga, imali su veliku gledanost i strategiju da se protiv *mračne sile* bore na naoko zabavan način. Što je poznati rediteljski trik. U Americi, na primer, imate mnogo subverzivnih reditelja koji, snimajući komercijalne filmove, u stvari rade o glavi zemlji u kojoj žive. Takav je, recimo, Gas van Sant. Ili Pol Verhoven.

Desetak godina kasnije, shvatajući o čemu je riječ, njemački "Zidojce"

cajtung" će, povodom vaše Nacionalne klase, objaviti tekst pod naslovom "Skepticizam u socijalizmu".

Tu sam se, priznajem, zaledio. U Jugoslaviji je, naime, krajem sedamdesetih vladala velika pomama za *Nacionalnom klasom* u kojoj niko nije video ništa loše; istovremeno, u opširnom tekstu koji pominjete, Nemci su analizirali tu sumnju u komunizam koja je, dakako, bila osnova mog filma. Bojao sam se da bi to ovde neko mogao da iskoristi. Međutim, prošlo je.

Ali, vratimo se za to vreme neobičnom i provokativnom serijalu *Neobavezno*: jednom sam, recimo, pročitavši tekst u novinama o mladiću iz Futoga koga su izbacili iz Saveza komunista samo zato što je imao bradu, otišao i o tome napravio dokumentarni film. Glavnog staljinistu, partijskog sekretara koji je mladića izbacio iz Saveza komunista, zatekli smo u poljskom klozetu, odakle smo ga izvukli i intervjuisali dok je navlačio gaće. Film je imao odlike onoga što će kasnije postati moj stil...

Kako biste ga definisali?

Kao mešavinu tragičnog i komičnog, humora i užasa. Valjda je to deo mene; biće da sam i sam takav... Uzgred, mislim da je smeh oblik jaukanja. Čovek se ne smeje ničemu što ga ne dotiče; i obratno: smešno mu je ono što ga boli, ma koliko, inače, bilo krvavo. Zar se tridesetih godina xx veka, gledajući "slepstik" komedije u kojima se debeli milioner oklizne i padne, Amerikanci zapravo nisu smejali svojoj nemaštini, očajanju u kome su živeli? Jesu. Jer, debeli milioner koji padne na zadnjicu je smešan. Ali zamislite nekog siromaška koji se oklizne i zaradi otvoreni prelom noge; to već nije smešno.

Čemu ste se vi smijali?

Svemru što me je bolelo. Na kraju, sa užasom sam utvrdio kako mi se uglavnom događa ono o čemu sam govorio u svojim filmovima. Nedavno sam, recimo, imao malu hiruršku intervenciju i to upravo u bolnici u kojoj sam 1982. snimio film *Variola vera*. Čim sam legao na operacioni sto, shvatio sam da zapravo ležim u sali u kojoj sam snimio scenu obdukcije sa Bogdanom Dikličem.

"Bože", rekao sam, "da li je moguće da sam sve ovo već snimio?"

Inače, od *Variole vere* sam planirao da napravim komediju; ispao je horor. A to je

dokaz da vaše delo ponekad ima svoju posebnu logiku. I sudbinu.

Vaš profesor literature je pisao kako su smijeh i humor najbolje oružje protiv represivnih režima.

I to podvodim pod korpus srednjoevropskog duha. Ne kažem da je to izum mog profesora Milana Kundere ili, uopšte, češki izum; ali, upravo su se Česi humorom branili od patnje koju im je nametao realni socijalizam. Dakle, na neki način sam preuzeo njihov "recept": smehom sam se borio protiv sistema koji me je kinjio.

Kao umjetnik ste se, kažete, formirali u Pragu, pod uticajem srednjoevropske kulture, književnosti, muzike... Šta je sa filmom? Od koga ste učili?

Uvek su mi se najviše sviđali autori koji su imali drugačiji pristup umetnosti od onoga koji sam sam imao. Tako sam se jedno vreme oduševljavao Žan-Pjerom Melvilom, francuskim rediteljem koji je u početku bio uzor *novotalasovcima*, a onda nastavio u sasvim drugom smeru: radio je krimiće; *Samuraj* je pravo remek-delo. Melvil je možda bio jedini evropejac koji je pravio američke filmove u kojima se govorilo francuskim jezikom. Tokom Drugog svetskog rata, pripadao je Pokretu otpora, bio

heroj. Moj drugi uzor je glumac i reditelj Džon Kasavetis, autor najevropskijih filmova u Americi. Inače, oduvek mi je bio bliži evropski film. U jednoj fazi sam istraživao žanrove, ali nikada do kraja i nikada samo radi žanra. U žanrovskom i stilskom pogledu, mogu da kažem da nisam napravio sličan film; ako ste primetili, svi izgledaju kao da su ih radili različiti autori. Film sa kojim sam diplomirao...

Šta je bio vaš diplomski film?

Bez naziva, rađen po istoimenoj priči Borisa Pilnjaka. Uradio sam ga 1970, za Televiziju Beograd. Budući da niko od moje generacije nije imao novca da snimi igrani film, Zora Korać je rešila da nam pomogne.

"Svi filmovi će biti inspirisan nekim književnim delom", rekla je. "Scenarije će vam pisati naši mladi pisci."

Dopao mi je Danilo Kiš, u to vreme već afirmisan pisac. Nažalost, nije mnogo poznavao filmsku dramaturgiju, tako da je naša saradnja završila tragično.

Zašto?

Zato to je o Pilnjakovoj priči Kiš napisao veoma interesantan tekst – više esej – koji je, nažalost, za mene bio neupotrebljiv. Žureći da što pre završim, odlučio sam da ne prihvatim Kišov scenario i da sve uradim po svom. Na kraju, učinio sam diletantsku

pogrešku: kao autore scenarija, potpisao sam Danila Kiša i sebe. Film je uskoro prikazan na beogradskom Festivalu kratkometražnog i dokumentarnog filma. Nakon projekcije, cela sala Doma sindikata – njih oko dve hiljade – stajala je i zviždala. Kao na fudbalskoj utakmici. Sutradan je održana konferencija za štampu na kojoj se pojavio Danilo Kiš; objasnio je da, iako potpisan, sa mojim filmom nema veze. Što je bila istina.

Jeste li se branili?

Nisam rekao ni reč! Slušao sam i očajavao, ubeđen da će to biti moj poslednji film, da sam završio karijeru... I Zora Korać je bila ljuta.

"Šta si to uradio, idiote?!", vikala je.

Godinu dana kasnije, vrativši se iz vojske, u dubrovačkoj Gradskoj kavani neleteo sam na Danila Kiša, Mirka Kovača i Filipa Davida.

"Hej, Gorane!", pozvao me je Kovač krenuvši ka meni. "Dođi, sedi sa nama."

"Ne pada mi na pamet!", odbio sam ga, još uvek uvređen i ljut na Kiša.

Kovač je ipak nekako uspeo da me nagovori. Seo sam, a onda je, potpuno neočekivano, Kiš ustao i izvinio mi se pred celom kafanom.

Šta je rekao?

“Izvini, učinio sam nešto što nije bilo u redu”, rekao je.

Za mene je to bio veliki gest. Kasnije smo postali prijatelji... Danilo Kiš je bio ne samo veliki pisac, nego i divan čovek. Fantastično je pevao, bio veliki šarmer... Nažalost, jednom sam prema njemu postupio veoma nesmotreno. Nisam znao da ima rak i, negde pred kraj, upitao sam ga – kako to da nije napisao više. Iz perspektive Kišove bolesti, delovalo je kao da sam ga navodio da napravi neku vrstu sopstvenog bilansa; kao da sam se opraštao. Pogledao me je...

“Napisao bih...”, rekao je. “Samo da nije te proklete odgovornosti.”

Danilo Kiš je bio ta neverovatna mešavina Mađara, Jevrejina i Crnogorca; u sebi je sabrao najbolje od svih nacija.

Danilo Kiš je o sebi govorio kao o poslednjem jugoslovenskom piscu.

Jeste, i tu ga razumem... Zapravo, Kiš je bio Jugoslavija. Kada je umro...

Ta 1989. godina je bila... U avgustu je umrla Mira Trailović, u septembru Oskar Davičo, 15. oktobra – Danilo Kiš. A to bi, vjerujem, bio ogroman gubitak i za mnogo veće kulture od jugoslovenske. Ili srpske, kako hoćete.

U pravu ste: Jugoslavija je nestajala... Odlaskom svih onih ljudi koji su održavali njen duh – taj neponovljivi duh Jugoslavije – pred našim očima, ta je država polako počinjala da se topi.

Šta se kasnije dogodilo sa vašim filmom *Bez naslova*? Sa njim ste diplomirali?

Jesam. I to sa desetkom.... Ubrzo nakon fijaske koji sam doživio u Domu sindikata, prijavio sam se u vojsku. Dobio sam Petrovac na Mlavi i, znate... Kada čovek jednom uđe u taj loš niz, nema kraja. U to vreme, krenula je afera sa filmom *Plastični Isus*, reditelja Lazara Stojanovića. Lazi je to namestio neki kapetan vojne službe bezbednosti iz Požarevca...

Vuk Obradović?

Tako je. Obradović je kasnije postao najmlađi Titov general, a mnogo kasnije i jedan od lidera pos-a. Verovatno ubačen od strane UDB-e... E, taj kapetan Obradović je odmah krenuo da me propituje poznajem li Lazu Stojanovića.

“Kako ne?!” odgovorio sam, ubeđen da

Foto: A. Andić

je to poznanstvo dobra preporuka. “Odlični smo prijatelji.”

Ubrzo sam zaglavio gardu i mitraljez.

Lazar Stojanović kaže da su u tu jeđinicu u Požarevac uglavnom slali “neposlušne” i “sumnjive elemente”.

Tačno: bila je to neka vrsta kaznenog puka. Dupli kažnjenici – kakav sam bio – odlazili su na novu kaznu, u Petrovac na Mlavi... Znao, bio sam gradsko dete, živio lagodno; odjednom, sa mitraljezom od trinaest kilograma okačenim o desno rame, morao sam da pešačim i po četrdeset kilometara dnevno. Bio sam očajan; jedini put u životu ozbiljno sam razmišljao o samoubistvu.

“Džepno izdanje!”, šapnuo mi je, trgnuvši me iz sumornih misli, neki vojnik, Beograđanin...

Šta to znači?

Kao beg od stvarnosti, preporučio mi je knjige malog formata koje staju u džep od uniforme. Nabavio sam mnogo tih knjiga i čitao kada sam god bio u prilici. Čak i u vreme marša. I to me je zaista spasilo.

Nakon nekoliko meseci, vojni rok sam nastavio u mnogo boljem ambijentu: postavljen sam za asistenta režije u filmu Žike Mitrovića, *Užička republika*.

Žika je bio pravi beogradski mangup, reditelj sa najviše snimljenih filmova u Jugoslaviji. U vreme *Užičke republike* ušao je u sukob sa svojim producentima, tadašnjim reeksporterima kakvi su bili “Inex” ili “Jugoexport”.

Kažu da su to bile UDB-ine firme?

Verovatno. Žika je nervirao direktore tih UDB-inih preduzeća zato što je snimanje

Užičke republike, tog megalomanskog projekta, umesto planiranih tri, trajalo deset meseci. A to je, naravno, iziskivalo ogromne troškove. Shvativši da će ga ta investicija uništiti, “Inex” je odlučio da prekine snimanje. Ali ih je Žika, budući da se majstorski snalazio u političkim vodama, optužio da opstruiraju rad na filmu koji govori o *herojskoj partizanskoj borbi*. Tako je preživio i nastavio rad... Kasnije sam shvatio da je, posle fakulteta, saradnja sa Žikom Mitrovićem za mene bila najbolja filmska škola koju sam dobio u životu.

Šta ste naučili?

Naučio sam kako se snimaju masovne scene, kako se rade eksplozije, padovi sa konja, specijalni efekti... U tom smislu, Žika Mitrović je bio odličan zanatlija. Kada je umirao, tražio je da me vidi. Ležao je u šok-sobi, polumrtav. Pokretao je usne, pokušavao nešto da mi kaže. Nisam uspeo da shvatim šta je hteo.

“Žika ti ostavlja svoju rediteljsku stolicu”, rekla mi je njegova supruga.

To mi je veliko priznanje... U životu sam dobio mnogo nagrada, ali neke kao što su ta stolica ili orden Francuske Republike znače mi više od ostalih.

I, ako već govorimo o nagradama, sećam se da sam, kada sam počinjao, patio zbog toga što ih ne dobijam; kasnije, kada su krenule da stižu... U svojoj hotelskoj sobi sam, na primer, 1987. imao četiri Zlatne arene: dve moje, jednu Anice Dobre i...

Za Već viđeno?

Tako je. A, eto, negde u isto vreme kada je održan filmski festival u Puli, bio je organizovan turnir u tenisu na kome sam

osvojio treće mesto; kao nagradu, dobio sam knjigu *Istarska kuharica*.

“Bože”, pomislio sam, “kada bi ljudi znali da mi ova knjiga znači mnogo više od sve četiri Zlatne arene, pomislili bi da sam lud; u najmanju ruku, da sam blaziran...”

Jeste li?

Ne, ne, nisam... Ta *Istarska kuharica* mi je zaista bila draža. Zašto? Posle onog fijaska u Domu sindikata, shvatio sam koliko me je to što sam tada pregrmeo na neki način ojačalo. Neuspesi čeliče, uspesi korumpiraju, znate... Pored toga, uspesi su mi uvek delovali pomalo sumnjivo; ili sam barem nastojao da ih prikazem kao nešto nebitno, nešto što je... tako.

Kome ste to nastojali da prikazete – sebi ili drugima?

I sebi i drugima. Uostalom, nagrade niko ne pamti; ostaju samo filmovi. *Nacionalna klasa* ili *Majstori, majstori* – iako stari preko trideset godina – filmovi su koji još uvek žive. A nagrade... To je obično gvožđe. Njima sam jednom napunio kontejner ispred svoje zgrade.

Zašto ste to učinili?

Bio sam u krizi, mislio da odustanem od ovoga što radim. A i više nisam imao slobodnog mesta u stanu.

Pomenuli ste Specijalno vaspitanje...

Specijalno vaspitanje je film snimljen na šesnaest milimetara, poluamaterski, sa veoma skromnim i ograničenim sredstvima. Pored debitanta kakvi su bili Branislav Lečić, Aleksandar Berček ili Slavko Štimac, u njemu su igrale veličine poput Bekima Fehmiua, Ljubiše Samardžića... Radili su besplatno, bez honorara.

Kako vam je uspjelo da ih ubijedite da rade bez honorara?

Svideo im se tekst... Bekim Fehmiu, koji je bio velika ne samo jugoslovenska nego i evropska zvezda, pristao je čim je pročitao scenario. Kada je došao na prvo snimanje, rekao sam mu da, nažalost, krećemo od poslednje scene.

“Kako to misliš – od poslednje?” – čudio se. “Pa, ne znam šta se dogodilo pre toga.”

Objasnio sam mu da sam prostoriju u kojoj se, kao, nalazila mrtvačnica mogao da dobijem samo tog dana. Nije se bunio...

Inače, oko tog filma se dogodila zanimljiva stvar: na moju karijeru filmskog reditelja presudno je uticao jedan činovnik beogradske gradske uprave.

Kako je uticao?

Pošto je film trebalo da snimamo u pravnom domu “Vasa Stajić”, prethodno smo za to morali da dobijemo dozvolu be-

■ “Deo šezdesetosmaša je postao vlast: Bil Klinton, Joška Fišer... O našim šezdesetosmašima-kolaborantima, koji su se utopili upravo u ono protiv čega su se borili ‘68, da i ne govorim. A mi ostali? Naša jedina krivica je što smo – izgubili... Da, mi smo gubitnici”

ogradskog Sekretarijata za omladinu. Ili nečeg sličnog... Sekretar je bio izvesni Rakočević, verovatno i on Crnogorac. Delovao mi je pomalo čudno: onako zalizan, u toj sivoj kancelariji...

“Ostavite mi scenario i, ako mi se sviđa, daću vam dozvolu; ako ne, moraćete za snimanje da tražite neko drugo mesto”, kazao je.

Sutradan mi je, čim sam ušao, rekao da je tekst pročitao, da mu se ne dopada i da mi ne da dozvolu.

A vi?

Stajao sam i gledao ga zbunjeno. Šta da radim?

“Interesuje li vas zašto mi se ne sviđa?”, pitao je.

“Interesuje”, rekao sam više iz učtivosti.

“Pa, evo”, krenuo je, “u vašem scenariju nema osnovne stvari.”

“Čega nema?”, pitao sam zgranut.

“Nema osnovne drame!”, ponovio je.

“Vaspitači i ljudi koji rade po kazneno-pravnom domovima uglavnom nemaju mnogo uspeha; njihov posao je apsurdan. Zašto? Zato što je onoga trenutka kada se između društva i deteta od trinaest, četrnaest godina uspostavi odnos progonitelja i progonjenog priča završena: tom detetu nema spasa! Sve se već odigralo!”

Nisam mogao da verujem! To što je govorio mi je otvorilo oči; dobio sam vizuru koja je bila dragocena.

“Pored toga, vaši likovi su dosta proizvoljni, znate...”, nastavio je. “Evo, do sutra

mi napišite njihove detaljne biografije i donesite mi da pogledam.”

Sjeli ste i napisali?

Naravno. Pisao sam celu noć: gde je koji lik rođen, ko su mu roditelji, ko mu je prva ljubav, šta je sve zgrešio... Sutradan sam mu doneo tekst. Bio je zadovoljan, dao mi dozvolu. Kasnije, dok sam radio film, te bi-

ografije su mi bile veoma korisne: likove sam poznavao, glumcima bio u stanju da dam neke instrukcije... Hoću da kažem da je, posle mog oca koji je Srđana Karanovića i mene ostavio u Pragu onog dana kada smo upisali režiju, to možda bila najveća usluga koju mi je neko učinio u životu. Rakočevića sam video još samo jednom, na premijeri

Specijalnog vaspitanja.

Je li mu se dopao film?

Bio je fasciniran njegovim uspehom, verovatno ne shvatajući sopstveni ideo u tome. Naročito u kreiranju likova.

Jesu li kritičari u pravu kada tvrde da u vašim filmovima nema pozitivnih likova?

Verovatno jesu. Možda je tako zato što sam skeptik: ne verujem u pobedu pozitivnih stvari. Kao što ne verujem da ću ikada pobediti onu *mračnu silu*. Doduše, i sama borba je nešto... A kada govorim o likovima, nije da su svi uvek negativni; ima ih i drugačijih. Evo, u *Falsifikatoru* ćete naći lik prevaranta i kriminalca koji je na svoj način pozitivan.

Inače, vidjela sam da je i ekipa Falsifikatora – kao, uostalom, i ekipe svih vaših filmova – sastavljena od ljudi sa prostora bivše Jugoslavije. Ne odustajete?

A zašto bih?! Naprosto, nemoguće je napraviti dobru i kvalitetnu ekipu koja bi bila “etnički čista”. Nije reč o jugonostaliji. Doduše, ne krijem je. Uostalom, rekao sam vam: raspad Jugoslavije je bila najveća senzacija u mom životu. U toj zemlji sam rođen, u njoj sam odrastao... Sećam se, negde 1993, u vreme ratova i sankcija, iz Monpeljea mi je stigao poziv da budem član žirija tamošnjeg filmskog festivala. Putovalo se teško – kombijem do Budimpešte, pa dalje avionom... Stigavši u Monpelje, čuo sam da su se ispred hotela u kome sam odseo

okupili ljudi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine kako bi demonstrirali protiv mene.

Protiv vas?!

Da. Hrvati i Bošnjaci su demonstrirali protiv Srbina; to su doživeli na taj način. Osećao sam se bedno; skoro da sam se spakovao i otišao. Iznerviran i povređen, u jednom momentu sam ipak izašao da sa njima porazgovaram. Bile su to neke izbeglice ili rođaci onih u čijim se zemljama vodio rat. Bilo mi nas je žao. Svih zajedno!

Šta su vam rekli?

Više se i ne sećam. Na kraju smo, naravno, završili u kafani; uz piće i bratimljenje... U međuvremenu, u hotel je stigao predsednik žirija Filmskog festivala u Monpeljeu, gospodin Pitije, i preneo mi poruku ostalih članova: zbog neprijatnosti koju sam doživeo, predložili su da stanem na čelo žirija koga su činila dvojica Francuza, Španac, Turčin i ja. Taj gest, taj civilizacijski uzlet – toliko različit od onoga što smo u tom trenutku predstavljali svi mi okupljeni ispred tog hotela u Monpeljeu – značio mi je mnogo. Prihvatio sam poziv shvatajući da neke civilizacijske vrednosti ne mogu narušiti ni naši ratovi, nasilje, agresija, nacionalizam... Inače, verujte, čim je sve krajem osamdesetih krenulo... Sećam se da sam u septembru 1987. gledao

prenos Osme sednice CK SKS; kada se završila, pozvao sam Rajka Grlića u Zagreb.

"Pojavio se čovek koji će nas sve satrti!", rekao sam mu.

Kako ste znali?

U Zvezdara teatru sam 1986. režirao *Pazarni dan* Ace Popovića; na jednu od proba ušla je tadašnja predsednica Univerzitetskog komiteta Beograda, Mirjana Marković; komad joj se nije svideo – u njemu je videla aluzije na Josipa Broza. Tih godina su se, inače, Mirjana Marković i njen muž, preko odbrane lika i dela druga Tita, politički uspinjali. Komad je uskoro zabranjen, a sekretar partije Zvezdare umro od infarkta... Zapamtio sam ta dva imena i, kada sam na Osmoj sednici video taj ledeni stil uništavanja protivnika, znao sam da će biti gusto. Odjednom, svet je počeo da se menja. Kao i ljudi. Zbog tih sam "promena" prekinuo mnogo prijateljstva.

Ali ne i ona sa rediteljima Praške škole za koju, inače, tvrdite da ne postoji?

Srećom, niko od nas nije upao u nacionalističku klopku. Imali smo zajedničku prošlost koja nije bila samo jugoslovenska. Ali, nije to bio ni samo Prag; bila je to – '68! Imali smo iskustvo revolucionarne 1968. i sveta koji je možda mogao biti mnogo bolji.

Održala nas je i mislim da nas još uvek drži ta utopija.

Utopija 1968?

Naravno. Čak i ako je ona u međuvremenu nestala, svi je i dalje doživljavamo kao neko zajedničko, dragoceno vlasništvo. Bez obzira na to što su praški đaci, šezdesetosmaši, danas rasuti po svetu, i dalje se držimo. Jednom sam, recimo, bio u Valensiji: direktor tamošnjeg filmskog festivala je praški đak; u Tirani sam naleteo na kolegu Albanca koji je takođe govorio češki, sa kojim sam se družio; Miloš Forman je svojevremeno Rajka Grlića i mene pozvao da budemo viziting profesori na Kolumbiji, u Njujorku... Ostao je, dakle, krug koji je održavao uspomenu na 1968. Svi smo odatle potekli.

Evo, Srđa Popović je nedavno podsjetio da je i gotovo cijela srpska opozicija izašla iz '68. Pa, jeste li onda zaista vi šezdesetosmaši krivi za sve?

Eh!... Deo šezdesetosmaša je postao vlast: Bil Klinton, Joška Fišer... O našim šezdesetosmašima-kolaborantima koji su se utopili upravo u ono protiv čega su se borili '68, da i ne govorim. A mi ostali? Naša jedina krivica je što smo – izgubili... Da, mi smo gubitnici!

TAMARA NIKČEVIĆ

KORAK U BUDUĆNOST

13-17.05.2013.

57. MEĐUNARODNI
SAJAM TEHNIKE

BEOGRADSKI SAJAM

Predstava s viškom

Predstava *Gospođica* u režiji Gorčina Stojanovića na sceni JDP-a je dosadna, a teško je reći je li dosadnija onima koji su čitali ili onima koji eventualno nisu čitali Andrićev roman. Sve deluje kao sirotinjski provincijski igrokaz, rečnikom *Audicije* kazano: dva monologa i recitacija

U posljednjoj priči u *Grobnici* za Borisa Davidovića, Danilo Kiš citira odlomak iz prikaza prve knjige svog (anti)junaka A. A. Darmolatova koji je napisao anonimni prikazivač u časopisu "Reč",

a koji veli da u Darmolatovljevoj knjizi "nema ni pravog žara, ni pravog majstorstva, ni iskrenih osećanja, pa ni izrazi to slabih mesta". Ova ocjena o Darmolatovljevoj knjizi *Rude i kristali* iz 1915. godine, može se savršeno, bukvalno od

riječi od riječi, primijeniti na predstavu *Gospođica* Jugoslovenskog dramskog pozorišta postavljenu stotinjak godina kasnije, napravljenu prema istom Andrićevom romanu u dramtizaciji Marka Foteza, a u režiji Gorčina

Foto: Nenad Petrović

Predstava je dosadna, a teško je reći je li dosadnija onima koji su čitali ili onima koji eventualno nisu čitali roman. Njen minimalizam ne djeluje kao svjesna autorska odluka, nego kao manjak imaginacije. Ona uglavnom precizno prati radnju romana, uz dva-tri indikativna iznevjeravanja. Nema tu, međutim, nikakve transpozicije umjetničke proze u teatarski jezik. Sve djeluje kao sirotinjski provincijski igrokaz, u rječniku *Audicije*: dva monologa i recitacija. Ne pominjem slučajno *Audiciju*; sarajevska di-onica predstave, naročito njen posljednji dio, neprijatno podsjeća na novoprimitivnu poetiku, na *Top listu nadrealista*. Ona scena, recimo, kad jedne noći neposredno poslije Prvog svjetskog rata dva pijanca – kako kaže Andrić – “uz štuca-nje i psovke kvase zid ispod prozora” kuće Rajke Radaković, po svemu podsjeća na skeč iz *Top liste nadrealista*: od glumačke dikcije do “poetike”. Karikaturaliziran sarajevski govor sa pretjerano umekšanim afrikatima nema, naravno, nikakve veze sa dvadesetim godinama dvadesetog vijeka, ali Stojanović ne može da odoli jeftinom pokušaju duhovitosti. To pokondireno “kempovanje”, ta estradna “alanfordizacija”, još se nesretnije vidi u jednoj od rijetkih scena gdje se donekle odstupilo od radnje romana. U “Kasini” će Rajka Radaković shvatiti kakav je zaista njen proteže Ratko Ratković, onaj u kojem je dotad vidjela bolju

Ima nekoliko indicacija da je Budimirović ovdje Andrićev *alter ego*. Govori se o dva pjesnika Bosanca, jedan od njih je Stiković (iz *Na Drini ćuprija*!), a drugi je ovaj Budimirović koji, nimalo slučajno, čita zapravo Andrićevu pjesmu u prozi (to je tekst čija je prva rečenica gore citirana) što je pod naslovom *Crveni listovi* objavljena u časopisu “Književni jug” 1919. godine. Budimirović u romanu čita “muklim glasom, tiho i jednostavno, ali sa nekom skrivenom oštrinom koja se neprestano nametala slušaocu i učutki-vala sve oko sebe”. Ničeg od toga nema u predstavi. Voja Brajović tumači klovnovskog pjesnika-pijanicu koji čita *Crvene listove* budalesajući i kreveljeći se.

U predgovoru za francusko izdanje *Gospođice* Kiš iznosi tezu da je Andrić u ovom romanu “uzeo temu tvrdičluka kako bi, u velikim skraćanjima i u brzom smenjivanju slika, mogao da prikaže, kroz suženu svest svoje junakinje, jednu istorijskim zbivanjima bogatu epohu koja prolazi pred nama kao panoramski snimak”. Da, *Gospođica* je zapravo istorijski roman o ljudima koji misle da ih se istorija ne tiče, koji misle da ih se politika ne tiče, koji misle da se može živjeti gledajući (samo) svoja posla. Mnoštvo je načina na koji su u pozorišnoj verziji *Gospođice* panoramski mogli biti predočeni istorijski događaji. Video-zapisi u pozadini su samo jedan od njih. Za Stojanovića, međutim, istorije nema. Najbolje se to vidi iz nekakve bizarne pantomime koja bi trebalo da predstavlja Sarajevski atentat.

U predstavi potpuno pogrešne koncepcije, uzaludna je dobra gluma Nataše Ninković (Rajka Radaković) i Nataše Tapušковиć (Jovanka). Nataša Ninković dobro govori dobru Andrićevu prozu, ali ovo nažalost nije tek knjiga u audio formatu. Lik Jovanke je pak i u samom romanu pomalo vodviljski, pa ga je Nataša Tapušковиć uspjela uvjerljivo iznijeti i u predstavi u kojoj onog kolridžovskog “suzbijanja nevjerice” nema ni u tragovima.

Otegnu se dobro ta dva sata otužno skrpljene Stojanovićeve *Gospođice*, ali istrpi to nekako čovjek.

Krpež i trpež kuću drže – rekla bi Rajka Radaković. Krpež, trpež!

MUHAREM BAZDULJ

predumišljaja

Stojanovića, tog Darmolatova ovdašnjeg filma, pozorišta i (sportskog) novinarstva. Nema u toj predstavi ni pravog žara, ni pravog majstorstva, ni iskrenih osećanja, pa ni izrazito slabih mesta. Manje-više sve u toj predstavi je podjednako slabo, kao u ilustraciji (apokrifne?) rečenice što se obično pripisuje Džonu Fordu ili Semu Pekinpou po kojoj dobre stvari imaju stotine mana, a loše samo jednu: da ne valjaju.

Na najpovršniji mogući način, predstava je previše vjerna predlošku, a na svaki važan način ga iznevjerava.

verziju svog voljenog “dajdža Vlade”. Tu scenu Stojanović fuzionizira sa scenom koja u romanu dolazi ranije, sa sjedjelkom u kući Gospođičinih rođaka Hadži-Vasića na kojoj pjesnik Petar Budimirović čita svoju pjesmu u prozi koja počinje rečenicom: “Ma koliko da sam svijetom hodio i gdje god da sam došao, udario je moj štap o kamenu cestu i pogled moj o bogatašku kuću i misao moja o tvrdo srce.” Već i iz izbacivanja cijelog poglavlja sa beogradskim Hadži-Vasićima, vidi se neprepoznavanje možda i teatarski najpotentnijeg dijela romana.

Suočavanja s prošlošću

Ustaška propaganda 1941. (levo) i spomenik Hansu Ditrihu Genšeru na Braču

Knjiga Ulriha Šilera *Njemačka i "njezini" Hrvati. Od ustaškog fašizma do Tuđmanovog nacionalizma* rekonstruiše linije kontinuiteta nemačko-hrvatskih odnosa – od odnosa Hitlera i Pavelića do odnosa Kola (i Genšera) i Tuđmana

Ulrich Schiller (1926–2012), od 1943. do kraja rata pripadnik *Luftwaffe*, višegodišnji ratni zarobljenik, potom doktor slavistike i od 1956. do kraja života novinar, proveo je šezdesetih godina prošloga stoljeća punih šest godina kao dopisnik zapadnonjemačke državne radio-televizije (ARD) u Beogradu, autor je nekoliko knjiga, među kojima se posebno ističe njegova zadnja knjiga, objavljena 2010, a odnedavno u prijevodu Marka Lehpamera dostupna i na jeziku koji je razumljiv svim bivšim državljanima Jugoslavije – *Njemačka i "njezini" Hrvati. Od ustaškog fašizma do Tuđmanovog nacionalizma* (Razlog, Zagreb, 2013).

Prikazujući Schillerovu knjigu o Njemačkoj i "njezinim Hrvatima", moram uvodno priznati da se nalazim u nekoj vrsti sukoba interesa. Ne samo što sam napisao pogovor Schillerovoj knjizi (koji je na kraju objavljen pod naslovom "Pogovor" prije predgovora što ga je pod naslovom "Predgovor" napisao Hans Koschnik (nekadašnji međunarodni guverner Mostara, a prije toga dugogodišnji bremenski gradonačelnik), nego sam i redigirao prijevod, a sada se nalazim u situaciji da vrednujem knjigu u čijem sam hrvatskom prijevodu i objavljivanju i sâm sudjelovao. No, niti sam sudjelovao u donošenju odluke da se

predgovor objavi nakon pogovora, niti sam odlučio da čitateljstvu "Vremena" baš ja prezentiram ovu knjigu. Ispada nekako, ograđujem se od sebe samoga: ako dijelom i jest tako, ipak se neću ograditi od tople preporuke svima onima koji žele razumjeti što se to događalo i dogodilo u recentnoj prošlosti na ovim prostorima da pažljivo i bez predrasuda pročitaju ovu knjigu.

LINIJA INTERESA

Ako bi se koncept knjige smio sažeti u jednu jedinu rečenicu, onda bi se moglo reći da se Schiller posvetio pokušaju rekonstrukcije linije kontinuiteta

njemačko-hrvatskih odnosa od odnosa Hitlera i Pavelića do odnosa Kohla (i Genschera) i Tuđmana. No, to ne znači da su Kohl i Genscher za autora nacisti ili neonacisti niti da je Tuđman ustaša (ili novoustaša). On je tu mnogo suptilniji, te prati interesnu liniju odnosa koja se mijenja u skladu s promijenjenim okolnostima, ne podliježući iskušenjima davanja prejednostavnih odgovora.

Rekonstruirajući tu liniju kontinuiteta, autor polazi od vlastite odgovornosti, ne, doduše, individualne, već kolektivne moralne odgovornosti koju dijeli kao pripadnik njemačkog naroda (konačno, i sâm je u Drugom svjetskom ratu bio njemački vojnik), kako za nastanak i opstajanje "Nezavisne Države Hrvatske" (te time i za zločine koje su na njezinom tlu počinili Pavelićevi ustaše) tako i za doprinos njemačkih medija, državnih službi i njemačkih poslijeratnih vladâ onom dugotrajnom i u mnogo čemu kontradiktornom (u najmanju ruku slojevitom) procesu koji je naposljetku doveo do uspostavljanja vladavine Hrvatske demokratske zajednice na čelu s Franjom Tuđmanom u budućoj samostalnoj Hrvatskoj, kao i procesu međunarodnog priznanja samostalnosti hrvatske države (koje on inače drži preuranjenim, kauzalno ga povezujući s izbijanjem rata u Bosni i Hercegovini).

Schillerovom se pristupu mogu zamjeriti razne stvari, od ocjene šestoiznauarske diktature kao državotvornog pokušaja stabilizacije zemlje, pa do prešućivanja uloge famoznog Memoranduma SANU-a, ali ne može se osporiti da je to dokumentiran i pošten pokušaj stvaranja pretpostavki za razumijevanje korijenja onoga što se koncem prošlog milenija dogodilo na prostoru bivše Jugoslavije, posebno u kontekstu hrvatsko-srpskih odnosa te u kontekstu njemačke uloge u njihovom oblikovanju. Njegova rekonstrukcija relativizira (ili, bolje, svodi u realne okvire) sve pripovijesti o međunarodnoj zavjeri koja je dovela do razbijanja Jugoslavije, ali ujedno upućuje na interesnu dinamiku koja

sasvim sigurno nije oduzmla s odlaskom aktera o kojima je u knjizi riječ s političke (a uglavnom i životne) scene.

Knjigu su sa zgražanjem dočekali radikalniji hrvatski državotvorci (u tom smislu već je i objavljivanje originala praćeno s nekoliko krajnje kritičkih osvrtâ u određenim hrvatskim medijima). Veoma je vjerojatno da će pojavljivanje hrvatskoga prijevoda uroditi još ponekom negatorskom recenzijom. S druge strane, nije posve nemoguće da će srpska braća hrvatskih državotvoraca (oni koji javno obožavaju Dražu Mihailovića jednakim žarom kojim oni prvi potajno ljube Antu Pavelića, ali se to uglavnom ne usuđuju javno priznati) s oduševljenjem dočekati knjigu koja argumentirano dokazuje ne samo to da bez Hitlera ne bi bilo ustaške Nezavisne Države Hrvatske, nego i to da bez vodstva i aktivnog angažmana Savezne Republike Njemačke ne bi bilo Tuđmanova osamostaljivanja Hrvatske. No, oni će biti u pravu u podjednakoj mjeri u kojoj je istina da se cjelokupna međunarodna zajednica zavjerila protiv svega što je hrvatsko (protiv svega što je srpsko, jer oni organski mrze nas Srbe, pardon nas Hrvate). Tko se čudi zbog čega brkam Srbe i Hrvate – dobit će odgovor: zbog toga što je retorika državotvorne braće istovjetna. Nema te domoljubne hrvatske konstrukcije koja neće naići na sestru blizanku u srpskoj patriotskoj retorici. A važi i obrnuto!

SLIKE PROŠLOSTI

Schillerova knjiga neće mnogo pomoći patriotima. No, ona itekako može pomoći suočavanju s prošlošću, i onom najnovijom, i onom koja joj prethodi. "Suočavanje s prošlošću", pojam koji rado koriste i brojni pragmatični političari, ponekad i posve neovisno od svojih intimnih uvjerenja (pa je sve više znakovita da se i taj pojam pomalo pretvara u ispraznu frazu), bolan je proces, i za sljednike poraženih i za sljednike

pobjedničkih snaga: nije jednostavno suočiti se s zlom koje je počinjeno u ime države kojoj pripadamo i/ili u ime naroda iz kojega potječemo i koji

uzimamo kao temelj (ili jedan od temelja) vlastitoga identiteta. Najudobnije je uljuljkivati se u uljepšanoj i idealiziranoj slici vlastite prošlosti.

No, to nije dobar put. Udoban put, znamo, nerijetko može voditi i u provaliju. Zemlje koje nisu na primjeren način pristupile suočavanju s mračnim stranama vlastite prošlosti i u kojima se te neugodne strane nastoje marginalizirati, relativizirati ili prikriti velom zaborava plaćaju cijenu toga izostajanja: primjerice, neadekvatno suočavanje s fašizmom (ali i kolonijalizmom) u Italiji plaćeno je fenomenom Berlusconijske. Izrazita neprimjerenost pristupa recentnoj prošlosti obilježavala je oficijelnu (ili bar školsku) historiografiju socijalističke Jugoslavije: uljepšavanje i drevne i recentne prošlosti, umanjivanje onoga što treba umanjiti, prešućivanje onoga što je trebalo prešutjeti i uvećavanje onoga za što je procijenjeno da valja uvećati, već u skladu s ideologijskim imperativima socijalističkog patriotizma, sve u duhu bratstva i jedinstva i zataškavanja najvećega dijela mračnih strana prošlosti (u Drugom su svjetskom ratu zločine uglavnom činili Nijemci i Talijani, ustaše i četnici bili su marginalne važnosti; a ni starija prošlost nije bila lišena friziranja). I možda je upravo takav pristup prošlosti bio jedan od faktora koji su doprinijeli stvaranju pretpostavki za ono što se u novijoj prošlosti dogodilo u ovim našim prostorima. Dakako, današnje stanje u školskom poučavanju prošlosti, obilježeno time da mladi više ne mogu doznati ni rezultate drugoga svjetskog rata – još je mnogo gore, da ne kažemo katastrofalnije.

A Schillerova knjiga nas poziva na otrežnjenje i na preispitivanje. Ne tek školskih udžbenika!

LINO VELJAK

Zaboravi dom svoj, anđele

Maja Korać: *U potrazi za domom*

(sa engleskog prevela Zorana Todorović)

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 2012.

Kući se, rekao je Tomas Vulf, nikada ne možeš vratiti. Ako iz nje odeš, to jest. Zaboravi dom svoj, anđele, dodao bi možda Vulf. Nemogućnost povratka je, u ovom slučaju, metafizička veličina. Vulfu je svugde bilo tesno, naročito u sopstvenoj koži, i teško ga je zamisliti kao sredenog tipa koji zaliva muškatle načičkane po prozorima kuće. Problem je, međutim, kada te, veoma fizički, neko istera iz kuće (puškom), ili te (takođe puškom) natera da je sam napustiš. Tada uz zvuke topovske paljbe, a ne fanfara, bežiš glavom bez obzira ne bi li tu glavu zadržao na ramenima. (Posle se pitaš da li se isplatilo, ali tada je ionako kasno.) Dočepaš li se, posle toga, neke druge zemlje, stupaš li u dvorište neke druge kuće, ukoračiš li u prostor nekog drugog doma, pokucaš li, kao potpuni stranac, na vrata domaćina-stranca tražeći gostoprimstvo – postaješ izbeglica. I niko zbog toga nije srećan. Izbeglice ne voli niko. Ne vole ni oni sami sebe, ali uporno i drsko nastavljaju da žive, ne odriču se potrebe za jelom, skloništem i snom. S jedne strane, dakle, tim je ljudima, tim *žrtvama*, potrebna pomoć sada i ovde, odmah. Ali uzmemo li u obzir da je danas oko 23 miliona izbeglica na svetu (zahvaljujući mudroj politici Slobodana

Miloševića Srbija je, po broju izbeglica, i dalje na prvom mestu u Evropi i među prvih pet u svetu) i da države koje ih primaju uglavnom ne znaju šta će s njima, problem izbeglištva otvara se i kao urgentan teorijski zadatak. Teorijski ulog je veći od zahteva za zbrinjavanjem ljudi koji su izgubili sve: u pitanje su dovedeni ključni pojmovi naše političke racionalnosti – država, teritorija, suverenost, nacija, drugi, stranac... sama čovečnost najzad.

Sociološkinja Maja Korać, profesorka na *University of East London*, jedna je od teoretičarki koja se opredelila za spoj kvalitativnog istraživanja izbeglica (razgovori sa ispitanicima) i teorijskog uobličavanja rezultata do kojih je došla. Rezultat je izvanredna knjiga *U potrazi za domom* koja, s jedne strane, zadovoljava sve naučne kriterijume, da bi se, s druge strane, kroz izbegličke priče otvorila kao književni tekst, kao svedočanstvo o nezalečivoj rani sveta (Mario Kopic), o sudbinama ljudi koje su ratovi devedesetih godina prošloga veka prognali sa ovih prostora.

Značaj empirijskog ispitivanja nemoguće je preceiniti, ali rezultati tog ispitivanja, kakvo god ono da je, zavise od veštine autora da materijal "pročita", razume i uobliči. Maja Korać je i je-

dan i drugi segment odradila upravo majstorski. Svoju istraživačku pažnju ona je usmerila na izbeglice u Amsterdamu i Rimu, a dobijeni materijal oblikovala uz pomoć velike i probране literature. Rezultati istraživanja su, međutim, ponešto drugačiji od onoga što smo svikli da dobijemo: priču o žrtvama s one strane života. Ne samo što se iznenađujućim pokazalo da bolja (holandska, naravno) organizacija prima izbeglice i nesumnjivo veća i sistematičnija briga o njima ne znači istovremeno da će ti ljudi biti srećniji, već se ispostavilo da hotećiji italijanski model – ako uopšte može biti govora o "modelu", a ne o poslovičnoj italijanskoj opuštenosti – pruža veću šansu ljudima koji su izgubili sve osim sopstvenih života. Holandani se, naime, staraju o smeštaju izbeglica, o tome da sistematski uče jezik, da deca idu u školu, da im ne nedostaje ništa... osim slobode kretanja. U Rimu, pak, ljudi su više bili prepušteni sebi, bili su slobodniji da odlučuju o sopstvenom životu i ne mali broj se, kako bi se to reklo, snašao. Mnogo je činila uticalo na to, počev od inteligencije, talenta za učenje jezika, preko upornosti i snalažljivosti, ali vredni ljudi su uspevali da povrate svoje ži-

vote i da iznova stvore dom. Holandski model je udobniji, ali ljudi su ostajali zatočenicima brige. U Rimu izbeglice su, preuzimajući odgovornost za sebe, preuzimajući sudbinu u svoje ruke, izlazili iz uloge žrtve. U Holandiji oni su žrtvama ostajali.

Maja Korać otvara novu perspektivu za pristup ovom ogromnom problemu: ona zahteva od izbeglica izlaženje iz uloge žrtve i aktivan pristup prema životu. Istovremeno, ona od istraživača zahteva isto to na pojmovnoj ravni: aktivan odnos prema pojmovima – prema pojmu mesta, na primer, koje nikada nije naprosto dato, već ga valja konstruisati u političko-privatnoj sferi – razgrađivanje skorelih slojeva teorije i oslobađanje novih pojmova. Upravo onako kako je i ona sama to uradila. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Lagunine knjige

Klasika

Čitajte Andrića!

Najbolje priče Ive Andrića, prvi put tematski raspoređene!

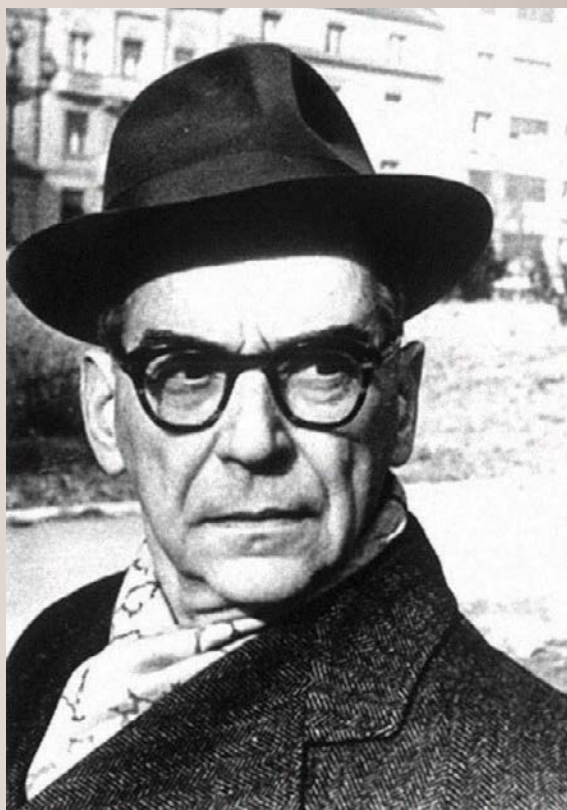
VREME
i Laguna
preporučuju

Jedna od najvećih opasnosti koja može da zadesi pisca jeste da završi u školskoj lektiri i na tablama s nazivima gradskih ulica i ustanova, pa da se svi pozivaju na njega a da ga niko ne čita niti se trudi da ga razume. Jedan od načina da se pisac sačuva ovakve sudbine jeste i veština izdavača da pronađe formu kojom će delo klasičnog autora približiti savremenom čitaocu. „Laguni“ je upravo to uspeo s Ivom Andrićem i njegovim pripovedačkim opusom.

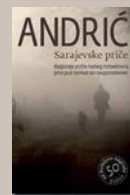
Ivo Andrić je jedan od kanonskih pisaca naše nacionalne književnosti. Njegov fiksijski prozni opus obuhvata pet romana (*Na Drini ćuprija*, *Travnička hronika*, *Gospođica*, *Omerpaša Latas* i *Prokleta avlija*) i veliki broj pripovedaka - tačno sto trideset četiri. Pripovetke je Andrić pisao čitavog života i one su bile temeljna jedinica njegovog književnog postupka. „Ja, u stvari, nikada nisam pisao knjige, nego rašivene i razbacane tekstove, koji su se s vremenom, s više ili manje logike, povezivali u knjige-romane ili zbirke pripovedaka“, napisao je jednom prilikom. Ali za razliku od njegovih romana, Andrićeve priče izvan lektirskih izbora nisu bile mnogo štampane, čime je jedan značajan deo njegovog opusa ostao nekako skrajnut iz čitalačkog vidokrug. Sve do ovog „Laguninog“ izdanja.

U saradnji sa Zadužbinom Ive Andrića iz Beograda, „Laguna“ je objavila ekskluzivnu kolekciju najboljih Andrićevih pripovedaka koje su prvi put tematski raspoređene. Naime, u obimnom i razuđenom Andrićevom pripovedačkom opusu jasno mogu da se uoče ciklusi priča koje su međusobno povezane na različite načine – likom ili tipom ličnosti o kojoj govore, mestom ili vremenom radnje, zajedničkom temom, motivom ili tipom odnosa kojima se bave. Vođena kriterijumom objedinjavanja ovakvih ciklusa, u izboru koji je načinila Zadužbina Ive Andrića „Laguna“ je objavila devet Andrićevih zbirki tematski određenih njihovim naslovom. To su *Novele o mutnim vremenima*, *Priče o osobenjacima i malim ljudima*, *Beogradske priče*, *Sarajevske priče*, *Priče o selu*, *Turske priče*, *Priče o moru*, *Novele o ženi* i *Susret – najkraće priče i zapisi*.

U ovako organizovanim zbirkama Andrićev pripovedački opus dobio je nov okvir i mogućnost da na nov način komunicira s današnjim čitaocima. Pored toga, kao što priređivači skreću pažnju, zahvaljujući ovom izdanju Andrićeve priče sada mogu da se čitaju u sasvim novom ključu i da na nov način osvetle neke od njegovih najvažnijih književnih ideja. A

jednu od najvažnijih Andrić je, primajući Nobelovu nagradu za književnost, ovako formulisao: „Kad je reč o pripovedanju koje ima za predmet prošlost, treba napomenuti da ima shvaćanja prema kojima bi pisati o prošlosti trebalo da znači prenebregnuti sadašnjicu i donekle okrenuti leđa životu. Mislim da se pisci istorijskih pripovedaka i romana ne bi složili sa tim i da bi pre bili skloni da priznaju da sami stvarno i ne znaju kako ni kada se prebacuju iz onog što se zove sadašnjost u ono što smatramo prošlošću, da sa lakoćom, kao u snu, prelaze pragove stoleća. Najposle, zar se u prošlosti kao i u sadašnjosti ne suočavamo sa sličnim pojavama i istim problemima? Biti čovek, rođen bez svog znanja i bez svoje volje, bačen u okean postojanja. Morati plivati. Postojati. Nositi identitet. Izdržati atmosferski pritisak svega oko sebe, sve sudare, nepredvidljive i nepredviđene postupke svoje i tuđe, koji ponajčešće nisu po meri naših snaga. A povrh svega, treba još izdržati svoju misao o svemu tome. Ukratko: biti čovek.“

Istorijski

FRANC S. FINŽGAR

Pod slobodnim suncem

Prevod: SLOBODAN ŽIVOJINOVIĆ

Za generacije čitalaca s prostora bivše Jugoslavije jedno od najpopularnijih književnih dela iz korpusa slovenačke književnosti bio je roman Franca S. Finžgara *Pod slobodnim suncem*. Reč je o istorijskom romanu koji je prvi put objavljen 1906. godine, i koji je po opštoj oceni bio i ostao jedino uspelo književno delo sa ovih prostora koje se bavi doseljavanjem Slovena na Balkan tokom VI veka. Kroz sudbinu mladog Slovena po imenu Istok, Finžgar u svom romanu pripoveda o dolasku Slovena na ovaj prostor, njihovim ratovima s Vizantijom i Hunima, prvim susretima s hrišćanstvom i naporima pojedinaca da se rascepkana i slaba slovenska

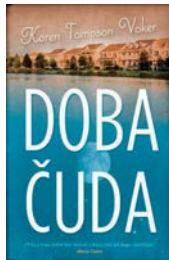
plemena ujedine u veliki i snažan narod. Istorijski utemeljen i izvrsno napisan, Finžgarov roman i nakon jednog veka od nastanka, u sasvim drugom istorijskom kontekstu, nije ništa izgubio od prvobitne svežine, zanosa i komunikativnosti. Zahvaljujući „Laguni“ ponovo je dostupan ovdašnjim čitaocima. A o strasti i uverenjima s kojima je pisan svedoče piščeve reči iz pregovora ovoj knjizi: „Dok je sunca, dok je mačeva, Sloven se ne predaje! Ovo geslo starih Slovena nadahnulo me je da napišem ovu povest. Njome sam želeo da pobijem neprijateljski nam raspoloženu nauku, koja je slikala stare Slovene kao ropski narod i tajila njihova junačka dela. Neka bi svaki, a naročito mlad i priprost slovenski čovek izvukao iz nje ponosnu svest da je SLOVEN i živo saznanje da je snaga samo u pravednoj bratskoj slozi. Pod bratski složnim Južnim Slovenima drhtao je Vizant, a nesložnim je zakone pisao tuđ mač.“

Drama

KAREN TOMPSON VOKER

Doba čuda

Prevod: MAJA KALUĐEROVIĆ

Jednog dana naučnici konstatuju i objavljuju činjenicu da je bez nekog vidljivog uzroka Zemljina rotacija počela da se usporava – preko noći se dan produžio za 46 minuta. U narednim danima i nedeljama planeta će se okretati sve sporije, da bi se nakon nekoliko meseci dan produžio na 72 sata. Sa ovim usporavanjem gravitacija postaje sve jača, što vremenom izaziva niz prirodnih katastrofa, zemljotresa, požara, poplava i solarnih oluja. Najpre ptice više ne mogu da lete i nasukani kitovi umiru na obalama, a zatim biljne i životinjske jedna po jedna nestaju. Vlasti ne znaju šta da rade, ljudi su zbunjeni i u panici, vlada kaos i očaj. Strah od nastupajućeg kraja sveta nezadrživo se širi, a svakim danom stvari postaju sve gore. Američka spisateljica Karen Thompson

Voker uzela je ovaj katastrofični okvir da bi u svom romanesknom prvencu uzbudljivo govorila o – vrednostima i smislu ljudskog života. U središtu njene pažnje je jedna obična američka porodica, koja suočena s kataklizmom planetarnih razmera mora da se prilagodi novim okolnostima i nadvlada beznade. Naratorka romana je jedanaestogodišnja devojčica po imenu Džulija. Ona svedoči o posledicama usporavanja Zemljine rotacije na prirodu i reakcijama ljudi na izvesnost katastrofe, ali i o svom odrastanju, pubertetnim nevoljama, o dečaku u koga je zaljubljena, o braku svojih roditelja koji se usred te apokalipse raspada, o ljubavi, lepoti, strahu od nadolazećeg i svojim pokušajima da u nenormalnim okolnostima ostvari ono što se zove „normalan život“. Jedan od kritičara je o ovoj knjizi napisao: „Ispricana jednostavno ali s velikim umećem, ispunjena izvanrednim metaforama, ova priča odzvanja velikim i malim istinama.“

Epska fantastika

DEJVID GEMEL

Legenda

Prevod: NEVENA ANDRIĆ

Dejvida Gemela (1948–2006) nazivaju britanskim kraljem epske fantastike. Ovdašnjim čitaocima poznat je po dvotomnoj fantastičnoj sagi o Parmenionu, generalu u vojsci Aleksandra Makedonskog (romani *Parmenion, lav makedonski* i *Mračni princ*), kao i prvom delu trilogije o Trojanskom ratu *Gospodar srebrnog luka*. Gemel u svojim knjigama pripoveda o svetu heroja i legendi, a njegov fantazmagorični literarni univerzum opisuje se kao uspešna kombinacija Tolkinovog *Gospodara prstenova*, hronika o Konanu Varvarinu Roberta E. Hauarda i priča o Divljem zapadu Luja Lamura. Roman *Legenda*, sada prvi put objavljen na našem jeziku, Gemelov je književni prvenac i po autorovom priznanju njegovo najdraže delo. Nastalo je na neobičan način. Gemel je imao dvadeset

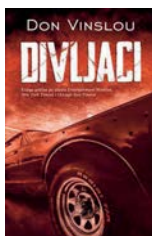
osam godina i radio je kao novinar, kada su mu lekari saopštili da postoji sumnja da je oboleo od raka. Otišao je na ispitivanje čije rezultate je trebalo da sačeka dve nedelje. Čekajući nalaze, Gemel je, umesto da očajava, uzeo pišaću mašinu i napisao priču o junaku po imenu Drus i tvrđavi Dros Delnok koju napada najveća svetska vojska, ali je kraj priče ostavio otvorenim. Odlučio je, naime, da ukoliko nalazi koje je čekao potvrde da ima rak, tvrđava iz njegove priče padne, a ako se ispostavi da je zdrav, da Dros Delnok preživi. Na sreću, nalazi su bili negativni, i Deivid Gemel je s hepiendom završio svoj prvenac objavljen pod nazivom *Legenda*, a zatim napisao još tridesetak romana koji su mu obezbedili status jednog od najuspešnijih savremenih pisaca epske fantastike. *Legenda* govori o jednom mogućem herojskom svetu kojim vladaju mač i magija, o većitom ratu između dobra i zla, vidljivim i nevidljivim silama koje čoveka pokreću i borbi koja jedino može da ga iskupi i spasi.

Triler

DON VINSLOU

Divljaci

Prevod: MIHAJLO ĐORĐEVIĆ

Uticajni „Njujork tajms“ uvrstio je roman Dona Vinsloua *Divljaci* u deset najboljih naslova objavljenih u Sjedinjenim Američkim Državama tokom 2010. godine, a Oliver Stoun je ubrzo potom po ovoj knjizi snimio istoimeni film, koji je premijerno prikazan prošle godine. Glavni junaci Vinslouwog romana su Ben i Čon: jedan samozvani borac za zaštitu životne sredine, a drugi bivši marinac i plaćenik. Njih dvojica imaju zajedničku devojkicu Ofeliju, žive u gradiću Laguna Bič u Kaliforniji i bave se uzgajanjem prvoklasne marihuane i njenom prodajom bogatoj klijenteli. Njihov povučeni i skoro idilični život traje sve dok na scenu ne stupi meksički narkokartel Baha pod vođstvom okrutne Elene Sančez. Preuzimajući celokupnu trgovinu drogom u Kaliforniji, kartel stiže i do njih. Ben i Čon odbijaju da bezuslovno prepuste posao moćnim suparnicima, nakon čega kartel kidnapuje njihovu devojkicu u nameri da ih uceni. Međutim, Ben i Čon na to odgovaraju neočekivano – da bi spasili Ofeliju, oni kartelu objavljuju rat s minimalnim šansama da iz njega izvuku živu glavu. Roman *Divljaci* je punokrvni, vešto napisan triler, britkog jezika i s neočekivanim obrtima, „*Buči Kasidi i Sandens Kid* našeg doba“, kako ga je ocenio Stiven King.

Istorijski

STIVEN PRESFILD

Poslednja Amazonka

Prevod: TATJANA MILOSAVLJEVIĆ

Stiven Presfild je jedan od najboljih pisaca istorijskih romana današnjice. „Laguna“ je objavila pet njegovih knjiga o antičkoj Grčkoj. To su *Ognjena kapija*, fascinantant roman o Termopiskoj bici, zatim *Plime rata*, romansirana biografija Alkibijada, Sokratovog učenika i jednog od ključnih ličnosti Peloponeskog rata, i dve knjige o osvajanjima Aleksandra Makedonskog: *Aleksandar – Vrlina rata* i *Pohod na Avganistan*. Poslednji Presfildov naslov objavljen kod nas jeste *Poslednja Amazonka*. Za razliku od prethodnih romana za koje je koristio istorijsku građu, siže ovog romana Presfild je uzeo iz grčke mitologije, i to iz epizode koja govori o ljubavi mitskog atinskog kralja Tezeja, ubice Minotaura, i Antiope, kraljice nepokornog ženskog ratničkog plemena Amazonki s obala Azovskog mora, i ratu između Atinjana i Amazonki koji je potom usledio. Pripovedajući ovu priču Stiven Presfild sugestivno, uzbudljivo i s mnogo detalja oživljava antički svet iz sredine XIII veka pre nove ere, uverljivo opisuje verovanja, običaje, način ratovanja i svakodnevni život u epohi koja je prethodila Trojanskom ratu, a legendi o Amazonkama pruža istorijsku verodostojnost. Ali iznad svega toga, *Poslednja Amazonka* je majstorski napisana priča o ljubavi, izdaji, osveti i ratu uzrokovanom sudbonosnim susretom jednog muškarca i jedne žene.

Krimi

ED FALKO

Porodica Korleone

Prevod: TATJANA MILOSAVLJEVIĆ

Američki pisac italijanskog porekla Mario Puzo objavio je 1969. godine roman o sicilijanskoj mafiji pod nazivom *Kum*. Frensis Ford Kopola je prema ovoj knjizi, a uz Puzovo asistiranje na scenariju, 1972. snimio čuveni film, a zatim i njegova dva nastavka 1974. i 1990. Zahvaljujući Kopolinim filmovima saga o porodici Korleone postala je jedan od najslavnijih popkulturnih mitova druge polovine XX veka. A da on i dalje privlači publiku, svedoči činjenica da je američki pisac Ed Falko prema Puzovom filmsko-scenarističkom predlošku napisao roman pod nazivom *Porodica Korleone*, u kome je još jednom ispričao priču o usponu don Vita Korleonea do mesta šefa sicilijanske mafije u Njujorku tokom Velike depresije tridesetih godina prošlog veka. Radnja Falkovog romana hronološki prethodi događajima opisanim u Puzovom *Kumu*, a pored Vita Korleonea, njegovi junaci su i Vitov najstariji sin Soni, impulsivni i nasilni sedamnaestogodišnjak koji, uprkos očevim željama, po svaku cenu želi da uđe u porodični biznis, kao i Vitov usvojeni sin Tom Hejgin, Sonijev vršnjak, student prava i budući Vitov konsiljere. Na tragu Puzovih romana, Ed Falko je napisao uzbudljiv i napet roman koji će obradovati sve stare ljubitelje *Kuma*, a nove generacije uvesti u hroniku najslavnije filmske mafijaške porodice.

Popularna nauka

MARK LAJNAS

Šest stepeni

Prevod: MILICA CVETKOVIĆ

S klimom očigledno nešto nije u redu, i ta činjenica u naučnim krugovima povlači različita tumačenja. Najveća opasnost, smatra znatan broj naučnika, prethodi globalnog zagrevanja koje je u toku, jedino što se razlikuju prognoze za koliko će stepeni prosečna temperatura na Zemlji u narednom periodu porasti. Maks Lajnas, pisac, novinar i ekološki aktivista, istraživao je šta bi se desilo ukoliko se ostvari jedna od najpesimističnijih prognoza da će prosečna temperatura na planeti do kraja ovog veka porasti za šest stepeni. Autor nas vodi u budućnost, prati klimatske promene kako prosečna temperatura raste stepen po stepen, i opisuje posledice toga po biosferu. On detaljno i argumentovano opisuje šest faza globalnog zagrevanja, da bi se na kraju ovog procesa ukazao stravičan prizor – pušta zemlja i čovečanstvo na ivici izumiranja. Piščeva namera, kako sam kaže, nije bila da širi fatalizam već da podigne svest o opasnosti koja stoji pred čovečanstvom i da ukaže na neophodne aktivnosti koje treba preduzeti da bi se smanjila globalna emisija ugljen-dioksida u atmosferu i tako sprečilo ostvarivanje klimatskog scenarija koji je u knjizi opisao. Lajnasova uznemirujuća knjiga prvi put je objavljena pre pet godina, a kritičar „Fajnenšel tajmsa“ nazvao ju je „apokaliptičnim bukvarom onoga što se može očekivati kako se svet zagreva“.

AKCIJA

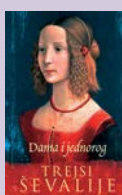
NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje do 6. juna 2013.

**DAMA I
JEDNOROG**
Trejsi Ševalije
*Priča o tajnama
srednjovekovnih
tapiserija*

**VEČNA ČAROLIJA
POČETKA**
Alojz Princ
*Biografija
Hermana Hesea*

ŠEKSPIR
Bil Brajson
*Ko je zaista
bio Šekspir*

**LJUBAV JE
UŠETALA**
Marisa de los
Santos
*Bajka za odrasle o
ljubavi i filmovima*

NOVAC
Martin Ejmis
*Roman o
samoubilačkoj
pohlepi*

**PREKRIJTE JOJ
LICE**
P. D. Džejms
*Roman najvećeg
živog pisca
klasičnih krimića*

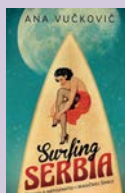
PODUHVAT INDIJA
Erik Orsena
*Roman o Kolumbu
i njegovim
putovanjima*

**TALENAT JE
PRECENJEN**
Džef Kolvin
*Šta zaista izdva
one najuspešnije
od svih ostalih*

MAJČINA RUKA
Igor Marojević
*Roman o sudbini
folksdojčera u
Jugoslaviji*

SURFING SERBIA
Ana Vučković
*Roman o
nepoznatoj i
magičnoj Srbiji*

ČIK
Wolfgang Herndorf
*Lep i tužan
pustolovni roman
o zagonetnim
predelima Nemačke*

**GIBALTARSKI
LJUBAVNICI**
Dominik Bodis
*Špijunsko-ljubavna
priča o arapskom
osvajanju Španije*

PREOKRET
Čip i Den Hit
*Šta raditi kad ništa
ne ide od ruke*

**PRONAĐENA
ATLANTIDA**
Klajv Kasler
*Klasik majstora
avanturističkog
žanra*

**(R)EVOLUCIJA
2012**
Diter Brers
*Zašto se svet nalazi
na evolutivnoj
prekretnici*

NOVI POČETAK
Toni Parsons
*Tipična
parsonsovska
gorkoslatka
ljubavna priča*

**OSTRVO NA DVA
MORA**
priredila:
Ljubica Arsić
*Antologija
priča o moru*

ZMIJSKI STUB
Džejson Gudvin
*U Istanbulu 1838.
otomanski detektiv
Jašim Togalu
istražuje zločin*

**HVALA ZA
USPOMENE**
Sesilija Ahern
*Od autorkе
bestslera
P.S. Volim te*

KATALINA
Markus Orts
*Pustolovna
priča iz vremena
kolonizacije
Latinske Amerike*

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac),
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš),
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamella E, local 11, Niš),
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo),
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak),
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad),

Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihajlova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd),
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica),
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. "27 Mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd).

Psy i Džong

Svetski fenomen sa Jutjuba svakako je PSY, reper iz Južne Koreje. Njegov prethodni hit *Gangnam style* tokom devet meseci je pregledan 1,5 milijardi puta, a sada se novi hit *Gentleman* polako penje i stigao je skoro do 300 miliona za tri nedelje.

Pitanje glasi, kako je tekst koji niko van Koreje ne razume, u spotu sa smešnim čovečuljkom nalik na karikaturu, uspeo da pređe kulturološke barijere u postane najgledanija stvar na internetu – ikada? Ovakvu besmislicu bi mnogo pre očekivali na televiziji za koju su rezervisani besmisleni sadržaji. Navikli smo da na televiziji gledamo gluposti, dok nam sloboda izbora koju nudi internet omogućava da biramo ono što želimo. Ruku na srce, znali smo da je pornografija najčešći internet sadržaj, ali gde su zabava, edukacija i kultura. PSY je u Koreji poznat i popularan od ranije, on je deo veoma produktivne pop scene koja ima milionske tiraže. Njegov prvi hit je parodija skorojevića u Koreji koji žive u snobovskim četvrtima i imaju manire novokomponovanih bogataša. Međutim, posetioce sajta privukao je smešni ples koji izvodi, niko nije razumeo ništa osim par engleskih reči u refrenu.

Sada imamo novi hit – koji parodira mačo ponašanje. *Gentleman* ima novi, zarazan refren i plesni korak koji deca pamte i imitiraju. Za mene je bila interesantna premijera nove pesme koja je održana u "Happening areni" u Seulu. Na stadionu je bilo 50.000 posetilaca željnih da prvi čuju uživo novi svetski hit.

Naizgled nećete primetiti ništa osim svetske pop atrakcije, ali kada pomislite da je koncert održan u trenutku dok je zemlja izložena nuklearnoj pretnji od severnog suseda. Dakle, ova premijera liči na Target kampanju tokom NATO bombardovanja, jer je Severna Koreja na samo nekoliko desetina kilometara dalje, dakle definitivno u dometu raketa.

Ovaj paradoks me potakao da saznam više o Korejama, zemljama sa izuzetno homogenim nacionalnim sastavom i praktično istim stanovništvom sa obe strane veštačke granice. Dok se na jugu milioni dive reperu PSY i istovremeno dečji besno cepaju i pale slike lidera Severne Koreje – Kim Džong Una.

Upada u oči sličnost u odnosu obožavanja prema lideru na Severu i prema pop zvezdi na Jugu. Paradoksalno – o obe zvezde znamo veoma malo, gotovo ništa, naročito o vođi Severne Koreje. Da biste shvatili neobičnu situaciju u Severnoj Koreji pomislite samo da je ovo jedina zemlja na svetu gde je Kim Il Sung (deda aktuelnog lidera) i posthumno Vođa. Znači – govorimo o naciji koja u političkom smislu prihvata ono što smo mi imali samo u naznakama u krilatici "I posle Tita – Tito!"

Sa druge strane, nije ni pop kultura sklona da muzičarima priznaje život i vladavinu posle smrti? Nije li Elvis večno "Kralj"?

Odgovor na paralelu između PSY-ja i Kim Džonga možda je važan za razumevanje konflikta na Korejskom poluostrvu. Stranci teško mogu razumeti aktove obožavanja koje vojnici i građani pokazuju prema Vođi u Severnoj Koreji. Smatra se da je ta idolatrija isključivo posledica straha i diktature, što je velika greška. I sami znamo da je za opstanak svakog vođe, bio on Tito, Sloba ili Kim Džong neophodna iracionalna ljubav prema lideru. Tito je čak doživeo najveći doček na sletu u Severnoj Koreji gde su dečica telima stvarala njegovu sliku a pionirke pevale uz harmoniku "Tito – slobodo!"

Isti taj narod, ubeđen da je najpošteniji i najiskreniji na svetu, živi i sa južne strane granice gde je u kapitalizmu ulogu obožavanog Vođe dobila pop zvezda.

Postoji potreba za formiranjem novog identiteta, u demokratskoj Južnoj Koreji, gde su u suštini novac i moć koncentrisani u samo nekoliko basnoslovno bogatih korporacija i porodica. Kada zagrebemo, prepoznaćemo isti model u dva naizgled dijametralno suprotna sistema – konfrontirana do te mere da postoji pretnja napada nuklearnim oružjem. Ako slučajno mislite da ovo nema nikakve veze sa nama, setite se samo TV dvoboja "Pesmom na pesmu" tokom ratova na ex-Yu prostorima gde su se na istu melodiju pevali sasvim suprotni stihovi. Pri tome smo svi ubeđeni da smo najbolji narod na svetu koji, nažalost, niko ne želi da razume, a moćni uvek žele da pokore i podele veštačkim granicama.

DRAGAN ILIĆ

“Crvene linije”

Posle više od dve godine krvavog građanskog rata u Siriji koji je već koštao života više od 70.000 ljudi, situacija u ovoj zemlji se dodatno zaoštrava. Dok sukobi zaraćenih strana besne nesmanjenom žestinom, sve češće se pominje mogućnost strane intervencije zbog navodne upotrebe hemijskog oružja od strane vladinih snaga. Tokom prošle nedelje, izraelska avijacija je dva puta bombardovala ciljeve unutar Sirije

Hemijsko oružje prvi je pomenao američki predsednik Barak Obama u decembru prošle godine. Tada je rekao da bi upotreba tog oružja od strane režima bila “crvena linija” koju SAD ne bi mogle da ignorišu, a posle koje bi morale da intervenišu u Siriji. Prethodnih meseci opozicija i sirijske vlasti su se međusobno optuživale za upotrebu bojnih otrova, da bi pištolj koji je od decembra visio na zidu opalio na iznenađujućem mestu.

Izrael je dugo bio relativno uzdržan u odnosu na sukob u Siriji, ne iskazujući otvorenu podršku pobunjenicima protiv Bašara el Asada poput vodećih zapadnih sila. Razlog je sigurno svest o opasnosti da požar sa teritorije prvog komšije lako može da se prelije u susedne države, uz

nesagledive posledice. Onda je 23. aprila izvesni Itaj Brun, zadužen za istraživanje i analize u izraelskom vojnom obaveštajnom odeljenju, rekao da je sirijska vojska koristila hemijsko oružje, da se korišćenje takvog oružja povećava u Siriji, da sirijska armija ispaljuje stotine raketa na civile i upozorio da bi, pošto nema odgovora sveta na to, Asadov režim mogao upotrebu oružja za masovno uništenje da interpretira kao legitimnu. Mediji u Izraelu objavili su da su bila navodno tri hemijska napada, blizu Alepa i pored Damaška u martu, kao i u Homsu u decembru.

ISPARAVANJE BOJNIH OTROVA

Grudva se zakotrljala i počela da raste munjevitom brzinom. Američki i britanski zvaničnici su objavili da postoji manje

ili više osnovana sumnja da su Asadove snage upotrebile nervni gas sarin u manjoj razmeri. Počeo je da raste pritisak da se nešto konkretno preduzme. Barak Obama je i dalje oštro govorio o sirijskom režimu, ali je istovremeno “kočio” zagovornike brze reakcije. “Ne znamo kako je to oružje korišćeno, gde je korišćeno i ko ga je upotrebio. Nemamo hronološke, fizičke dokaze o tome šta se tačno dogodilo. A kada donosim odluke koje se tiču američke nacionalne bezbednosti i mogućeg preduzimanja dodatnih koraka zbog upotrebe hemijskog oružja – želim da budem siguran da raspoložemo činjenicama”, rekao je Obama, ali su vesti o tome da američka administracija razmatra vojnu opciju protiv Sirije nastavile da se množe. Medijsko podizanje

na Bliskom istoku

Fotografije: REUTERS

SIRIJSKA SVAKODNEVICA: Bombaški napad, izrešetani portret Bašara el Asada

pritiska je nastavljeno, objavljena je vest da turske vlasti rade analize krvi kod Sirijaca koji su izbegli u Tursku kako bi utvrdile da li je upotrebljeno hemijsko oružje, a onda je usledio hladan tuš za one koji podržavaju pobunjenike u Siriji.

Karla del Ponte, jedna od glavnih istražitelja tima UN za Siriju i bivša tužiteljka Haškog tribunala za ratne zločine, izjavila je švajcarskoj televiziji: "Naši istražitelji su bili u susednim zemljama gde su razgovarali sa žrtvama, doktorima i drugim licima. Sudeći po njihovom izveštaju od prošle nedelje, koji sam imala priliku da pročitam, postoje jake, čvrste sumnje, ali još nepotvrđene dokazima, da je upotrebljen gas sarin, zbog načina na koji su žrtve umirale i obolevale. Oružje je korišćeno na strani opozicije, pobunjenika,

ne državnih vlasti", rekla je Del Ponteova. Bela kuća je odgovorila da je Vašington "veoma nepoverljiv" prema tvrdnjama Karle del Ponte, i da smatra da je "veoma verovatno da je režim Bašara el Asada koristio tu vrstu oružja, ako je ono korišćeno, a postoje dokazi da jeste". Sama komisija UN koja istražuje ratne zločine u Siriji je brzo demantovala Del Ponteovu izjavom da nije našla ubedljive dokaze o upotrebi hemijskog oružja ni kod jedne zaraćene strane.

Kada su počele špekulacije o upotrebi bojnih otrova, šef ruske diplomatije Sergej Lavrov upozorio je na opasnost od ponavljanja iračkog scenarija u Siriji i "pronalaženja opravdanja" za međunarodnu intervenciju, a Rusija je zatražila da se dokazi, ako postoje, odmah iznesu pred svetsku javnost. Dokazi nisu izneti, a najverovatnije objašnjenje za to je da dokaza i nema. Upotreba hemijskog oružja od strane vladinih snaga kosi se sa elementarnom logikom: ako Asadov režim već zna da će intervencija uslediti ako to oružje upotrebi, a svestan je i da bi intervencija sigurno značila i konačnu pobedu pobunjenika, zašto bi faktički počinio samoubistvo? Uostalom, prednost u konvencionalnom oružju (avijacija, tenkovi, artiljerija, sve vrste pešadijskog

naoružanja) na strani vlasti je tolika da joj hemijsko oružje nije ni potrebno. Sa druge strane, pomenuta logika govori da bi pobunjenici, koji od početka prizivaju stranu intervenciju, mogli pokušati da je izazovu tako što bi sami upotrebili hemijsko oružje, a za to optužili režim.

No, logika ne igra važnu ulogu kada su veliki interesi u pitanju i lako bi se moglo ispostaviti da je izgovor oko hemijskog oružja, ma kako besmislen bio, dovoljan za intervenciju. Ništa manje besmislen nije bio ni izgovor za napad na Irak, pa je do intervencije došlo, uz zaglušujuću medijsku ratnohušakačku kampanju. Sličan scenario ponovio se u Libiji. Intervencija je zvanično usledila da bi se sprečio "masakr koji bi izvršile Gadafijeve snage", koje su stigle nadomak pobunjeničkog Bengazija. Tokom sledećih meseci u Libiji je poginulo više od 30.000 ljudi, a sami pobunjenici su izvršili mnogobrojne masovne zločine, poput onog koji je usledio posle osvajanja Gadafijevog rodnog grada Sirta, ali to nije izazvalo preteranu pažnju svetske javnosti.

Rečito je obraćanje novinarima britanskog ministra odbrane Filipa Hemonda, posle razgovora sa američkim kolegom Čakom Hejglom 3. maja u Vašingtonu. Hemond se požalio kako Zapad ne može

UČESNICI I U SIRISKOJ DRAMI: Karla del Ponte i Barak Obama

da dokaže hemijske napade sirijskog režima jer su iz uzoraka krvi žrtava i zemljišta bojni otrovi s vremenom isparili, i dodao da se uzorci moraju pribaviti "posle narednog incidenta", ne dovodeći u sumnju da će do incidenta doći. Tom prilikom je Hemond rekao i da je Američki savet za nacionalnu bezbednost ovlastio Pentagon da radi zajedno sa Britancima na razmatranju mogućnosti za vojnu intervenciju u Siriji. Dodao je i da "u javnosti obe zemlje ne postoji apetit za intervenciju", ali i da se to može promeniti ako se budući hemijski napadi sirijskog režima sa mnogo civilnih žrtava počnu pojavljivati na televizijskim ekranima širom sveta.

IZRAEL VS. HEZBOLAH VIA SIRIJA

I dok Hemond kao da daje savete za dalji razvoj situacije, spekulacije o mogućoj intervenciji se nastavljaju, uz manje-više jednoglasne ocene da čizme vojnika zapadnih sila neće direktno zakoračiti u Siriju, ali se pominje naoružavanje pobunjenika, uvođenje zone zabranjenog

leta, bombardovanje sirijske protivavion-ske artiljerije...

Mada deluje kao da se postavlja scena za završni udarac Asadu, intervencija zapadnih sila je, za sada, samo u najavi, a jedina zemlja koja je direktno intervenisala u Siriji je Izrael. Zapadni izvori objavili su da je izraelska avijacija 5. maja gađala skladište sa raketama zemlja-zemlja dugog dometa u blizini Damaska, i da su rakete bile u tranzitu, poslane iz Irana za libanski Hezbolah. Dva dana ranije, izraelski avioni takođe su bombardovali jedno skladište u Siriji. "Njujork tajms" je naveo da su gađane i baze Republikańske garde i da je u bombardovanju poginulo sto vojnika, a na desetine ranjeno, dok opoziciona sirijska Opseruatorija za ljudska prava tvrdi da su poginula najmanje 42 sirijska vojnika. Sirija je, ne navodeći broj žrtava, saopštila da je Izrael bombardovao tri vojna objekta u blizini Damaska, i optužila Izrael da je u napadu koristio bombe sa osiromašenim uranijumom.

Zbog akcija izraelske avijacije u

nezgodnoj poziciji našle su se arapske zemlje koje podržavaju pobunjenike u Siriji, a u isto vreme im je Izrael dežurni neprijatelj, večiti izgovor za sve probleme i ventil za puštanje domaćeg nezadovoljstva, kako je to uobičajeno u islamskim državama. Egipat je tako osudio izraelske vazdušne udare na Siriju, a Arapska liga je zatražila od Saveta bezbednosti UN da zaustavi izraelske napade "na zemlju koju razdire rat", tvrdeći da je to "opasno kršenje suvereniteta arapske zemlje". Saopštenje zvuči tragikomično kada se zna da vodeće zemlje Lige, poput Saudijske Arabije i Katara, naoružavaju i pomažu pobunjenike, ne mareći za suverenitet.

Sirijska vlada izjavila je da izraelski vazdušni napadi na sirijsku teritoriju predstavljaju "flagrantno kršenje međunarodnog prava", upozoravajući da oni širom otvaraju vrata "za sve mogućnosti", da Sirija "ima pravo da odgovori na izraelsku kriminalnu agresiju". I pored gnevne verbalne reakcije, malo je verovatno da će vlasti Sirije preduzeti neku konkretnu vojnu akciju protiv Izraela. Problemi koje Asad ima unutar zemlje su toliki da mu sigurno nije potrebno otvaranje bilo kakvog novog fronta, naročito ne sa tako moćnim neprijateljem. Što se tiče samog Izraela, ostaje da se vidi kako će se jevrejska država ponašati prema Siriji u narednom periodu, ali neke stvari su očite.

Izrael je prve vazdušne udare u Siriji izveo još 30. januara, uz tvrdnje medija da je napadnut konvoj u kome je bilo protivvazdušno oružje koju je sirijska vlada slala Hezbolahu u Liban. Prošlonedeljni napadi bili su još jači, ali sa istim objašnjenjem. Na prvi pogled, svi udari se uklapaju u strategiju koju su puno puta ponovili izraelski zvaničnici, da je Izrael spreman na vojnu akciju kako bi sprečio transfer unapređenog konvencionalnog oružja koje Sirija i Iran šalju Hezbolahu, jer je to oružje 'koje menja pravila igre' i narušilo bi 'ravnotežu snaga u regionu'. No, teško je verovati da Izrael nije svestan da su se pravila igre i ravnoteža u regionu već uveliko promenili, i tek će se menjati, nezavisno od Hezbolaha, Sirije i Irana.

POSTAVLJANJE ZAVRŠNE SCENE

Izraelske akcije poput ovih u Siriji su gotovo rutinske. Jevrejska država je navikla da pokazuje mišiće, deluje kada god

i gde god misli da treba, ne polažući račune nikome, i da protivnici akcije proprate samo besnom vikom. Ovoga puta, mišići su pokazani Hezbolahu, Iranu i Siriji, ali to deluje kao iznuđeni potez koji ostavlja mnogo nedoumica, naročito na duži rok. Bombardovanjem sirijske vojske i tvrdnjama o upotrebi hemijskog oružja Izrael se svrstava na stranu Asadovih protivnika, među kojima su najjači ljuti islamisti kojima je Asad trenutni, a Izrael večiti neprijatelj. Možda Izraelu trenutno odgovara to što će Hezbolah oslabiti kada Asadov režim padne i pukne veza koja je išla od Irana preko Sirije do libanskih šiita. Međutim, na duži rok Sirija će potonuti u kaos u kome će glavnu reč voditi najbeskrupulozniji i najsuroviji, a to su sigurno pomenuti džihadisti koji se sada ističu po Siriji.

Posle pada Sadama Huseina Irak je postao, i još je uvek, rasadnik i mesto divljanja najgorih ekstremista. Još jedan Irak, a Sirija ide istim putem, bio bi previše i za Bliski istok i za Izrael, uz Jordan koji se i sam trese od straha pod pritiskom svojih ekstremista, Egipat za koji niko ne može da pretpostavi u kom pravcu ide, Liban koji je bure baruta u kome je Hezbolah samo jedan od sastojaka. Lako bi se

moglo u budućnosti ispostaviti da su Sadam Husein, Asad, Gadafi, čak i sam Hezbolah, bili za Izrael bogomdani neprijatelji, sa kojima se moglo na duže planirati i živeti mirnije nego sa onima koji se sada bore za vlast u Siriji.

U svakom slučaju, čini se da se bliži završnica prvog dela sirijske drame. Od početka sukoba je bilo očigledno da su se zapadne sile uzdale da će pobunjenici sami srušiti Asada, uz logističku podršku zalivskih monarhija, ali posle više od dve godine ratovanja ispostavilo se da je proračun pogrešan. Pobunjenici kukaju da je razlog za to premoć Asadovih snaga u oružju, ali biće da je važan faktor i to što ustanak nije opštenarodni, kako pobunjenici i zapadni mediji pokušavaju da ga predstave. Mnogi su u Siriji svesni da se ne bore za Asada, već za goli život. To važi, na primer, za alavite i hrišćane – još početkom pobune su na demonstracijama uzvikivane parole: "Hrišćane u Liban, alavite u grob". Pojednostavljena verzija po kojoj su alaviti, koji čine oko deset odsto stanovništva, vladajuća većina u Siriji, nije tačna. Jeste da alavita ima dosta u državnim službama, ali ogromna većina su obični ljudi, rasejani po čitavoj zemlji, u strahu od "osvete" ekstremista. Isto

važi i za hrišćane, kojih je u Siriji takođe oko deset odsto, koji s pravom zaziru od onoga što ekstremisti koji su među pobunjenicima najvidljiviji već rade po zemlji. Uostalom, njihov rukopis je na sada već bezbrojnim samoubilačkim i bombaškim napadima koji se širom Sirije svakodnevno dešavaju, u kojima se ne biraju žrtve, a zapadne i arapske zemlje koje podržavaju pobunjenike teško ili nikako nazivaju ih terorističkim akcijama.

Države koje o intervenciji razmišljaju, poput SAD, Velike Britanije i Francuske, za to se očigledno ne brinu mnogo. Da velike sile i nisu zainteresovane za mirno rešavanje građanskog rata u Siriji, svedoči i vest da je specijalni izaslanik UN za Siriju Lahdar Brahimi na ivici da podnese ostavku, baš kao i njegov prethodnik na tom mestu, Kofi Anan. Timoti Garton Eš je u londonskom "Gardijanu" napisao da će, ukoliko se nasilje u Siriji ne zaustavi, svet uskoro imati Somaliju na Mediteranu. Čak i ovako crno predviđanje moglo bi biti još gore, ukoliko dođe do prelaženja postavljenih "crvenih linija". A uz onu u Siriji, Barak Obama je ranije pomenao još jednu – da Iran nipošto ne sme da postane atomska sila.

MOMIR TURUDIĆ

UBB
UNIVERZAL BANKA A.D.
BEOGRAD

0800 10 20 12
(besplatan poziv)

www.ubbad.rs

Sudbina ratnog izveštača

Don Nort, autor ove fascinantne knjige, i sam je ratni izveštač: video je sve od Vijetnama do Sarajeva, kao pisac i fotoreporter. Rado citira Stenlija Karnova, starijeg kolegu, koji je stalno pominjao tri kineske kletve: dabogda živeo u zanimljiva vremena; dabogda te primetili važni ljudi; i dabogda našao ono što si tražio

Polu Morton, ratnom dopisniku *Toronto Daily Star* (najvažnijih novina u Kanadi) iz Drugog svet-skog rata, desile su se sve tri stvari: živeo je u zanimljiva vremena, primetio ga je Winston Čerčil i našao je ono što je tražio – italijanske partizane Severne Italije. Očekivano – rekao bi Karnov – to se završilo katastrofom. Britanska i kanadska vojska odredile su ga se; *Star* ga je otpustio, a ostatak života proveo je perući obraz. Da nije bilo italijanskih partizana i Dona Norta, koji je životnu priču Pola Mortona istraživao punih deset godina, taj obraz ostao bi nepravredno ukaljan.

Pol Morton – pogledajte samo sliku – bio je mlad, hrabar i odličan novinar. U junu 1944. pisao je za *Star* o oslobađanju Rima, ali je sjajna reportaža završila surovo skraćena na zadnjoj strani, jer su vesti iz Normandije bile važnije. Svima nam se to događalo... Mladi zgodni mangup snašao se u Rimu: uselio se kod Antonije de Lil, bivše ljubavnice švedskog princa Bertila s kojom se smuvao i u luksuznoj vili zabavljao kolege i oficire. Kažu da je gundao zato što okupa-

cione vlasti u Italiji "hapse samo komuniste, ali ne i fašiste", iz čega se mogu izvući izvesni zaključci. Bio je ponekad – kad popije – donekle prekog karaktera, ali ko od ratnih izveštača nije? I ko od njih nije sklon piću? Radite to trezni ako možete.

U to vreme Saveznici su počeli da uviđaju značaj italijanskih antifašističkih

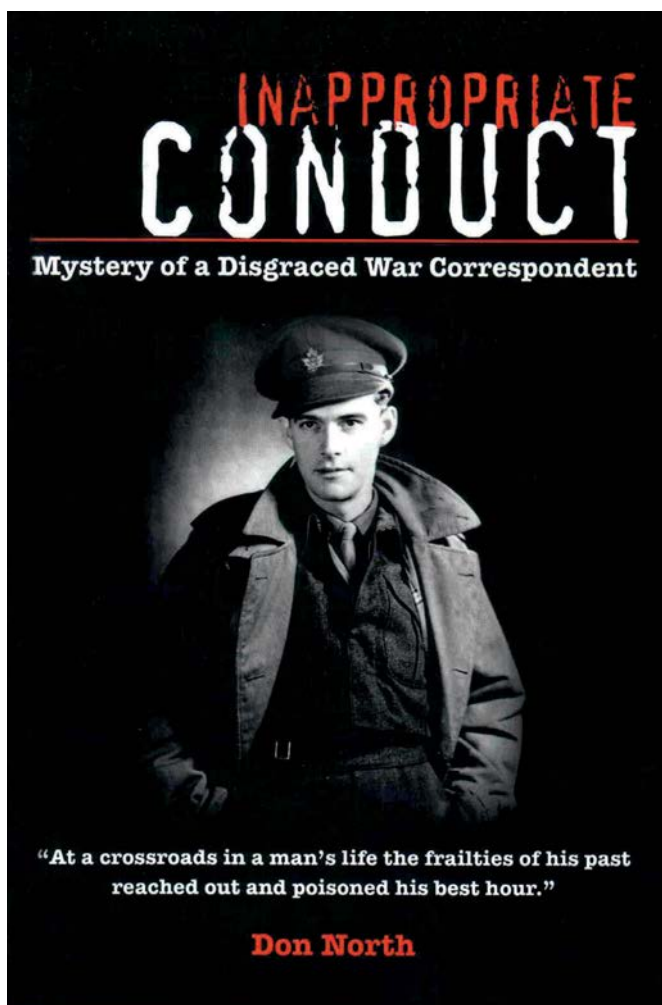
partizana na Severu, gde je Vermaht pružao žestok otpor. Sever, Pijemont pre svega, bio je ozbiljna industrijska baza za Nemce. Partizana je bilo mnogo: krajem

brđani sa iskustvom krivolova i šverca i eksperti za gerilsko ratovanje. Politički su bili raznovrsni: od komunista garibaldinaca, preko manje-više neutralnih seljaka koji su bežali od fašista i nacista, pa do rojalističkih grupa pod vođstvom profesionalnih oficira. Nisu se sukobljavali, ali su se međusobno potkradali.

Britanska SOE (*Special Operations Executive*; služba za dejstva u neprijateljskoj pozadini i pomaganje gerilaca) bila je svesna važnosti partizana i držala je nekih četrdeset misija kod njih; šef SOE, gen. ser Kolin Gabins, cenio ih je jako, snabdevao ih je iz vazduha oružjem, municijom i vojnom opremom, pre svega eksplozivima, ali i instruktorima. London i Vašington, međutim, imali su svoje sumnje: pretpostavka je bila da bi partizani po završetku rata mogli da izazovu političko nasilje. Oko toga su se vodile debate, pre svega u Londonu, ali diskretno: partizani su i dalje bili važan faktor koji je ipak vezivao nekih šest nemačkih divizija na severu Italije.

Winston Čerčil, pak, sklon gerilskim dejstvima, odlučio je u leto 1944. da italijanski

partizani zaslužuju propagandnu podršku koju su jugoslovenski partizani već bili dobili (pored logističke, naravno). Palo mu je na pamet da bi se tu mogli istaći i novinari i mediji iz Komonvelta. Tako se došlo do ideje da se Kanađanin i Južnoafrikanac pošalju italijanskim partizanima da o njima izveštavaju.

OBAVEZNA LEKTIRA: Don North, *Inappropriate Conduct; Mystery of a Disgraced War Correspondent*; Universe, Inc; Bloomington 2013

Odabrani su Pol Morton i talentovani južnoafrički slikar Džefri Long. Obojica su glavačke pristali: nije to bila mala stvar u ono vreme. Na brzinu su proizvedeni u privremene kapetane britanske 8. armije i prošli su obuku SOE za padobranke i diverzante u Monopoliju kod Barija.

Vojni status ratnog dopisnika stvar je u najmanju ruku delikatna: Ženevske konvencije zabranjuju novinarima da na terenu nose oružje. S druge strane, Hitlerova naredba iz 1943. da se svaki saveznički državljani koji se nađe iza nemačkih linija ima ubiti bez suda učinila je konvencije besmislenima. Džon Morton (nije u srodstvu), ratni dopisnik, tako je ubijen u Mauthauzenu pošto je uhvaćen kod Banske Bistrice u Slovačkoj, na misiji kod slovačkih partizana. Pol Morton i Džefri Long tako su fasovali automate Thompson i pištolje Colt 1911 kalibra .45 uz uniforme i ostalo. Dan pre polaska na misiju, oktobra 1944, Pol Morton pio je sa nekim SAS-ovcima u oficirskom klubu u Rimu, pa im je palo na pamet da se takmiče u gađanju: ko će polupati više flaša iza bara (san svakog ratnog dopisnika). Barmen, neki narednik, prijavio ih je, ali su se ovi iz SAS izvukli. Ta će se epizoda Polu Mortonu olupati o glavu kasnije.

Morton i Long sutradan noću uspešno su se padobranima spustili u pijemontske planine i odmah došli u kontakt sa partizanima-garibaldincima. Proveo je s njima više od tri meseca, uglavnom u pokretu: akcija, pa bežanje, pa akcija, pa opet bežanje; gerilski rat. Odlično se složio s njima i počeo da piše reportaže koje su išle radio-vezom za Rim, pa za Toronto. Od desetak tih dragocenih i apsolutno ekskluzivnih tekstova objavljen je u *Staru* samo jedan. Ostali su završili u uredničkom košu. Šta se desilo?

Došlo je do nagle promene savezničke politike u Severnoj Italiji. Procenjeno je – pogrešno, kako ćemo videti – da su partizani suviše levo nastrojeni i da bi posle pobede Saveznika mogli da izazovu građanski rat, pa da ih više ne treba propagirati. Snabdevanje, međutim, nije bilo smanjivano; štaviše, dobijali su sve više oružja i municije – što o nečemu govori: dobri su im dok se bore protiv Nemaca i ostataka Musolinijevih fašista. Kada su Saveznici konačno prodrli u Pijemont i Severnu Italiju, dočekao ih

je potpuni javni red i mir; sve komunalne službe u gradovima bile su u funkciji, a saobraćajci su otvarali prolaz engleskim i američkim trupama. Partizani su se za sve pobrinuli.

Morton se krajem 1944. prebacio Saveznicima u Južnu Francusku čamcem na vesla koji je bio kupio u Ventimilji. Tamo je proveo neko vreme pišući izveštaje i odgovarajući na pitanja radoznalih obaveštajaca. Kad je došao u Rim, bio je neprijatno iznenađen: lišen je čina i oduzeta mu je vojna akreditacija, a *Toronto Daily Star* uručio mu je otkaz; tek tako, bez objašnjenja. Vratio se u Toronto, ali tamo ga je čekao njegov urednik, zloglasni Hari Hindmarš, strah i trepet *Stara*. Hladno mu je rečeno da je sve svoje reportaže s terena izmislio; još su mu pridodali i tu blesavu pucnjavu u oficirskom baru. Presuda je bila "Nepriključno ponašanje" i – otkaz.

Pol Morton ostao je na suvom, ni kriv ni dužan. Prva žena ga je ostavila, pa se posle pribrao i našao drugi posao, u reklamnom biznisu. Krenuo je da se pravda: pisao je ratnim drugovima, ali su se oni uklanjali, jer su pretežno bili vojna lica. Onda je seo i napisao 80 stranica svojih uspomena iz partizanskog rata u Pijemontu. To je poslao svojim partizanskim saborcima u Italiju i oni su tekst preveli i objavili, dodavši svoje izjave da je sve istina. Nije pomoglo u Kanadi.

Onda se Don Nort poduhvatio te priče. Deset godina je intervjuisao ljude, kopao po arhivama i tražio sve tragove te herojske misije u Pijemontu. Pol Morton je u međuvremenu umro. Ove godine je knjiga izašla i obraz Pola Mortona opran je. Jedino *Toronto Daily Star* tvrdoglavo odbija da prizna krivicu za nepravедni otkaz i klevetanje sopstvenog novinara – ratnog heroja.

Ovu bi knjigu trebalo prevesti i preporučiti za obaveznu lektiru na svim studijama novinarstva, jer se ne bavi samo ovim slučajem. Don Nort je, na osnovu svojih, povremeno podjednako gorkih iskustava napisao poučnu i upozoravajuću knjigu za svakog budućeg ratnog izveštaja. Njena je poruka: piši istinu; ne veruj vojskama i vladama; ne veruj urednicima i vlasnicima medija; ne računaj da će istina ugledati svetlo dana; ali – drugačije ne možeš.

I ZA HRANU I ZA DUŠU

PIVO CRVENKASTE
BOJE, JEDINSTVENOG
UKUSA I AROME,
OD POSEBNOG TIPA
SLADA I NAJFINIJIH
SORTI HMEĽJA.

f /LAVPIVO

LAVPIVO.RS

MILOŠ VASIĆ

Paukova mreža ent

“Procenjuje se da svake godine matematičari širom sveta dokažu oko 300.000 novih teorema. Kad sam bio mlad istraživač, nikad nisam mislio kako je moguće da dobijem Fildsovu medalju”, kaže Sedrik Vilani, najuspešniji matematičar našeg doba

Sedrik Vilani obožava paukove. Sa puštenom kosom, uvek u dugom, uskom kaputu i sa mašnama koje čuva u posebnoj kutiji u svom rancu i menja ih prema raspoloženju, Vilani na reveru uvek nosi broš u obliku pauka. Posедуje čitavu kolekciju pauka od stakla i raznih drugih materijala, a o njima govori sa jednakim žarom kao o omiljenim matematičkim teoremama. Ovaj matematički genije iz Francuske boravio je u Beogradu početkom maja, kako bi otvorio manifestaciju “Maj mesec matematike” koju i ovog proleća, po drugi put, organizuju Centar za promociju nauke i Matematički institut SANU. Vilani je u Beograd, zapravo, došao zahvaljujući dugom prijateljstvu sa matematičarkom Vesnom Marjanović, na čiju je inicijativu Centar za promociju nauke objavio prevod njegove izuzetno tiražne naučnopopularne knjige *Živa teorema*.

Sedrik Vilani je nacionalni junak u Francuskoj. Proslavivši se kao jedan od najuspešnijih matematičara na svetu, u svojoj zemlji je stekao popularnost. Vilani je prvi aktuelni dobitnik Fildsove medalje koji je – otkako se ona dodeljuje, a to je od 1936. godine – boravio u Srbiji. Fildsova medalja je najveće priznanje u oblasti matematike, pa se često kaže da je ona Nobelova nagrada za matematiku, koja inače ne postoji voljom samog Alfreda Nobela.

No, sami matematičari smatraju, i to s pravom, da je ovo priznanje teže zaslužiti i dobiti nego Nobela, ako ništa drugo, onda zbog činjenice da se ne dodeljuje svake, nego svake četvrte godine. “Fildsova medalja je nešto o čemu na samom početku ne smete ni da razmišljate”, kaže za

“Vreme” Sedrik Vilani, objašnjavajući kako ovo prestižno priznanje ne sme biti motiv mladom matematičaru “koji ulazi u posao”.

U prostoru Galerije Robne kuće Beograd, u Knez Mihailovoj ulici, gde su i ovog maja postavljeni razni zanimljivi matematički eksponati Centra za promociju nauke, sa Vilanijem razgovaramo o Fildsu, matematičarima, esteticima, svakodnevicima i jednom novom, originalnom pogledu na svet iz statističke perspektive, koji se proteže svetom kao paukova mreža. “Kad sam bio mlad istraživač, nikad nisam mislio kako je moguće da dobijem Fildsovu medalju. Prava motivacija proističe iz samog rada, iz problema koji rešavate. Ona dolazi iz snova i težnje da nešto dokažete. Ali, mnogo godina kasnije samo shvatite da ste jednostavno ušli u trku”, objašnjava Vilani.

“VREME”: I onda jednog jutra zazvoni telefon...

SEDRİK VILANI: Kad sam primio poziv u kome su mi rekli da sam osvojio Fildsa, osetio sam mešavinu vrlo snažnih emocija. U takvom trenutku, čak ni ne znate šta biste mislili. Isprva se pitate da li je to istina ili nije. Potom se osećate vrlo ponosnim, zaslužnim, ali osetite i veliku odgovornost, tako da ste istovremeno i vrlo uplašeni.

Vratimo se na početak. U vašoj knjizi *Živa teorema* detaljno opisujete trenutak kad ste u Princetonu došli na ideju da rešavate Vlasovljevu jednačinu. Kako matematičar odlučuje kojim će se problemom baviti?

Pronalaženje pravog problema je glavni deo posla matematičara i naučnika uopšte. Ponekad postoji neka nužda zbog koje se neki problem mora rešiti

– možda neka epidemija, neka opasna bolest na kojoj morate da radite. Ponekad birate problem tako što imate san da možete završiti neku stvar. Ponekad je to samo radoznalost, težnja da razumete bolje kako nešto funkcioniše. I često ćete otkriti novi fenomen ako kopate i kopate. Nije lako objasniti kako birate da li ćete raditi na ovome ili onome. To je rezultat mnogih stvari, onoga što znate, ali i interakcija i diskusija, literature. Sve to utiče da izaberete pravi problem, a to je

ropije

Fotografije: Milovan Milenković

nešto čemu se učite kad ste student doktorskih studija.

Vi ste izabrali oblast matematike, koja nije daleko od stvarnog sveta, što danas ne motiviše baš sve matematičare.

Matematika uopšte je velika oblast. Procenjuje se da svake godine matematičari širom sveta dokažu oko 300.000 novih teorema. I naravno, ima raznih disciplina u matematici. Ali, ma kako neki matematičari to sklanjali u stranu,

matematika je zaista svuda u prirodi, u stvarnom svetu – u fundamentalnim matematičkim jednačinama, u statističkoj mehanici, kvantnoj mehanici, geometriji. Takođe, matematika je presudna za opisivanje ponašanja fluida ili bilo kog drugog oblika materije. Pogledajte fontanu ispred galerije. Najbolji način da je opišete jeste kroz matematičke jednačine. I to se tako radi gotovo svuda u današnje vreme. Čak se i scene u holivudskim filmovima prave tako što se koristi matematika.

I to je najbolji način da se taj posao uradi.

Nema sumnje da gotovo sve tehničke oblasti koriste matematiku, ali se naše doba ipak razlikuje od onog kad je Njutn otkrivao nove matematičke oblasti kako bi rešio neki problem iz fizike. Koliko se samih matematičara danas bavi matematičkom fizikom? I uopšte, realnim problemima?

Kao i cela matematika, i oblast koja se naziva matematička fizika je danas

veliko polje istraživanja. Hiljade ljudi radi u toj oblasti. Postoje velike konferencije koje su posvećene samo matematičkoj fizici. Ona je deo duge tradicije koja zaista kreće još od Njutna i drugih – iz vremena kad je razlika između fizike i matematike bila manja. Međutim, tokom svih tih vekova javljali su se svi mogući oblici primenljivosti matematike. Ponekad je matematika samo inspirisala fizičare dok su pokušavali da dokuče kvalitativnu stranu neke pojave. Ponekad je matematika korišćena vrlo precizno da bi se kalibrisao neki uređaj. Postoji čitav spektar primena, aplikacija, inspiracija. Nemoguće je povući liniju.

Vaš doprinos, za koji ste i dobili Fildsa, može se povezati sa načinima na koji opisujemo realne fizičke pojave?

Radio sam na kinetičkoj teoriji gasova. To je oblast koja opisuje statističko ponašanje gasova sačinjenih od mnogo, mnogo molekula. Konkretno sam radio na dva problema. Jedan je bio rast entropije, što je mera nauređenosti u gasu u kome čestice intereaguju sudarima. Drugi je relaksacija perturbacija u plazmi gde svi elektroni intereaguju elektrostatičkim silama. To su dva vrlo različita fenomena. Ali zajednička tačka im je da su opisani matematičkim jednačinama, statističkim po prirodi, i da postoji izvesna konvergencija, odnosno kretanje sistema ka određenom ravnotežnom stanju, kada on prelazi u mirovanje. Radio sam na jednačinama koje to opisuju kako bi se to moglo bolje razumeti.

Fizičari još uvek ne koriste vašu rešenja?

Moj rad nije takav da se trenutno može direktno koristiti. Uostalom, nikad ne možete znati kako će ljudi iskoristiti vaš rad. Sam pojam upotrebe je problematičan. Jasno je da kad je Ajnštajn otkrio jednačinu Opšte teorije relativnosti nije bilo nikakve ideje o njenoj upotrebi. Ali danas je to vrlo važno – Ajnštajnova jednačina se koristi u mnogim praktičnim problemima kao što je, na primer, GPS. Kada je Njutn izučavao kretanje planeta, izgledalo je da to nije nešto što se može iskoristiti.

Ali, da li ponekad razmišljate o tome? O upotrebi vaših rezultata?

Kod mnogih otkrića ne vidite nikakvu

Matematika i estetika

“U matematici ima puno estetike”, kaže Sedrik Vilani, francuski matematičar i dobitnik Fildsove medalje. “To je nešto što je čak deo svakodnevnog života matematičara. Rešavajući probleme, matematičar stalno govori: Ovo je lepo, ova jednačina je ružna... Ali, može se reći da estetika kao kulturno razvijeni koncept pomaže matematičarima da gledaju u pravom smeru. Ima toliko mogućnosti koje nećete isprobati, a estetika treba da vas vodi ka onim najboljim od mogućih načina da nešto dokažete.”

svrhu onda kad ih otkrijete. Otkrića koja se koriste u tehnologijama obično su napravljena za nešto sasvim drugo. Ono što je važno u nauci jeste da doprinesete opštim teorijama, globalnom znanju, globalnom razumevanju, relacijama između raznih faktora. I često uopšte ne znate kako će to biti iskorišćeno, šta će biti napravljeno od toga. Ali važno je ići dalje i činiti stvari koje su zanimljive ljudima. Često opisujem svoja otkrića fizičarima samo kao nov način da se stvari posmatraju. Da li će to nešto promeniti? Ne znam, ko to može znati. Možda će promeniti način na koji eksperimentišu.

Kako ste vi lično povezani sa Bolcmanovom idejom o takvom, statističkom načinu promišljanja sveta...?

Entropija je svuda oko nas. Statistička priroda sveta je jedna od njegovih najfascinantnijih osobina. Naša skala nije fundamentalna skala materije. Molekuli i elementarne čestice materije su toliko male da ne možete ni da ih zamislite. Mnogo toga se menja kad pređemo na naše, statističke skale prirode. Došlo je do revolucije u nauci još davne 1870. kad su ljudi to shvatili. Jedan od stubova na kome se dogodila ta revolucija je Ludvig Bolcman i moram reći da ta statistička

revolucija nije bila ništa manje bitna od revolucije koja je došla sa kvantnom mehanikom u xx veku. Bolcman je razumeo sam koncept entropije, neuređenosti i statistike, koncept koji opisuje suštinu našeg sveta. Kao i činjenicu da se sve oko nas, pa i mi sami suočavamo sa borom da prevladamo tu neuređenost koju entropija meri. Zbog svojih unutrašnjih nemira, Bolcman je izvršio samoubistvo 1906. godine. Ali, njegove ideje su preživle i čak su žive danas nego što su bile u njegovo doba.

Često među svojim uzorima pominjete i Anrija Poenkarea.

Na dan otvaranja Maja meseca matematike u Beogradu istovremeno je bio i rođendan Anrija Poenkarea. A on je spomenik u matematici, ali i u nauci uopšte. Poenkare je inkarnacija univerzalnog znanja. Znao je sve o matematici, ali takođe je bio veliki fizičar, filozof i inženjer. Interesovao se za sve nauke. Takođe je bio simbol komunikacije između naučnika, eksperata i široke publike. Svi su znali za njega. Ta okolnost da mu je rođendan 30. aprila, na dan otvaranja, sjajno se podesila za početak Maja meseca matematike. Poenkare kao ličnost predstavlja sve što bi trebalo promovirati u matematici. Radoznalost i interes za sve nauke. Razmišljanje kako misliti o naučnom procesu. I na kraju, komunikaciju, vezu između eksperata i društva.

Pričali smo o raznovrsnim primenama matematike u tehničkim i fundamentalnim naukama. No, kakva je veza matematike i društva?

Poenkare je govorio da je u obrazovanju dece najvažnije učiniti ih začuđenim i podstaći ih da otkriju uzbuđenje pred lepicim stvarima u svetu. I to je smisao onoga što ovakva manifestacija pokušava da učini – da podstakne decu da gledaju svet bistrim pogledom i raspletu neke misterije sveta. Vrlo je važno da postoje mesta gde su ljudi mogu sresti i gde mogu učestvovati u obrazovanju dece, ali koja mogu biti i mesta okupljanja za intelektualce koji mogu da diskutuju o pojedinim pitanjima iz matematičkog sveta. Muzeji nauke su izuzetno značajni. U našem dobu, oni su fundamentalni elementi u suočavanju sa problemom odvojenosti naučnika i društva.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

**DISTRIBUCIJA I LOGISTIKA,
SVE NA JEDNOM MESTU.**

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

DISTRIBUTIVNI CENTRI

DC Beograd

Žorža Klemansoa 37 (Luka Beograd)
Tel. +381 (11) 20 70 100

DC Novi Sad

Kanalska 8 (Luka Novi Sad)
Tel. +381 (21) 45 18 80

DC Čačak

Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 557 60 90

DC Niš

Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

Čudo Dinarida

SUTJESKA

Probudite svoj istraživački duh i pronaći ćete impresivan, zapanjujući, prelepi komadić planete tu, u komšiluku. Otkrijte ono što je do danas za mnoge ostao neotkriveni svet...

Najluđi rafting na svetu je, kažu, onaj na reci Kolorado. Najluđi rafting možemo doživeti i u komšiluku, jer kanjon Tare, koji se proteže Nacionalnim parkom Durmitor u Crnoj Gori, drugi je po veličini kanjon u svetu.

Amazonska prašuma je najveća svetska prašuma, ujedno i najbogatija biološkom raznovrsnošću, koja je pod stalnim pritiskom čovekovog uticaja. Nacionalni park Sutjeska u Bosni i Hercegovini krije Perućicu, najveću i najstariju evropsku prašumu u koju ljudska noga još nije kročila.

U Velikoj Britaniji postoji društvo

ljubitelja orhideja, ponosno na sve vrste orhideja koje rastu na Ostrvu, a za njihovo osmatranje spremno je izdvojiti iznose koji su nezamislivi u našim turističkim krugovima. Na samo jednoj livadi u Sloveniji postoji više vrsta orhideja nego u celoj Velikoj Britaniji. A onima koji sanjaju o putu na Mesec, predlažemo put u Cerknicu. Kada Cerkničko jezero presuši, ono je nalik površini Meseca, a i Slovenija je znatno bliže od Meseca.

Za neverovatan pogled nije potrebno penjati se na najpoznatije svetske planine. Velebit, na tek nekoliko sati udaljenosti, obara s nogu: od pogleda na

Kornate do slušanja najdužeg leta jednog kamenčića. Jama Velebita, smeštena u Nacionalnom parku Severni Velebit, najveća je podzemna vertikala na svetu!

Bajkalsko jezero najstarije je i najdublje na svetu. Sibir je, međutim, daleko. Pogled na jedno od najdubljih jezera u Evropi, a zasigurno najdublje na Balkanskom poluostrvu, pruža se i sa Nacionalnog parka Galičica u makedonskom Ohridu.

Ne treba da plovimo Volgom da doživimo neobično iskustvo najduže evropske reke. Mnogo je bliža Đerdapska klisura. Kroz ovu najdužu i najveću klisuru u Evropi protiče reka Dunav, stvarajući

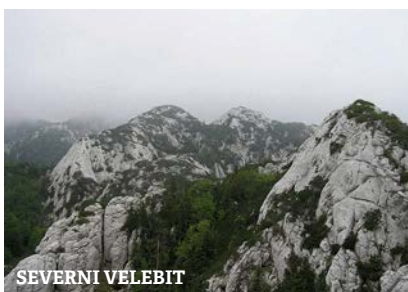
DURMITOR

GALIČICA

SEVERNI VELEBIT

ĐERDAP

veličanstveni prirodni fenomen Nacionalnog parka Đerdap u Srbiji.

Sve to krije region Dinarskog luka, za mnoge sasvim neotkriveni svet.

Prepoznavši neopisivu lepotu regiona, kulturnu različitost, a istovremeno neverovatnu sličnost, svetska organizacija za zaštitu prirode wwf povezala

Svetski fond za prirodu

wwf je jedna od najvećih, širom sveta priznatih nezavisnih organizacija koje se bave zaštitom prirode. Ima gotovo pet miliona pristalica i aktivnu globalnu mrežu u više od 100 zemalja. Misija wwf-a je da zaustavi uništavanje životne sredine i da stvori budućnost u kojoj ljudi žive u skladu sa prirodom putem očuvanja svetske biološke raznovrsnosti, održivog korišćenja prirodnih resursa i smanjenja zagađenja i preterane potrošnje.

je parkove prirode i nacionalne parkove od Slovenije do Albanije u mrežu Parkova Dinarida. Naš region bogatstvom svoje biološke raznovrsnosti zaslužuje da stane rame uz rame sa najpoznatijim svetskim turističkim odredištima, a mreža od 75 parkova, koji kroz inicijativu "Parkovi Dinarskog luka" pronalaze put ka održivom turizmu, za to je idealan početak. Malo je mesta na svetu gde u jednome danu možeš videti neverovatnu močvaru, otkriti fantastične pećine i plivati pod očaravajućim vodopadom. Malo je regiona gde se sa jednim rezervoarom goriva automobilom može proći kroz četiri zemlje, upoznati različite kulture i uživati u najfinijim gastronomskim specijalitetima.

Otkrijte neotkriveni svet! A pre puta posetite www.discoverdinarides.com ¶

P. R.

www.uniqa.rs

Dobrovoljno zdravstveno osiguranje

MedUNIQA: ZDRAVA ODLUKA!

Donesite zdravu odluku: prijavite se za MedUNIQA Dobrovoljno zdravstveno osiguranje do 10. maja i možete besplatno obaviti preventivne medicinske preglede u specijalnom MedUNIQA Mobilnom centru za brigu o zdravlju* (analiza krvi, krvni pritisak, EKG, ultrazvuk, očni pregled, pregled disajnih puteva, dermatološki pregled, saveti za pravilnu ishranu i fizičku aktivnost).

Vidimo se od 10. do 16. maja
u Novom Sadu, Kragujevcu i Beogradu.

* Pozovite i na vreme obezbedite preventivne preglede: ☎ 011 20 24 100

NOVI SAD (ul. Kralja Aleksandra): 10. i 11. maj ■ BEOGRAD (Ispred TC Ušće): 12. - 15. maj ■ KRAGUJEVAC (Ispred Gradske skupštine): 16. maj

Slutnja smrti

Kad vam se tako iznenada neki drag i blizak prijatelj izvrne i umre, to vas neizbežno protrese i baci u kojekakve misli. Što je čovek stariji, te misli dublje su i duže traju; pogotovo ako umiru mlađi od vas.

Meni je pre neki dan umro Đermano Ćićo Senjanović, splitska legenda i legenda hrvatskog novinarstva. Dve godine mlađi od mene, a dan pre smrti igrao je picigin na plaži, pa vi vidite. Cili Split mu je doša na sprovod. Za našu generaciju i one mlađe bio je skoro pa Smoje. Došlo mi je da ovaj tekst počnem čuvenom prvom rečenicom kultnog "Dorinog dnevnika" iz "Ferala": "Jutros sam se probudila kao Ćićo

moramo priznati. S druge strane, razni egoisti, samoživci i čovekomrsci ne umiru nimalo sretniji – rekao bih naprotiv, baš zato što su takvi. Ali, eto ih tamo, što kažu Mostarci.

Ta razmišljanja i te slutnje teško se probijaju kroz naš um, zauzet svakidašnjim stvarima, opstankom, osećanjima i planiranjem. Ima ljudi koji sebi za života pripreme grobnicu i sanduk; grobnica ume da bude mauzolej-vikendica, sa kuhinjom, televizorom i dekoracijama (dres "Zvezde" na zidu, na primer). Treba dočekati Strašni sud, a to može i da potraje, kao da računaju takvi. Neki drugi ljudi uzdaju se u obećanje raja i nadaju se dženetskim hurijama, potocima sveže vode,

**"Nije meni žao što ću da umrem,
nego što ću s vama da se rastanem"**

Senjanović. Bila sam u raju", ali neću. Ko zna – zna.

Naravno da svi znamo da smo smrtni. Čovek je smrtn. Sokrat je čovek. Sokrat je smrtn, kao što smo učili iz logike Gaje Petrovića (takođe smrtn). Lako je, međutim, Sokratu da bude smrtn; nije nama. Drugi detalj je opaska Mihajla Bulgakova: nije problem u tome što je čovek smrtn, nego u tome što je *iznena-*

da smrtn. Iznenade se čak i hronični bolesnici, pa i osuđeni na smrt. A tek oni koji se izvrnu i umru na prečac... Ako uopšte stignu da se iznenade, jer to ume da bude baš brzo.

U ovim nekim godinama čovek, dakle, o tome misli sve češće i sve dublje. Došlo vreme da se piše testament i poslednja volja dok smo još uračunljivi i pri zdravom razumu. Ja već dugo vadim ključ iz brave kad ostanem sam u kući; nezgodna blindirana vrata, da ne zovu vatrogasce sa brusilicom dok ja budem na Poslednjem Informativnom Razgovoru, tamo gore. Onda čovek misli da je dobro pobrinuti se da za njim ne ostanu nerešena posla, neplaćeni dugovi, neproštene uvrede i već to.

Dobro, znam: sveta matera Crkva podseća nas stalno (*memento mori*) na tu okolnost. Epikurejski i drugi filozofi, isti takvi kao i oni, kažu pak da dok smo živi, smrti nema, a kad smrt dođe, onda više nema nas, pa je stvar jednostavna. Možda; zvuči logično, ama je malo jevtino. Naime, ta nas besprekorna logika ne lišava razmišljanja o smrti i slutnje o kojoj govorim. A upravo u tome je i problem. Moj dečka Nika, mudar čovek, stalno je govorio: "Nije meni žao što ću da umrem, nego što ću s vama da se rastanem." Jak argument,

foto: A. Anđić

društvu pravednika, sviranju u liru i već svemu tome. Verujem da im je lakše: to je ipak stvar vere koja ume da bude čvrsta – ako ste te sreće.

Slutnja smrti kod ateista, agnostika i uopšte sumnjičavih racionalista nosi složenija razmišljanja. Neki smatraju da se treba držati Paskalove opklade: bolje da se držim vere u Boga – za slučaj da zagrobnog života ima. Neki čvrsto ve-

ruju da posle smrti nastupa ništavilo i gotovo. Neki ostavljaju mesta iznenađenjima: tek kad umrem, videću; sada ne mogu da znam šta me čeka. Mihail Bulgakov slaže se: ko veruje u ništavilo – ide u ništavilo; svakome prema uverenju. Pošteno.

Sve je to lepo i fino, ali teško da nam olakšava te mutne slutnje i zebnje koja nas spopadnu kad nam tako neko blizak umre, pa se setimo da ćemo i mi doći na red. Niko ne voli da misli o tome; verujem čak ni samoubice: oni to uzimaju kao eto tako, odluku do koje su došli; teško da baš vole da umru; više nekako moraju; njihova stvar.

Ali, o tome se ponekad jednostavno mora misliti. Spopadne vas, ako me razumete. Mislim da su to – u krajnjoj liniji – korisne misli: kad čovek sebe pogleda tako, *sub speciae aeternitatis*, ima šanse da postane bolji čovek, da se seti nečega čega se inače ne bi setio, da smanji ego. Da kaže sebi: ej, šta si ti bolji od Sokrata, Gaje Petrovića, Bulgakova itd? Zato što si živ? Seti se: *črni cucek, beli pucek, jedna vura, dva pandura, svakom dojde smrtna ura!*

Bolje je pripremiti se za taj Poslednji Informativni Razgovor na vreme.

ODGOVOR ČEDOMIRU JOVANOVIĆU

Zašto me napadaju hijene, VREME 1164-65

Nisam ja tužno izlazio iz Vlade od Vučića dok je on veselo ulazio kod Dačića. Niti sam se krio, niti sam ambasador, niti sam izlazio iz Vlade tog dana u svojstvu člana nekog kabineta. I potudio sam da me vama dobro vidi. Tužan je sam Čedomir Jovanović kao čovek koji ne može da shvati da je on sam glavni razlog zašto je njegov profesor, koji je propustovao milion kilometara po Srbiji za LDP, rešio da ga napusti. Nisam se iskradao ni iz LDP-a kada je to bilo opasno, pa se ne iskradam ni danas iz Vlade Srbije, koju smatram daleko boljom od vlade Tadića ili Koštunice.

Upravo takve laži i takva tuga koja i Jovanović personifikuje, tuga propalog 5. oktobra, razlog je zbog kojeg građani Srbije odustaju od takozvane Druge Srbije, ogrezle u lopovluku, i pokušavaju da pomognu Prvoj Srbiji da se transformiše. I to za sada dobro ide.

Neću se libiti da svoj "život koji sam proveo kao slepac", kako to kaže Čedomir Jovanović, a u taj slepački život nadam se da ubacuje i sedam godina koje sam proveo u LDP-u, upotrebim pomažući i dalje onima koji modernizuju Srbiju. Ali, to više nije on.

Nenad Prokić

PRIČA MOG ŽIVOTA

Ostrvo iz duše, VREME 1164-65

Zaista fantastičan članak, sve pohvale. Na pomenutoj Adi Kale nisam bila nikada, mada znam za njeno postojanje i njen

konačni epilog... Ono što je mene "pronašlo", a verujem i još neke koji su ga pročitali, u ovom članku je lep, dostojanstven, operisan od svake patetike, opis vremena kog više nema i života koji je prošao nepovratno. Bez zaključavanja vrata, bez ludnice, u miru sa sobom i sa svima oko sebe, uz miris pekmeza, zvuke dece koja se igraju i dele užinu (u mirnodopska vremena naravno) – opis i dokumentovanje uzaludnih ratovanja za parče zemlje koje je u međuvremenu izgubilo na važnosti i značaju, a potom izgubilo i "pravo na postojanje" sve u ime viših interesa?! Zvuči poznato? Zemlja u kojoj sam ja nekada živela, način života na koji sam navikla više ne postoji nigde osim u meni, mirisi i ukusi mog detinjstva i mladosti su se izgubili i potonuli leže u mulju nekog virtuelnog jezera... Đerdapsko jezero je bar nekom donelo boljitak /struju (te samim tim i potapanje tog idiličnog sveta Ade Kale), a potapanje zemlje u kojoj sam ja nekada živela je samo unesrećilo mnoge meni slične... Potpuno razumem reči gospođe koja lamentira nad činjenicom da deci i mužu ne može da pokaže mesto gde je odrasla... To je priča mog života i, nažalost, priča velikog dela moje generacije...

Svetlana Babić

PAMET KAO DRAGULJ

Crna slova, beli papir, VREME 1164-65

Pratim svaku reč Emira Kusturice sa najvećom pažnjom. Volim latinsku izreku: *Nimiam sapientia obest* (Prevelika pamet smeta) o čijoj sam relativnosti, u pauzi nakon

predavanja, često diskutirala sa mojim studentima. Svojim radom, svojoj ljubavi za domovinu i ljude, Kusturica je dokazao da je njegova pamet pravi dragulj.

Dr sci Fimka Kačarska

TEŠKO ZEMLJI KOJA IMA OVAKVE MLADE UMETNIKE

Uloga Društveno angažovanog intelektualca u tržišnoj revoluciji, VREME 1163

Zaista je tužno, a i ne uliva preterano veliku nadu u nekakvu bolju budućnost ove zemlje, da mladi ljudi, koji pritom žele da se predstave *urbi et orbi* kao umetnici i intelektualci, ovoliko ne razumeju običan novinski tekst. Jer zaista je nejasno kakve veze njihov pamflet o društveno angažovanom intelektualcu ima sa Teofilom Pančićem. Uzgred, a šta su oni? Društveno neangažovani intelektualci? Ne bi se reklo! Ako misle da ima, time pokazuju ili sopstveno neznanje i neinformisanost (opet uzgred, reći da je Pančić neinformisan spada u domen groteske) ili tendencioznost i zlonamernost, a nijedno im ne služi na čast. Pritom, ne napominju da su u tom Gebelsovom tekstu izmenili neke stvari i takvog ga servirali strankama kojima su ga poslali, a upravo se na to odnose Pančićeve kvalifikacije koje su u ovom svom reagovanju izdvojili. A najvažnije je (i najporaznije) to što iz posledica svoga postupka (a i iz Pančićevog teksta) nisu ništa naučili. To, kao što rekoh, ne uliva nadu ni u šta bolje. Nema se čemu nadati zemlja koja ima ovakve mlade umetnike i intelektualce.

Ivan Stanković

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd (kurirom)	Srbija (poštom)	kontinentalna Evropa (površinskom poštom)	ceo svet (avionom)
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME DVD). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodatni odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

Hik čik

Ne može to da se dogodi bilo kada i bilo kako. Recimo – ako sam trezan, onda ništa od te rabote. Potrebno je da se stvari nekako *iskose*, da se obrisi sveta zaleluju pod blagotvor-
nim, a izobilnim uticajem ponajčešće vinskih opijata. Obično je kasno uveče, još češće je toliko kasno da je već rano. Noć odavno više nije mlada, flaše nam odavno nisu pune niti su nam prve za to veče... Možda sam negde napolju, što pesnik reče, “u nekom kutu gdje samoća se zbraja”, a možda i u nečijem domu, tek, biće da je ta Noć Do Jutra upravo doživela vrhunac i da sada sledi survavanje u dekadenciju – koje, *nota bene*, uopšte ne mora biti loše ni neprijatno, naprotiv.

I tada, u takvim trenucima, to ti nadođe – ako ti dođe. Oko tebe se duvani na sve strane, ali ti ne pušiš već nezamislivo dugih četvrt veka, štaviše, “dim ti smeta” i uredno maltretiraš ljude stalnim provetravanjem i usred zime. A onda se, u nekom neuhvatljivom trenutku, dogodi

Preobražaj i počnu da važe nova, *noćna pravila*. Izabereš pogodnu žrtvu i zamoliš je za cigaretu. Uzimaš tanak španjulet u ruku, držiš ga na onaj način koji kad se jednom usvoji više se nikada ne zaboravlja i ne nestaje iz spontane mehanike čovekovih kretnji. Vrtiš ga tako, premećeš ga prstima neko vreme kao da si neodlučan šta bi s njim (a zapravo samo meračeći odlažeš onaj neuporedivo “seksualni” *penetrativni trenutak*); možda i trupneš njime dvared-trired po stolu. Onda ga, mmmm, dobro onjušiš, pa ga, slurp, lizneš tamo pri vrhu, kao da taj pokret vrhom jezika neopozivo *otvara* taj *mračni predmet žudnje*. Sada si, dakle, potpuno spreman. Ne voliš da ti neko drugi pali cigaretu, naročito otkad ne pušiš: učinićeš to sam, s neuporedivim pokajničkim uživanjem u Ritualu. Kres šibicom, zvrktaj mehanizma upaljača, pokret koji palcu tako prija; mada opet, i paljenje tvoje cigarete o tuđu, taj *prenos vatre*, ima onaj poseban naboj, i ne, nisi ga zaboravio, izgleda da se ni to nikada ne zaboravlja, koliko god da je prošlo otkad *ne pušiš*.

Prvi dim uvlačiš oblaporno, ali ne i brzopleto. Radosno mu se prepuštaš kao da prepoznaješ staru ljubav, puštaš ga da osvajački prokola svugde po tebi gde treba i dokle može da dospe, a onda se *dopunjavaš* dalje, do kraja cigarete, nastojeći da ga odložiš, taj kraj, koliko je god moguće. Srkut vina će pomoći, pa onda malo igranja s kolutovima dima – ni to ne nestaje iz pamćenja mišića – pa malo kontempliranja uz

muziku, u polumraku, uz siluete ljudi koji udarnički zbrajaju samoću s tobom.

Koliko to traje, pet minuta? Možda i šest i sedam i osam, ali opet samo tren. Noć se još ubrzanije survava ka otrežnjujućem jutru i nepodnošljivoj diktaturi Stvarnosti, cinizma, grubosti. Ponekad ipak zapališ i drugu cigaretu, vrlo retko treću. Tu je već svakako fajront, gase se ulične svetiljke a prvi jutarnji autobusi već brekću nadstvarno tihim bulevarima da nas prevezu tamo gde nam je suđeno da *opodnimo* u svojim dnevnim, turobno trezvenim varijantama.

foto: Reuters

Prestao sam da pušim davne jeseni leta gospodnjeg 1988; naposljetku je besnela “jogurt revolucija”, a ja sam čitao *Čarobni breg* pun melanholičnih tuberana koji su kašljali, hripali i pljuvali šljajm. Nije loš ambijent za odbacivanje cigareta, je l’ de? A opet, pre će biti da su cigarete odbacile mene nego ja njih. Volja i svest i dalje su tražili cigarete, ali overdo-

zirano telo je odbijalo da i dalje uživa u njima: kad bih povukao dim, kao da sam zapalio slamu. I tako smo se razišli, cigarete i ja, i ne mogu reći da mi je žao zbog toga. Svet je, ako ništa drugo, postao aromatičniji i čulniji otkad ne pušim. Prvih nekoliko godina Nepušenja nisam povukao ni dim, a onda su krenule moje povremene noćne seanse, neodvojive od tih posebnih situacija, od mestimičnih alkoholnih omama.

Čovek je, kako ono beše, krhka posuda puna mana; neka bude da sam baš ja i najkrhkija i najpunija od svih posuda, ne marim. A što se mogućih Vrlina tiče – neka i njih, ali za dnevna vremena. Zato se i u moju posudu blaženo slivaju kojekakvi recidivi... Odviše je jaka ta *erotska vezanost* da bi mogla naprosto iščileti. Prišeban i trezan gotovo da se gnušam cigareta, ali uz alkohol – hm, uz *dosta alkohola* – ta samocenzura na koji blaženi trenutak popušta, i prepuštam se jednoj dubokoj, oslobađajuće grešnoj strasti, samosvrhovitoj kao što pravoj strasti i dolikuje. Naravno, već sutra izjutra biću kao novi, to jest onaj stari, i u zadimljenoj ću prostoriji brže-bolje otvarati prozor. Verovatno je to u redu i verovatno tako mora da bude, ali ja ipak volim svaki taj svoj, što bi rekao M, “pjanski” *hik čik*, i neka tog dima, i svetog i profanog, i neka svih mojih, svih naših želja i poroka tu gde jesu, u nama. Ma, jebeš ove smerne i neporočne: nema tog fašizma koji se na njihovom *zdravom duhu* nije othranio i očeličio.

TEOFIL PANČIĆ

20 GODINA GRADIMO PUTEVE USPEHA.

ISKUSTVOM, ZNANJEM I RADOM. ZATO SMO DANAS PRVI IZBOR NAJBOLJIH.
U KOMPAНИЈИ, U POSLU, U DRUŠTVENOJ ZAJEDNICI. NASTAVLJAMO DALJE
PROFESIONALIZMOM, POSVEĆENOŠĆU I TIMSKIM RADOM. POBEDNIČKI.
PRED NAMA JE SLEDEĆIH 20 GODINA.

Osigurajte
svoje poslovanje

Biznissimo

DELTA GENERALI
Osiguranje

Izaberite osiguranje!

Da bi preduzeće bilo uspešno treba voditi računa o uslovima poslovanja i svesti potencijalne rizike na minimum.

Delta Generali Osiguranje proširilo je svoju ponudu i pripremio novi paket – **Biznissimo**.

Namenjen isključivo malim i srednjim preduzećima, paket obuhvata zaštitu poslovanja od širokog spektra rizika, osiguranje imovine, robe i mašina i osiguranje zaposlenih od nezgoda, teških bolesti i hirurških intervencija.

Uvek možete da birate. Izaberite osiguranje.

kontakt centar 011 222 0 555 | www.deltagenerali.rs

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec